

CHP PARTİ MÜFETTİŞLİK RAPORLARINA GÖRE İZMİR

(1935-1950)

Zeynep YILMAZ

Yüksek Lisans Tezi

Tez Danışmanı

Prof. Dr. Mehmet KARAYAMAN

Uşak

Ağustos, 2019

**CHP PARTİ MÜFETTİŞLİK RAPORLARINA GÖRE İZMİR
(1935-1950)**

Zeynep YILMAZ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Tarih Anabilim Dalı

Danışmanı: Prof. Dr. Mehmet Karayaman

Uşak

Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Ağustos, 2019

ÖZET

9 Eylül 1923 tarihinde kurulan Cumhuriyet Halk Partisi 1923 yılından 1946 yılına kadar Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin siyasi hayatında tek başına söz sahibi olarak yönetimi üstlenmiştir. Tek başına iktidarda olmanın doğuracağı parti içi ve parti dışı muhalefet sıkıntılarının olumsuz sonuçlarını engellemek, parti teşkilatı ve çalışmaları üzerinde denetim ve kontrol sağlamak, partinin merkezi otoritesini sağlamlaştırmak amacıyla 1923 yılında Parti Müfettişliği adıyla bir teftiş mekanizması kurulmuştur. Ülke birden fazla ilden oluşan mıntıka bölgelerine ayrılarak çeşitli alanlarda müfettişler ve milletvekilleri tarafından teftişlerinin yapılması sağlanmıştır. Her parti müfettişi bölgesini iki kez teftiş etmekle görevlendirilmiştir. Parti Müfettişliği kurumunun önemi kısa sürede artmış ve ülke içerisinde hem denetimin merkezi hem de halkın isteklerinin ve şikayetlerinin sesi olmuştur. 1932 yılında kurulan Halkevlerinin de denetimini sağlayan bölge müfettişlikleri ülkede her alanda yaşanan sorun ve sıkıntıları denetleyebilme gücüne sahip olmuşlardır. 1935 yılında yapılan düzenleme ile bu kurum daha etkin hale getirilmiştir. Bu çalışma, 1935-1950 yılları arasında parti müfettişleri ve İzmir milletvekilleri tarafından yapılan teftişler sonucunda oluşturulan raporlar ışığında İzmir ilinin parti örgütlenmesi, Halkevi çalışmaları, sosyal, kültürel, ekonomik, eğitim, spor ve sağlık gibi alanlardaki çalışmaları hakkında bilgi vermektedir.

Anahtar Kelimeler: İzmir, Parti, Müfettiş, Teftiş, CHP, Rapor

ABSTRACT

Republican People's Party, established in September 9, 1923 has ruled The Republic Of Turkey in its decision-making course from 1923 to 1946 as the only arbiter party. In 1923, an inspection union by the name of "Party Inspectorate" was established in order to prevent negative situations such as "oppositions in both party and non-party issues which was caused by being the the only arbiter party in the ruling of Turkey at the time". The Party Inspectorate was also established in order to inspect and examine the party's organization also its studies and provide a better, more firm structure for its central authority. By dividing the country's provinces as zones, inspectors and parliamentarians were able to inspect this "zones" in various fields. Each parliamentarian was assigned to inspect his zone twice. The importance of The Party Inspectorate Committee raised quickly and it both became a center for inspection and a "voice" for people's requests and complaints. The zone inspectors who also inspected community houses which were built in 1932, gained enough power to inspect problems and any inconvenience that was happening within the country. With the regulation made in 1935, this committee was made more active. This work which was made between 1935 and 1950 with the inspection reports made by party inspectors and the parliamentarians of Izmir gives us insight on various fields such as the process of party organization in Izmir, community houses, social events, culture, economy, education, sports and health.

Key words: CHP, Report, Izmir, Inspectorship, Inspector,

UŞAK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI

.....Ana Bilim / Ana Sanat Dalı Yüksek Lisans
Programı .....No'lu öğrencisi .....'ın
"....." adlı tezi .... /.... / ..... tarihinde, aşağıdaki jüri
tarafından Uşak Üniversitesi Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliğinin ilgili maddeleri
uyarınca, Yüksek Lisans Tezi olarak değerlendirilerek kabul edilmiştir.

Jüri	Adı Soyadı	İmza
Danışman	:	
Üye	:	
Üye	:	

Enstitü Müdürü

ÖNSÖZ

Yüzyıllarca saltanat sistemi ile yönetilen Osmanlı Devleti'nin yıkılmasının ardından Mustafa Kemal Atatürk liderliğinde işgalci güçlere karşı kazanılan Milli Mücadele sonucunda Türkiye Cumhuriyeti Devleti kurulmuştur. Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin ilk ve uzun yıllar boyunca tek partisi olan Cumhuriyet Halk Partisi'nin temelleri, Milli Mücadele yıllarında atılmıştır. Buna, Cumhuriyet Halk Partisi'nin ilk kurultayı olarak 4-11 Eylül 1919 tarihinde toplanan Sivas Kongresi dayanak olarak gösterilmiştir. Milli Mücadelenin kadrosunu oluşturan Müdafaa-i Hukuk Cemiyetlerinden yararlanılarak oluşturulan Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Grubu, partiye dönüştürülmüştür. Mustafa Kemal Atatürk, bu partinin kurulmasına yönelik ilk açıklamasını 6 Aralık 1922 tarihinde yapmış ve “Halk Fırkası” adını kullanmıştır. Mustafa Kemal Atatürk, 8 Nisan 1923 tarihinde Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti başkanı sıfatı ile bir bildiri yayınlamıştır. Dokuz maddeden oluşan bu metin bir seçim bildirgesiydi. Bu seçim bildirgesi, kurulacak olan parti için de bir program niteliği taşımaktaydı. Yapılan çalışmalar sonucunda parti, 9 Eylül 1923 tarihinde yani İzmir'in düşman işgalinden kurtuluşunun birinci yıldönümünde, Halk Fırkası ismi ile kuruldu. 11 Eylül'de yapılan seçimler ve kabul edilen nizamname ile meclis çalışmalarına resmen başlayan Halk Fırkasının adı, 1924 yılında “Cumhuriyet Halk Fırkası”, 1935 yılında ise “Cumhuriyet Halk Partisi”ne dönüştürüldü. Cumhuriyet Halk Partisi'nin dört temel ilkesi 1927 yılında Halkçılık, Cumhuriyetçilik, Milliyetçilik ve Laiklik olarak belirlendi. 1935 yılında ise Devletçilik ve İnkılapçılık ilkeleri de eklenerek partinin ilkeleri altıya çıkarıldı. Cumhuriyet Halk Partisi'nin amblemi olan 6 ok bu ilkeleri simgeledi.

1923 yılında kurulan Cumhuriyet Halk Partisi, 1946 yılına kadar ülkeyi tek parti olarak yönetti. 1945 yılında ise çok partili hayata geçişi sağlayarak Türkiye'nin demokratikleşme sürecinde önemli bir misyon üstlendi. 14 Mayıs 1950 tarihinde ise ülke yönetimini Demokrat Parti'ye bırakarak muhalefet görevi üstlendi. 27 yıl boyunca tek başına iktidarda kalarak ülke siyasetinde söz sahibi oldu ve gerekli çalışmaları yürüttü. Bu süreçte savaş meydanlarından büyük mücadeleler sonucunda

doğan Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin gelişmesi, ilerlemesi, her alanda varlığını güçlü bir şekilde sürdürmesi ve çağdaş medeniyetler seviyesine ulaşması için çalışmalar yaparak birçok devrimi yapan merkez oldu.

Cumhuriyet Halk Partisi, cumhuriyetin temel ilkelerine dayanarak her düşünceden insanı temsil ederek halkın partisi olmayı amaçladı ve yurdun her köşesine ulaşmayı esas edinmişti. Bu amaçla uzun yıllar boyunca ülkede tek parti olarak iktidarda kalmanın doğurabileceği olumsuz sonuçları önlemek, halkın isteklerine ulaşabilmek ve taşradaki parti örgütlenmesine mensup kişilerin çalışmalarını denetlemek amacıyla, İttihat ve Terakki Partisinden de örnek alınarak, parti müfettişliği kurumu oluşturulmuştu. 9 Eylül 1923 tarihinde kabul edilen Parti Nizamnamesi ile Cumhuriyet Halk Fırkası merkez yönetimine taşradaki parti örgütünü denetleme ve kontrol etme yetkisi verilmişti. 1925 yılında il, ilçe, bucak ve ocak örgütlerinin yanı sıra ülkedeki 74 ili 14 mıntıkaya ayırarak her mıntikanın başına bir müfettiş atamıştı. Bu şekilde de genel bir teftiş örgütlenmesine gidilmişti. Cumhuriyet Halk Partisi, Teftiş Talimatnamesinde her parti müfettişinin parti teşkilatı ile birlikte bölgesini iki kez teftişten geçireceği ve sonrasında elde ettiği bilgileri rapor halinde Genel Sekreterliğe gönderileceği belirtilmişti.

Yapılan teftişler sonucunda yazılan raporlar incelendiğinde sadece müfettişlerin değil zaman zaman bölge milletvekillerinin de seçim dairelerinde ve bölgelerinde teftişte bulunduğu ve düşüncelerini raporlar halinde partiye gönderdikleri görülmektedir. Müfettişler ve milletvekilleri teftiş ile görevli oldukları bölgede taşradaki parti örgütlenmesinin çalışmaları, Halkevleri, partililerin hükümet ile geçim durumu, parti prensiplerinin yayılması için yapılan çalışmaları, partililerin hükümet ile uyum ve bağlılık durumu, bölgenin sosyal, kültürel, ekonomik durumu hakkında bilgiler vermişlerdi.

Bu çalışmada, ülkemizde önemli şehirlerden biri olan İzmir iline ait teftiş raporları incelenerek 1935-1950 yılları arasındaki başta parti örgütlenmesi ve Halkevi olmak üzere üyelerin partiye bağlılık durumu, kongreler, seçim çalışmaları, şehrin sosyal, kültürel, ekonomik, sportif faaliyetleri, sağlık, eğitim, basın-yayın hayatı hakkında verilen bilgiler analiz edilerek bilgi, yorum ve tespitleri değerlendirmeye çalışıldı. İzmir ilinin günümüze kadar olan gelişimi hakkında yapılacak çalışmalara katkı sağlamak amaçlandı.

Tez çalışmam sırasında her şeyi son ana bırakmama rağmen her sıkıştığım da bıkmadan yeni bir yol göstererek bana ışık olduğu için kıymetli hocam Prof. Dr. Mehmet Karayaman'a ve yardımlarını benden hiç esirgemeyerek her zaman yanımda olan ailem ve arkadaşlarıma teşekkürü borç bilirim.

ÖZGEÇMİŞ**KİŞİSEL BİLGİLER**

Adı Soyadı : Zeynep Yılmaz
Doğum Yeri ve Tarihi : İzmir/Konak 07.10.1991
Lisans Öğretimi : Uşak Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi,
Tarih Bölümü
Yüksek Lisans Öğretimi : Uşak Üniversitesi, Sosyal Bilimler
Enstitüsü, Tarih Bölümü, Tarih Anabilim Dalı

İŞ DENEYİMİ

Çalıştığı Kurumlar : İnci Etüt Merkezi Tarih Öğretmenliği
: FORM Koleji Sosyal Bilgiler Öğretmenliği
: Dokuz Eylül Koleji Sosyal Bilgiler
Öğretmenliği

İLETİŞİM

e-posta adresi : Zeynep_ylmz235@hotmail.com

İÇİNDEKİLER

ÖZET	I
ABSTRACT.....	II
JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI	III
ÖNSÖZ	IV
ÖZGEÇMİŞ	VII
İÇİNDEKİLER	1
KISALTMALAR LİSTESİ	3
TABLolar LİSTESİ.....	4
1. BÖLÜM: CHP PARTİ MÜFETTİŞLİK KURUMUNUN ORTAYA ÇIKIŞI.....	6
1.1. 1925 VE 1931 YILLARINDAKİ GELİŞMELER.....	10
1.2. MÜFETTİŞLERİN ATANMA SÜRECİ VE YETKİLERİ	11
2. BÖLÜM: İZMİR PARTİ MÜFETTİŞLERİ VE HAZIRLADIKLARI RAPORLAR	16
2.1. PARTİ MÜFETTİŞLERİ.....	17
2.1.1. Ahmet Hamdi Yalman	17
2.1.2. Galip Bahtiyar Göker	17
2.1.3. İsmail Sabuncu.....	18
2.1.4. Kemal Satır	19
2.1.5. Süreyya Öрге Evren.....	19
2.2. SEÇİM BÖLGELERİNİ TEFTİŞTEN SORUMLU MİLLETVEKİLLERİ	20
2.2.1. Benal Zübeyde Arıman	20
2.2.2. Hüseyin Hulki Cura	21
2.2.3. Kamil Dursun.....	22
2.2.4. Mustafa Reşat Mimaroglu.....	22
2.2.5. Mustafa Rahmi Köken	23
2.2.6. Sadettin Epikmen	24
2.2.7. Seyit Mehmet Aldemir.....	24
2.2.8. Şehime Yunus	24
3. BÖLÜM: PARTİ MÜFETTİŞLİK RAPORLARINA GÖRE İZMİR'DE PARTİ ÖRGÜTLENMESİ VE PARTİ FAALİYETLERİ	26
3.1. PARTİ İDARE HEYETLERİ.....	26
3.2. PARTİ KONGRELERİ	42
3.3. SEÇİM FAALİYETLERİ.....	46
3.4. ÜYE DURUMLARI	47
3.5. PARTİ TEFTİŞ İŞLERİ	57

3.6. PARTİ HESAP İŞLERİ.....	61
4. BÖLÜM: PARTİ MÜFETTİŞLİK RAPORLARINA GÖRE İZMİR'DE HALKEVLERİ VE FAALİYETLERİ.....	70
5. BÖLÜM: PARTİ MÜFETTİŞLİK RAPORLARINA GÖRE İZMİR'DE EĞİTİM	85
6. BÖLÜM: PARTİ MÜFETTİŞLİK RAPORLARINA GÖRE İZMİR'DE BASIN VE YAYIN HAYATI	91
7.BÖLÜM: PARTİ MÜFETTİŞLİK RAPORLARINA GÖRE İZMİR'DE EKONOMİ	99
7.1. Tarımsal faaliyetler	99
7.2. Tarım Kredi Kooperatifleri	105
7.3. Hayvancılık	106
7.4. Ticaret	106
7.5. Ulaşım.....	107
7.6. Orman Varlığı	108
8. BÖLÜM: PARTİ MÜFETTİŞLİK RAPORLARINA GÖRE SAĞLIK, SPOR VE KÜLTÜREL FAALİYETLER	110
8.1. Sağlık	110
8.2. Spor	115
8.3. Kültürel Faaliyetler	118
8.4. Hayır Kurumları ve Yardım Cemiyetleri	119
8.5. Diğerleri	125
SONUÇ	130
EKLER.....	134
KAYNAKÇA.....	139

KISALTMALAR LİSTESİ

a.g.m.	: Adı geçen makale
a.g.e.	: Adı geçen eser
a.g.t.	: Adı geçen tez
ARMHC	: Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti
CHF	: Cumhuriyet Halk Fırkası
CP	: Cumhuriyet Partisi
CHP	: Cumhuriyet Halk Partisi
Dr.	: Doktor
s.	: Sayfa
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
Yy	: Yüzyıl

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1: Parti Müfettişleri Ve Milletvekillerinin Hazırladıkları Raporların Yıllara Göre Dağılımı.....	16
Tablo 2: İzmir Vilayeti Parti Teşkilatının 01.07.1944 Tarihinden 31.12.1944 Tarihine Kadarki Durumunu Gösterir İkinci Altı Aylık Çalışma Raporuna Göre Vilayet İdare Heyeti Azaları.....	37
Tablo 3: İzmir Parti Kurullarını Teftiş Görevli Memur Ordu Mebusu Hamdi Yalman'ın 30.11.1937 Tarihli Teftiş Raporuna Göre Bazı Kazaların Üye Durumları Ve Üyelik Çalışmaları Hakkındaki Bilgiler.....	48
Tablo 4: 1937 Yılı Çalışma Raporlarına Göre Üye Durumları.....	50
Tablo 5: 1936 Yılı Şubat Ayında Parti Müfettişi Ve Giresun Milletvekili Olan İsmail Sabuncu'nun Raporun Göre İzmir İlçe Kasaba Ve Ocaklarındaki Üye, Nüfus Ve Parti Defteri Durumu.....	51
Tablo 6: CHP İzmir Vilayet İdare Heyeti 31.12.1943, 01.07.1944- 31.12.1944, 31.10.1944 Ve 01.01.1945 -31.06.1945 Tarihlerine Ait Çalışma Raporlarına Göre Vilayet Teşkilatında Partiye Kayıtlı Üyelerin Sayısı.....	54
Tablo 7: CHP İzmir Vilayeti Parti Teşkilatının 01.07.1945-31.12.1945 Tarihleri Arasındaki Durumunu Gösterir İkinci Altı Aylık Çalışma Raporuna Göre İzmir Vilayeti Parti Teşkilatı Kademeleri Ve Buralarda Kayıtlı Üye Sayısı.....	56
Tablo 8: Çeşitli Örgütlerin 1936 Yılı Hesap Durumundan Yardım Paralarının Tahmin İle Gerçekleşme Durumlarından Bazı Örnekler.....	61
Tablo 9: İzmir Parti Kurullarını Teftiş Görevli Memur Ordu Mebusu Hamdi Yalman'ın 30.11.1937 Tarihli Teftiş Raporuna Göre Bazı Kazaların Genel Durumları.....	63
Tablo 10: CHP İzmir Vilayeti Parti Teşkilatının 01.01.1945-31.06.1945 Tarihleri Arasındaki Durumunu Gösterir İkinci Altı Aylık Çalışma Raporuna Göre Parti Mensuplarından Yardım Parasının Alınıp Alınmama Konusu Hakkındaki Bilgi...	68

Tablo 11: CHP İzmir Vilayeti Parti Teşkilatının 01.07.1945 Tarihinden 31.12.1945 Tarihine Kadarki Durumunu Gösterir İkinci Altı Aylık Çalışma Raporuna Göre Parti Mensuplarından Yardım Parasının Alınıp Alınmama Konusu Hakkındaki Bilgiler.....	69
Tablo 12: Ödemiş Halkevi'nin 1935 Bütçesini Ayırdığı Komiteler.....	83
Tablo 13: İzmir Milletvekillerinin 02.12.1949 Tarihinde Yaptıkları Teftişte Kayda Geçen İstekler.....	89
Tablo 14: Bazı Kaza Merkezlerinin Eğitim Ve Kültür Durumu.....	90
Tablo 15: 1944-1945 Yılında İzmir İl Merkezinde Bulunan Hayır Ve Meslek Kurumları.....	122

1. BÖLÜM: CHP PARTİ MÜFETTİŞLİK KURUMUNUN ORTAYA ÇIKIŞI

Türk tarihinde, I. ve II. Meşrutiyet'in ilanıyla beraber ortaya çıkan seçim kavramı siyasi partilerin oluşumuna da zemin hazırlamış, II. Meşrutiyet'in ilanından sonra çok partili hayata geçiş sürecini başlatmıştır. Demokratik esasların temel alındığı bir devlet kurma yolundaki çalışmalar 1 Kasım 1922 tarihinde Saltanatı kaldırılmasıyla emin adımlarla devam ettirilmiştir. Fakat Saltanatın kaldırılması İstanbul ile Ankara Hükümetleri arasında siyasi mücadeleye neden olmuş ve yaşanan bu mücadele TBMM'de I. ve II. Grup arasında çekişmelere yol açmıştır.¹ Atılan demokratik adımlar, 1923 yılında Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasıyla en köklü değişimleri yaşayarak devam etmiştir. Mustafa Kemal Atatürk 6 Aralık 1922 tarihinde millet egemenliğine dayalı bir ülkenin demokratik yönetimini sağlamak amacıyla parti kuracağına dair ilk sinyalleri vermiştir.² Türkiye Cumhuriyeti siyasi hayatına uzun yıllar tek başına yön verecek olan Cumhuriyet Halk Partisi temellerini Milli Mücadele döneminde atarak yine Milli Mücadele kadrosu ile birlikte Mustafa Kemal Paşa'nın girişimleri sonucunda 9 Eylül 1923 tarihinde Halk Fırkası adıyla kurulmuştur.³ Halk Fırkası'nın ilk programı olarak kabul edilen ve "Dokuz Umde" (Dokuz İlke) denilen seçim beyannamesi 8 Nisan 1923'te Mustafa Kemal Atatürk tarafından yayınlanmıştır. Dokuz Umde olarak anılan bu maddeler şu şekildedir:⁴

İlke 1: *Egemenlik kayıtsız şartsız ulusundur. Yönetim, halkın doğrudan doğruya kendi kendisini yönetmesi temeline dayanır. Ulusun gerçek ve tek temsilcisi Türkiye Büyük Millet Meclisi'dir. Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin dışında hiçbir kimse, hiçbir güç ve hiçbir makam ulusun kaderine egemen olamaz. Bu nedenle bütün yasaların düzenlenmesinde, her çeşit örgütlerde, yönetimin genel ayrıntılarında, genel eğitim ve ekonomi konularında ulusal egemenlik esasları içinde yürünecektir.*

İlke 2: *Saltanatın kaldırılmasına ve egemenlik hükümlerinin terk edilmez, ayrılmaz ve vazgeçilmez olmak üzere Türkiye halkının gerçek temsilcisi olan Türkiye Millet*

¹ Şahin Aybek, *CHP Tarihi*, Ankara, Maya Yayıncılık, Ankara, 2009, s.8

² Mustafa Kemal Atatürk, *Nutuk 1919-1927*, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi Yayını, Ankara, 2016, s.476

³ Hakkı Uyar, *Tek Parti Dönemi ve Cumhuriyet Halk Partisi*, Boyut Yayınları, İstanbul, 1998, s.67

⁴ Mahmut Goloğlu, *Türkiye Cumhuriyeti (1923)*, Ankara, Başnur Yayınları, 1971, s.34

Meclisi'nin manevi kişiliğinde toplanmış bulunduğu 1 Kasım 1922 tarihinde Türkiye Büyük Meclisi'nin oy birliğiyle verdiği karar değişmez bir ilkedir.

İlke 3: *Ülkede güven ve asayişin kesinlikle korunması en önemli görevdir. Bu amaçla ulusun istek ve gereksinmesine uygun olarak sağlanacaktır.*

İlke 4: *Mahkemelerin özellikle gecikmeden adalet işlerini yapabilmesi sağlanacaktır. Bundan başka kanunlarımızın tümü ulusal gereksinmelere, hukuk biliminin anlayışına uygun olarak sağlanacaktır.*

İlke 5:

1. Aşar usulünde halkın yakındığı ve zarar gördüğü noktalar temelden düzeltilmelidir.

2. Tütün tarım ve ticaretinde ulusun yararına uygun biçimde önlem alınacaktır.

3. Mali kurumlar çiftçilere, sanayici ve tüccarlara ve bütün diğer iş adamlarına kolaylıkla borç verecek durumda düzenlenecek ve çoğaltılacaktır.

4. Ziraat Bankası'nın sermayesi arttırılacak, çiftçilere daha kolay ve daha geniş yardım edilebilmesi sağlanacaktır.

5. Ülkemiz çiftçiliği için tarım makineleri geniş ölçüde yurt dışından getirilecek ve çiftçilerimizin tarım araç ve gereçlerinden kolaylıkla yararlanabilmeleri sağlanacaktır.

6. Ham maddeleri ülkemizden bulunan mal ve sanat ürünlerinin ülke içinde yapılabilmesini, koruma ve teşvikte bulunulması ve ödüller verilmesi için her türlü önlem alınacaktır.

7. Hemen gereksinme duyduğumuz demiryolları için gerekli girişimler ve uygulamalar yapılacaktır.

8. İlköğretimde, öğretimin birleştirilmesi ve bütün okullarımızın gereksinmelerimize ve çağdaş temellere oturtulması öğretmen ve profesörlerimizin

hizmetlerinde yükselmeleri ve ilerlemeleri sağlanacaktır.

9. *Genel sağlık ve sosyal yardımla ilgili kurumlar düzeltilip çoğaltılacak, çalışanları için koruyucu yasalar yapılacaktır.*

10. *Ormanlarımızdan bilimin gelişmesine uygun biçimde yararlanmayı, madenlerimizin en verimli biçimde işletilmesi ve hayvanlarımızın soylarının iyileştirilip çoğaltulmasını sağlayacak esaslar konulacaktır.*

İlke 6: *Askerlik süresi kısaltılacaktır. Bundan başka okuyup yazmasını bilenlerin, orduda okuyup yazmasını bilenlerin, orduda okuyup yazmasını öğrenenlerin hizmet süresi bir derece daha azaltılacaktır.*

İlke 7: *Yedek subayların yaşam ve geleceklerini kendilerine ve ülkeye en yararlı bir biçimde güven altına almak temel amaçlarımızdandır.*

İlke 8: *Halkın işlerinin en kolay biçimde sonuçlandırılması, çalışkan, yetenekli, dürüst bit memurlar zincirinin tam bir düzenle, yöntemlere ve yasalara uygun olarak iş görmesine bağlı olduğundan memur sınıfı, bu anlayışla tamamlanacak ve bütün devlet hizmetleri aralıksız denetim ve gözetime tabi olacaktır. Öte yandan memurların atanması, görevden alınması, rahat ve huzur içinde yaşamaları, dokunulmazlıkları, sorumluluk, emeklilik ve ödüllendirilmeleri bir yönetime bağlanacaktır. Yurt aydınlarından ve çeşitli mesleklerden devletin hizmet ünitelerinde en yararlı biçimde yararlanılması kararlaştırılmıştır.*

İlke 9: *Harap olan ülkemizin çabucak onarılıp yeniden yapılanması için Devletçe alınacak tedbirlerden başka inşaat ve tamirat, yer yer şirketler kurulması teşvik edilip sağlanacak ve bireysel girişimleri korumayı sağlayan hükümler konulacaktır.*

1924 yılında Cumhuriyet Halk Fırkası (CHF), 1935 yılında ise Cumhuriyet Halk Partisi ismini almış ve günümüze kadar politik hayatta varlığını sürdürmüştür. Cumhuriyet Halk Partisi yıllarca süren mücadeleler sonucunda kurulan yeni Türkiye Devleti'nin oluşumunu sağlayan, yeniden yapılandıran ve gelişimini öngören büyük devrimleri yapan parti olmuştur.⁵ 1923 yılından 1946 yılına kadar ülkeyi tek parti

⁵ Fahir Giritlioğlu, *Türk Siyasi Tarihinde Cumhuriyet Halk Partisi'nin Mevkii*, C.I, Ayyıldız Matbaası, Ankara, 1965, s.28

olarak yöneten Cumhuriyet Halk Partisi, 14 Mayıs 1950 seçimlerinde iktidarı Demokrat Parti'ye bırakmıştır.

Uzun yıllar ülke yönetiminde tek söz sahibi olmak bazı sıkıntıları da beraberinde getirmiştir. Bu nedenle Cumhuriyet Halk Partisi; parti içi denetimi sağlamak, taşradaki parti örgütlenmesinin çalışmalarını ve örgüt içerisindeki üyelerin birbirine bağlılığını denetlemek, halkın istek ve sıkıntılarını Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne taşımak, toplumun her kesimine ulaşarak parti-halk bütünleşmesini sağlamak ve muhalefet partisinin olmamasından kaynaklanan olumsuzlukları çözerek ülkede çok sesliliği sağlamak amacıyla⁶ bazı çalışmalar yapmış ve parti müfettişliği kavramını gündeme getirmiştir.

Siyasi parti örgütlerinin bir içyapı denetim aracı olarak önem arz eden parti müfettişliği kavramı, Cumhuriyet dönemi ile beraber ön plana çıkarak kurumsallaşma yönünde gelişim göstermiştir. Türkiye'de ilk olarak İttihat ve Terakki nizamnamesinde yer alan parti müfettişliği kavramı cemiyetin aktif bir organı gibi işlev görmüştür. Bu nizamnameye göre cemiyetin Merkez-i Umumiyesi'nde yer alan üç aza aynı zamanda müfettiş sıfatına haiz olup, Merkez-i Umumi daimi ve muvazzaf müfettişlerden başka uygun göreceği bir müfettiş ekibini de teftişle görevlendirebileceklerdir. Bu şekliyle bir teftiş ve denetim aracı olarak kullanılan parti müfettişliği, Cumhuriyet Halk Partisi tarafından da İttihat ve Terakki Cemiyeti nizamnamesinden esinlenerek kabul edilmiş ve aynen yürürlüğe girmiştir.⁷ Partinin yeterli yetişmiş elemanının olmaması ve okuma yazma oranının düşüklüğü nedeniyle, müfettişler aracılığıyla parti örgütlerinin denetimini sağlamak amaçlanmıştır.⁸

Cumhuriyet Halk Partisi bünyesindeki parti müfettişliği İttihat ve Terakki Fırkasındaki müfettişlik kurumuna benzer nitelikte kurulmuştur.⁹ Cumhuriyet Halk Partisi'nin 9 Eylül 1923 tarihli nizamnamesinin altıncı bölümünde teftiş daireleri

⁶ Cemil Koçak, "Tek Parti Döneminde CHP Parti Müfettişliğine İlişkin Ek Bilgiler", Mete Tunçay'a Armağan, Derleyenler: Mehmet Ö. Alkan, Tanıl Bora, Murat Koraltürk, İstanbul, İletişim Yayıncılık, I. Baskı, 2007, s.678

⁷ Faysal Mayak, "Adnan Menderes'in Teftiş Raporuna Göre Cumhuriyet Halk Partisi Antalya Örgütünün Çalışmaları", ÇTTAD, VI/15, 2007/Güz, s.192.

⁸ Erhan Alparslan, Tülay Aydın, "CHP Parti Müfettişi Mitat Aydın'ın Raporuna Göre Maraş (1940-1942), Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi, Sayı:22, Güz:2015, s.365.

⁹ Metin Kopar, "CHP Teftiş Raporlarına Göre II.Dünya Savaşı Yıllarında Gaziantep", Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt:10, Sayı:3, Gaziantep 2011, s.1038.

bulunacağı ve 82. maddesinde “Müteaddid vilayetler bir daire-i teftişiye olmak üzere, memleket teftiş mıntıklarına taksim olunacak ve her mıntıkada bir müfettiş bulundurulacaktır. Mıntıka müfettişi, o mıntıkadaki mutemetler ile fırka teşkilatına merbut heyetleri teftiş ve murakabe eder”, ifadelerine yer verilmiştir.¹⁰ Görevi, parti teşkilatı üzerinde denetim ve kontrolü sağlamak olan parti müfettişliği kurumu 1923 yılında hazırlanan Cumhuriyet Halk Partisi Nizamnamesi ile kurularak görevine başlamış ve uzun yıllar boyunca bölgenin her türlü faaliyet alanı ile ilgili teftişlerini yaparak günümüze ışık tutacak belgeler oluşturmuşlardır.

1.1. 1925 VE 1931 YILLARINDAKİ GELİŞMELER

Parti içi ve parti dışı denetimi sağlamak amacıyla 1923 yılında Cumhuriyet Halk Partisi Nizamnamesi'nin 82. maddesine göre Mıntıka Müfettişliklerinin kurulması öngörülerek parti müfettişliği kurumu oluşturulmuştur. 5 Eylül 1923 yılında Fethi Okyar tarafından okunan hükümet programının ana maddelerinden birini de idari taksimat oluşturmuştur. Buna göre ilmi olmaktan ziyade hissi ihtiyaca binaen yapılan taksimatın, coğrafi, iktisadi ve demografik yapının da dikkate alınarak yeniden düzenlenmesi öngörülmüştür. Buna paralel olarak 1923 CHP Nizamnamesi'nin 82. maddesine göre vilayetler teftiş bölgelerine ayrılmış ve her teftiş bölgesi de o bölge içinde yer alan bir ilin adıyla anılmıştır.¹¹ Bu görüş doğrultusunda Halk Fırkası 1925 yılında mevcut bulunan il, ilçe, bucak ve ocak örgütlerinin yanı sıra, ülkedeki 74 ili 14 mıntıkaya ayırarak her mıntıkanın başına bir müfettiş atayarak genel bir teftiş mekanizması oluşturmuştur.¹² 1936 yılına gelindiğinde Cumhuriyet Halk Partisi'nin 50 il, 342 ilçe, 1800 bucak ve 25941 ocak örgütü vardı. Ülke nüfusunun (16.158.018) %7.7'si (1.237.504) partiye üyeydi.¹³ 1946 yılında ise CHP teftiş bölgelerinin sayısı 27 mıntıka bölgesine ulaşmıştır. Bu durum, Cumhuriyet Halk Partisi'nin kısa sürede geniş çapta bir örgütlenme gerçekleştirdiğini göstermektedir. 1927 yılında hazırlanan parti nizamnamesinde,

¹⁰ Mehmet Karayaman, “*CHP Teftiş Raporlarına Göre Uşak (1935-1950)*”, **Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Yıl:2017, 10/3, s.462.

¹¹ Alparslan-Aydın, *a.g.m.*, s.365.

¹² Serhat Bal, “*CHP Parti Müfettişlik Raporlarının Değerlendirilmesi: Balıkesir Örneği*”, **Belgi Dergisi**, Sayı:6, Yaz:2013, s.732.

¹³ Uyar, *a.g.e.*, s.51.

müfettişleri belirleme yetkisi Parti Umumi İdare Heyeti'ne bırakılmış ancak Riyaset Divanı'nın da onayının alınması şartı getirilmiştir.¹⁴

İlerleyen yıllarda parti taşra örgütlerinin teftişi konusu sistematik hale getirilmiştir. 1931 yılında "Parti Müfettişliği" kavramı yerine, ihtiyaç olduğunda görev yapacak "Müfettiş" kavramına yer veren düzenlemeler yapılmıştır. Cumhuriyet Halk Fırkası'nın 10 Mayıs 1931'de toplanan üçüncü büyük kongresinde kabul edilen nizamname ile teftiş kurumu daha sistematik hale getirilmiştir. 1931 tarihli nizamnamenin "Teşkilatın teftiş ve murakabesi" başlıklı 42. maddesine göre "Fırka teşkilatının teftiş ve murakabesine Umumi İdare Heyeti azaları memur olabileceği gibi Fırka mebus ve mensupları da bununla tanzif edilebilir. Teftiş vazifeleri ve zamanları lüzumuna göre katib-i umumilikçe tayin edilir. Bunun için bir talimatname yapılır".¹⁵ Yani 1931 yılında yapılan bu düzenleme ile parti idare heyeti azalarının, milletvekillerinin ve partiye üye kişilerin müfettişlik görevlerine atanabileceği belirtilmiş, müfettişlerin görevleri, teftiş süreleri gibi konularda düzenleme yapma yetkisi parti genel sekreterliğine bırakılmıştır.¹⁶

1931 yılında hazırlanan Cumhuriyet Halk Fırkası Teftiş Raporu ile parti örgütlerinin teftişinde dikkat edilecek hususlar düzenlenmiştir. Buna göre teftiş, murakabe, tahkik raporları ve muhteviyatının müfettiş ile fırka merkezi arasında sır olarak kalması gerektiği ifade edilmiş ve teftiş sırasında cevaplanması istenilen sorular belirlenmiştir.¹⁷ Bu sorular arasında parti müfettişlerinin buldukları ilin idare heyetleri arasında ahenk ve disiplin olup olmadığı, halkın partiye bakış açısı ve tutumları, fırkaya mensup olan ya da olmayan vatandaşların şikayetleri, buldukları mahallede din istismarının yapıp yapılmadığı da vardır.

1.2. MÜFETTİŞLERİN ATANMA SÜRECİ VE YETKİLERİ

Ülke sorunlarının hükümete ve Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne iletilmesi ve parti teşkilatının denetlenmesi için oluşturulan müfettişlik kurumu içerisinde teftiş

¹⁴ Mehmet Karayaman, "CHP Parti Müfettişleri Raporlarına Göre Bayındır", **İzmir Araştırmaları Dergisi**, Sayı:4, Yıl:2016, s.126.

¹⁵ Hüseyin Çetin, **CHP Parti Müfettişlik Raporlarına Göre Tek Parti Döneminde Aydın**, Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Aydın, 2015, s.1.

¹⁶ Mehmet Karayaman, "CHP Parti Müfettişlik Raporlarına Göre Tire", **Timurlu Tarihine Adanmış Bir Ömür 75.Doğum Yılında Prof. Dr. İsmail Aka'ya Armağan**, Editör: Musa Şamil Yüksel, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara, 2017, s.292.

¹⁷ Karayaman, *CHP Parti Müfettişleri Raporlarına Göre Uşak...*, s.463.

görevinde yer alan müfettişler ile ilgili bazı düzenlemeler yapılmıştır. 9 Eylül 1923 tarihinde yayınlanan Parti Nizamnamesinin 82. maddesi muntaka müfettişliği kurulmasını öngörmekte, statü olarak da vilayet ve kaza mutemetlerinden önde geldiğini vurgulamaktaydı.¹⁸ 1927 yılında yeniden düzenlenen CHP Tüzüğüne göre parti müfettişlerinin seçim ve görevleri ile ilgili detaylı şekilde düzenlemeler yapılmıştır. Bu düzenlemeye göre müfettişler; Umum-i Heyeti İdare tarafından seçilecek, Umumi Riyaset Divanı tarafından atanacaktır. Parti müfettişleri, tüzüğün 40. maddesine göre bölgelerindeki fırkayı her yönden denetleme hakkına sahip olacaktır. Bu durum müfettişlerin yetkilerinin ne denli geniş olduğunu bize göstermektedir. Ayrıca bölgede yer alan türlü siyasi, içtimai, iktisadi teşekkül bünyesinde yer alacak heyet üyelerinin adaylıkları, parti müfettişleri tarafından onaylandıktan sonra ilan edilecektir. Aynı tüzüğün 42. maddesine göre müfettişler, genel sekreterlikçe belirlenen bir tarihte senede bir kere toplanması gerektiği belirtilmiş ve bu düzenleme ile müfettişlere geniş bir yetki ayrıcalığı verilmiştir. Buna partinin il yönetim kurulları, genel merkez ile doğrudan yazışma yetkisi yok iken müfettişler aracılığıyla yazışmaların yapılmasını örnek verebiliriz.¹⁹

Cumhuriyet Halk Fırkası Nizamnamesi'nde 1931 yılında bir düzenleme yapılarak parti idare heyeti azalarının, milletvekillerinin ve partiye üye kişilerin müfettişlik görevlerine atanabileceği kararlaştırılmıştır ve müfettişlerin görevleri, teftiş süreleri gibi konularda düzenleme yapma yetkisi genel sekreterliğe bırakılmıştır.²⁰ 1931 yılında hazırlanan Cumhuriyet Halk Fırkası Teftiş Raporu ile parti örgütlerinin teftişinde dikkat edilecek hususlar düzenlenmiştir. Buna göre teftiş, murakabe ve tahkik raporları ve muhteviyatının müfettiş ile fırka merkezi arasında sır olarak kalması gerektiği ifade edilmiş ve yapılacak teftiş sırasında cevaplanması istenen sorular belirlenmiştir. Bu sorular arasında parti müfettişlerinin buldukları ilin idare heyetleri arasında ahenk ve disiplin olup olmadığı, halkın partiye bakış açısı ve tutumları, fırkaya mensup olan ya da olmayan vatandaşların şikayetleri, buldukları mahallede din istismarının yapıp yapılmadığı vardır.²¹

¹⁸ Kadir Şeker, “*CHP Parti Müfettişlerinin Isparta ve İlçe Halkevi Raporları (1940-1942)*”, **Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Sayı:24, Aralık, 2011, s.38.

¹⁹ Alparslan-Aydın, *a.g.m.*, s.365.

²⁰ Karayaman, “*CHP Parti Müfettişlik Raporlarına Göre Tire...*”, s.292.

²¹ Karayaman, *CHP Parti Müfettişleri Raporlarına Göre Uşak* ., s.463.

1935 yılında yapılan düzenleme de “*Cumhuriyet Halk Partisi'nin; memleketin umumi hayatında takip ettiği yüksek maksat ve gayelerin tahakkukunu temin; parti ve Halkevi faaliyetlerini tezyit emeliyle bilumum parti teşkilat ve tesisatının merkezin sıkı bir kontrolü altında bulunması ve devamlı rehberliği ile çalıştırılması...*” amacıyla oluşturulan parti müfettişlerine atama yapma yetkisi Parti Umumi Heyetine verilmiştir. Heyet, parti müfettişlerini kendi içinden seçebileceği gibi milletvekillerinin arasından veya parti üyelerinin içinden birini görevlendirme yetkisine de sahip olmuştur. Ayrıca Parti Umumi İdare Heyeti tarafından yapılan atamalar, Parti Genel Başkanlık Divanınca onaylanarak yürürlüğe girmiştir.²² 14 Mayıs 1935 tarihinde yapılan Cumhuriyet Halk Partisi'nin dördüncü büyük kurultayında alınan karar ile birlikte parti teşkilatı ve Halkevlerinin teftişiyle görevlendirilen müfettişler; Umumi İdare Heyeti üyeleri, parti mensupları veya parti mebusları arasından seçilebileceği kararlaştırılmıştır.

Recep Peker Hükümeti tarafından, 2 Haziran 1935 tarihinde parti müfettişi olarak görevlendirilen milletvekillerinin görev ve yetkilerini belirleyen, “CHP Teftiş Bölgeleri ve Teftiş İşlerini Yürütme Planı” başlığını taşıyan talimatname Umumi İdare Heyeti tarafından hazırlanmış ve Genel Başkanlık Divanı tarafından onaylanmıştır. Bu talimatname ile Parti Umumi İdare Heyeti, ülkeyi 23 vilayeti kapsayan 7 teftiş bölgesine ayırmıştır. Bu plana göre teftişler biri genel teftiş diğeri belirli şikayet ve sorunlar üzerine yapılan teftiş olmak üzere iki şekilde yapılması kararlaştırılmıştır.²³ Bu plana göre teftiş konuları şunlardır:

- Parti prensiplerinin yayılması konusunda yapılan çalışmalar,
- Örgütlerin parti tüzüğüne göre işlemesi,
- Partilerin illerdeki teşkilatları ile hükümet arasındaki uyum,
- Partililer arasında görev dağılımı, sevgi, bağlılık veya geçimsizlik durumu,
- Parti örgütlerinin halk ile ilişkileri,
- Partinin spor ve gençlikle ilgili işleri,
- Parti hesap işleri,
- Partiye ait malların durumu,
- Parti toplantılarının düzenli olarak yapılıp yapılmadığı,

²² Karayaman, *CHP Parti Müfettişleri Raporlarına Göre Uşak*, s.464.

²³ Karayaman, “*CHP Parti Müfettişlik Raporlarına Göre Tire...*”, s.292.

- Üye kayıt ve aidat toplama işleri,
- Basın-yayın faaliyetleri gibi konulara dikkat edilmesi gerektiği ifade edilmiştir.

Parti müfettişleri, teftiş görevleri sırasında parti dışında kalan teşkilat ve kurumları ilgilendiren yolsuzluklarla karşılaşırsa önem ve gerekliliğine göre yapılacak işlem için Parti Genel Sekreterliğinden talimat isteyeceklerdi. Parti örgütü bulunmayan illerde parti içi denetim, Parti Genel Sekreterliğinden gönderilecek müfettişler tarafından sağlanacaktır.²⁴

Dönem içerisinde Halkevleri, partinin bir kolu gibi görüldüğü için Halkevlerinin çalışmaları, düzenlenmesi, gelişmesi konuları üzerinde müfettişler teftiş sırasında önemle durmuştur. Giderleri parti tarafından karşılanan Halkevlerinin; halkın yeni dönemin şartlarına göre eğitilmesi, devrimlerin halka anlatılarak toplum tarafından kabul görmesi ve yerleşip kökleşmesi gibi görevleri vardı.²⁵ Parti faaliyetleri ve toplumsal hayat açısından bu denli önemli görevler üstlenen Halkevleri, yıl içerisinde altı ayda bir üç nüsha halinde hazırlamış oldukları raporları, parti genel sekreterliğine ve parti müfettişlerine göndermişlerdir.

21 Haziran 1939 tarihinde CHP Teftiş Talimatnamesi Umumi İdare Heyeti tarafından hazırlanarak kabul edilmiştir. Bu rapora göre parti müfettişliklerinin görev ve yetkileri Umumi İdare Heyeti tarafından onaylanacak bir talimatname ile yürürlüğe girecekti. Bu uygulamanın temel amacı ise parti örgütünün çalışmalarını parti müfettişleri aracılığı ile kontrol altında bulundurmadır. Talimatnamenin giriş kısmında “Parti teşkilat merkezinin sıkı bir kontrol altında bulunması ve devamlı rehberliği ile çalışması hususu” önemle vurgulanmaktaydı. CHP Teftiş Talimatnamesine göre parti müfettişleri sadece parti ile ilgili kısımları denetlemeyecek, parti dışında kalan teşkilat ve müesseseleri de denetleyebileceklerdi. Diğer bir madde ile de parti örgütü bulunmayan illerde parti içi denetimin, Genel Sekreterlikten gönderilen müfettişler tarafından yerine getirileceği kararlaştırılmıştır.

1940 yılında parti müfettişlerine bir tamim gönderilerek dikkat edilmesi gereken noktalar belirtilmiştir. Buna göre teftiş işiyle görevlendirilen müfettişler

²⁴ Kopar, *a.g.m.*, s.1039.

²⁵ Anıl Çeçen, *Atatürk'ün Kültür Kurumu Halkevleri*, Tarihçi Kitabevi, İstanbul, 2018, s.227

bölgelerindeki parti örgütlerini kazalara kadar yılda en az iki kere denetlemeleri, meclisin yaz tatili zamanı hariç olmak üzere yılda en az altı ay mntıklarında bulunmaları, talimatnamede yer alan teftiş planına göre elde edilen bilgileri parti genel sekreterliğine iletmeleri gerektiği belirtilmiştir. Elde edilen teftiş raporunun üzerinde teftiş edilen ilin ve teftiş edilen mntıkların (ilçe ve bucakların) adları ile birlikte, teftişe görevlendirilen kişinin adı ve unvanı yazılmıştır. İsmet İnönü'nün Cumhurbaşkanlığı döneminde ülke 20 ayrı bölgeye ayrılarak bölge sayısı kadar da müfettiş atanmıştır. 1935 yılında sadece 23 vilayeti kapsayan 7 teftiş bölgesi varken 1 Eylül 1940'da teftiş kapsamı genişletilerek 40 vilayetten oluşan 25 teftiş bölgesi oluşturulmuştur. Müfettiş sayısı 1940 yılından önce 25'e, sonra da 26'ya çıkarılmıştır. 30 Eylül 1943 tarihinde çıkarılan bir yönetmelikle, parti müfettişlik kurumuna ilişkin yeni hükümler getirilmiştir. 1946 ve 1948 yılında yapılan düzenlemelerle teftiş bölgeleri de yeniden düzenlenmiştir.²⁶

1948 yılında "CHP Teftiş Yönetmeliği" çıkarılarak parti müfettişlerinin görev ve sorumlulukları yeniden düzenlenmiştir. Bu yönetmelik ile ülke 25 teftiş bölgesine ayrılmış, müfettişlerin yetkileri arttırılmıştır. Ayrıca müfettişlerin bölgelerinde veya bölgelerinin bir kısmında parti lehine uyarılarda bulunma, parti kuruluşları ve üyelerin birbirleri aleyhindeki şikayetler, parti çalışmaları hakkında üyelerin yapacağı şikayetler, genel sekreterliğin soruşturulmasını istediği konular ve kendilerinin dikkatini çeken konularda soruşturma yetkisi verilmiştir.

---

²⁶ Karayaman, "CHP Parti Müfettişlik Raporlarına Göre Tire...", s.294.

2. BÖLÜM: İZMİR PARTİ MÜFETTİŞLERİ VE HAZIRLADIKLARI RAPORLAR

Parti Müfettişlik raporları genel olarak incelendiğinde 1935 ile 1950 yılları arasında yazılan raporlara ulaşılmıştır. 1935 yılında yapılan düzenleme ile müfettişler yılda en az iki defa teftiş yapmalı ve Parti genel merkezine iletmeliydi. Elde edilen raporlar incelendiğinde 1936 yılından itibaren rapor adetlerinin arttığı fakat 1947 ile 1949 arasında sayılarda azalma olduğu görülmektedir.

Tablo 1: Parti Müfettişleri Ve Milletvekillerinin Hazırladıkları Raporların Yıllara Göre Dağılımı

Raporun Tarihi	Hazırlayan Kişiler
1935	Sadettin Epikmen (İzmir Milletvekili) Rahmi Köken (İzmir Milletvekili)
1936	İsmail Sabuncu (Giresun Milletvekili ve Parti Müfettişi)
1937	Hamdi Yalman (Ordu Milletvekili)
1938	İzmir Milletvekilleri
1939-1940-1941-1942	İstanbul Milletvekili ve İzmir Bölge Müfettişi olan Galip Bahtiyar Göker ile birlikte İzmir Milletvekilleri
1943	İzmir Milletvekilleri Vilayet İdare Heyeti
1944	Vilayet İdare Heyeti Vilayet Parti Teşkilatı
1945	Kemal Satır (Parti Müfettişi, CHP Genel Sekreteri ve Elazığ Milletvekili) Vilayet Parti Teşkilatı İzmir Milletvekilleri
1948	Balıkesir Milletvekili Süreyya Örgü Evren

2.1. PARTİ MÜFETTİŞLERİ

2.1.1. Ahmet Hamdi Yalman

1877 Ünye, Ordu doğumlu olan Hamdi Yalman Darü'l-Muallimin-i Aliye (İstanbul Öğretmen Okulu) mezunudur. Çorum İdadisi Öğretmenliği, Beyrut İdadisi 2. Müdür Muavinliği, Coğrafya, Türkçe ve Tarım dersleri Öğretmenlikleri, Trablusşam İdadisi Müdür Vekilliği, Diyarbakır İdadisi Müdürlüğü, Antep Ticaret Mektebi Müdürlüğü, Adana Sultanisi ve Hüdavendigâr Vilayeti (Bursa) Maarif Müdürlükleri, Samsun Meclis-i Umumi azalığı, Samsun Müdafaa-yı Hukuk Cemiyeti Kuruculuğu ve Başkanlığı, TBMM I. Dönem Canik, II., III., IV., V., VI., VII. ve VIII. Dönem Ordu Milletvekilliği, I. Dönem Kastamonu İstiklal Mahkemesi Üyeliği, Layiha Encümeni Reisliği yapmıştır. Evli ve bir çocuk babası olan Yalman 06.05.1959 tarihinde vefat etmiştir.²⁷

2.1.2. Galip Bahtiyar Göker

1881 yılında İstanbul'da dünyaya gelen Galip Bahtiyar Göker hukukçu, eğitimci, gazeteci, yazar ve siyasetçidir. Baba adı Mehmet Nelal, anne adı Hatice Nevhide'dir. Galatasaray Lisesi ve Darülfünun Hukuk Mektebi mezunudur. Eğitimini

²⁷ TBMM Albümü 1920-2010, I. Cilt:1920-1950, IV. Yasama Dönemi-1939-1943, Ankara, 2010, s.333.

tamamlandıktan sonra çeşitli kentlerde öğretmenlik, okul müdürlüğü ve eğitim müdürlüğü yapan Galip Bahtiyar Göker Mütareke döneminde Trakya'da ulusal direniş örgütlerinin kurulmasına da katkıları olmuştur.²⁸ Kosova, İzmir, Cezayir-i Bahrisefid Maarif Umum Müfettişliği, Halep, Edirne Maarif Müdürlüğü, Milli Ajans İdareciliği yaptı. Kuruculuğunu Edirne Belediye Başkanı Şevket Dağdeviren, Tüccar Kasım Yolageldili, Avukat Şeref Aykut ve Edirne Milletvekili Faik Kaltakkıran'ın yaptığı Trakya-Paşaeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin üyesiydi. Cemiyet'in kuruluşundan yaklaşık iki yıl sonra 9 Mayıs 1920'de Edirne'deki büyük kongreye mebus olarak katıldı. Aynı kongrede alınan kararların beşinci maddesine göre Göker, Trakya'nın hukuk ve haklarını Avrupa'da savunmak için Galip Kemali, Salih Cevdet ve Cezzarzade Ziya ile birlikte delege olarak yetkilendirildi. San Remo Konferansı kararlarına itiraz etmek için bu grup Roma ve Paris'e gitti ancak pek etkili olamadı. Matbuat Müdürlüğü (Basın yayın genel müdürü), İstanbul Ticaret Odası Müdürlüğü, yazarlık, İstanbul Vilayeti İdare Azalığı ve gazetecilik yapmıştır. Osmanlı Meclis-i Mebusan IV. Dönem Edirne Mebusluğu, TBMM VI. ve VII. Dönem İstanbul Milletvekilliği yapmıştır. Evli ve iki çocuk babası olan Göker 22.09.1945 tarihinde vefat etmiştir.²⁹

2.1.3. İsmail Sabuncu

1891, Şebinkarahisar doğumlu olan İsmail Sabuncu Türk siyaset insanıdır. İstanbul Ticaret ve Hukuk Mektebi mezunudur. Avukatlık, tüccarlık, TBMM II. Dönem Karahisar-ı Şarki, III. ve IV. Dönem Şebinkarahisar, V., VI., VII. ve VIII. Dönem Giresun Milletvekilliği ile VI. ve VII. Dönem İktisat Encümeni ve VIII.

²⁸ Demirel Ahmet, **Tek Partinin İktidarı: Türkiye'de Seçimler ve Siyaset (1923-1946)**, İletişim Yayınları, İstanbul, 2013, s.52.

²⁹ **TBMM Albümü 1920-2010...**, s.331.

Dönem Ekonomi Komisyonu Başkanlıkları yapmıştır. Evli ve dört çocuk babası olan Sabuncu 07.05.1961 tarihinde vefat etmiştir.³⁰

2.1.4. Kemal Satır

1911 yılında Adana'da doğan Kemal Satır hekim, anı yazarı, milletvekili, bakan ve başbakan yardımcılığı gibi görevlerde bulunmuştur. 1930 yılında Adana Lisesi'ni 1936 yılında İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesini bitirmiş ve Adana'da serbest doktor ve röntgen uzmanı olarak çalıştığı sırada CHP il örgütünde çeşitli görevlere bulundu. 1943 yılında CHP Adana Milletvekili olan Satır, 1943-1945 yılları arasında CHP bünyesinde Parti Müfettişliği yaptı ve 1946 yılında CHP Merkez Yönetim Kurulu üyesi oldu. 1961 seçimlerinde Elazığ Milletvekili seçildi ve 1962'de CHP Genel Sekreteri oldu. 12 Mart 1971 Muhtırasından sonra kurulan Ferit Melen Hükümetinde Devlet Bakanlığı ve Başbakan Yardımcılığı görevlerinde bulundu. 1972'de, İsmet İnönü'nün genel başkanlıktan ayrılmasına yol açan V. Olağanüstü Kurultay sonrasında CHP'den istifa eden Satır, Eylül 1972'de Cumhuriyetçi Parti'yi kurdu ve partinin genel başkanlığına getirildi. CP, Mart 1973'te Millî Güven Partisi ile birleşerek Cumhuriyetçi Güven Partisi (CGP) adını aldı. 23 Mayıs 1991 tarihinde hayatını kaybeden Kemal Satır, CHP'de Bunalım adlı kitabın yazarıdır.³¹

2.1.5. Süreyya Öрге Evren

1888 Sındırgı doğumlu olan Öрге Evren, İstanbul Hukuk Mektebi mezunudur. Razıp Taşoz İlçesi Savcılığı, Edremit Savcılığı, Hayrabolu Hakimi Münferit yardımcılığı görevlerinde bulunmuştur. Ayrıca II. Dönem Karesi, IV. Dönem

³⁰ TBMM Albümü 1920-2010..., s.394.

³¹ TBMM Albümü 1920-2010..., s.333.

Aksaray ve V. Dönem Balıkesir Milletvekilliği görevlerinde bulunmuştur. Evli ve dört çocuk babası olan Örgü Evren 07.08.1968 yılında vefat etmiştir.

2.2. SEÇİM BÖLGELERİNİ TEFTİŞTEN SORUMLU MİLLETVEKİLLERİ

2.2.1. Benal Nevzad Arıman

1903 yılında İzmir’de dünyaya gelen Benal Zübeyde Arıman, İzmirli gazeteci ve şair Tefik Nevzat Beyin kızıdır. 1921’de Paris Sorbonne Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Felsefe Bölümünden mezun oldu. Döndükten sonra Hilâl-i Ahmer ve Himaye-i Etfal gibi yerlerde sosyal faaliyetlerde bulundu. CHF vilayet heyeti üyeliği de yapan Arıman, Fransızca, Farsça ve Rumca biliyordu. Arıman, İzmir’de Halk Partisi’nde görev almış, kadınların partilere girmediği o yıllarda, Latin alfabesinin öğrenilmesi ve yaygınlaşabilmesi için çaba harcıyordu.³² Uzmanlık alanı belediyecilik, sosyoloji ve edebiyattı. İzmir Belediye Meclis üyeliği de yapan Arıman, V, VI.,VII., ve VIII. Dönemde İzmir Milletvekilliği yaptı. 20 Temmuz 1990 günü vefat etmiştir.³³

³² TBMM Albümü 1920-2010..., s.332.

³³ TBMM Albümü 1920-2010..., s.332.

2.2.2. Hüseyin Hulki Cura

1893 yılında İzmir’de doğan Hüseyin Hulki Cura, İzmir İdadisinden mezun olmuştur. 1917 yılında ise Askeri Tıbbiye Mektebi’ni bitirmiştir. Hüseyin Hulki Cura’nın babası küçük yaşta vefat ettiği için dedesi tarafından büyütülmüştür. Balkan Savaşlarında ve Talat Paşa tarafından kurulan Teşkilat-ı Mahsusa’ya gönüllü olarak katılmış ve Trabzon’a giderek orada oluşturulan çete ile Kafkasya’da Rus ordusuna karşı mücadele etmiştir.³⁴

Ayrıca Kulak Burun Boğaz Mütahassıslığı, Askeri Tıbbiye Mektebi Müzakereciliği, Haydarpaşa Askeri Hastanesi Tabipliği, İzmir Merkez ve Ankara Cebeci Askeri Hastaneleri Tabipliği, İzmir Memleket Hastanesi Kulak Burun Boğaz Şefliği, İzmir Halk Evi Reislği, İzmir Vilayet İdare Heyeti Reis Vekilliği görevlerinde bulunmuştur. Uzun seneler CHP’nin Ege Bölge Müfettişliği görevinde bulunan Hüseyin Hulki Cura, TBMM VI. Dönem (Ara Seçim), VII. ve VIII. Dönem İzmir Milletvekilliği yapmıştır. 1949 yılında kendi isteği ile istifa etmiştir. Türk Alman ve Avusturya Harp Madalyası ile İstiklal Madalyası sahibidir. Kızılay Cemiyeti ve Altay Spor Kulübü Başkanlığı yapmıştır. Göztepe Yelken Kulübü’nün de kurucusudur.³⁵ Evli ve üç çocuk babası olan Hüseyin Hulki Cura 11.01.1982 tarihinde vefat etmiştir.³⁶

³⁴ Mehmet Karayaman, **20.Yüzyılın İlk Yarısında İzmir’de Sağlık**, İzmir Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları, İzmir, Nisan, 2008, s.206.

³⁵ Karayaman, **20.Yüzyılın İlk Yarısında...**, s.207.

³⁶ **TBMM Albümü 1920-2010...**, s.333.

2.2.3. Kamil Dursun

1878 İzmir doğumlu olan Mustafa Kamil Dursun, 1895 yılında İzmir Mülki İdadi Mektebinden mezun oldu. İzmir Duyun-i Umumiye Nezaretinde çalıştı. 1918’de görevden alınana kadar Hamidiye Sanayi Mektebinde tarih öğretmenliği, vilayet mektupçuluğu yaptı. Özel bir şirketin müdürlüğünü yürüttü. Beş dönem İzmir Milletvekilliği (1925-1943), Merkez Bankası murakıplığı yaparak emekli oldu. İzmir Gazetesi, Ahenk ve kendi çıkardığı Aydın Gazetesinde (1909-1912) yazdı. İzmir’e Ait Hatıralar (1944), Eski İzmir’den Hatıralar başlıkları altında anıları Anadolu Gazetesinde yayınlandı. Bu hatıralar belge değerine sahip ve İzmir tarihi açısından önemli kaynaklardır. II. (Ara seçim), III., IV., V. ve VI. Dönem İzmir Milletvekilliği ve III. Dönem TBMM Başkanlık Divanı İdari Amirliği yaptı. Evli ve iki çocuk babası olan Kamil Dursun 04.02.1951 tarihinde Ankara’da vefat etti.³⁷

2.2.4. Mustafa Reşat Mimaroğlu

1878 yılında İstanbul’da doğan Mustafa Reşat Mimaroğlu Türk bürokrat ve siyasetçidir. Mülkiye Mektebi mezunudur. Hazine-i Hassa Emlâk-ı Hümayun İdaresi 1. Şube Kâtipliği, Emlak Kalemi Kâtipliği, Kaman, Kara Kilise, Antakya Kaymakamlıkları, Erzincan Sancağı Muhasebeciliği, Darüşşafaka Lisesi Osmanlıca

³⁷ TBMM Albümü 1920-2010..., s.333.

ve Coğrafya Öğretmenliği, İstanbul Polis Müdüriyeti Kısmı Siyasi 2. Şube Memurluğu ve Müdürlüğü, Aydın, Bolu, Tokat Mutasarrıflıkları, Sinop Mutasarrıflığı (göreve giderken İngilizler tarafından tutuklanarak Malta adasına sürgüne gönderildi), Tokat Darü'l-Muallimin Türkçe, Tarih ve Coğrafya Öğretmenliği, 2. Sınıf Mülkiye Müfettişliği, Zonguldak ve Adana Valilikleri yapmıştır. Danıştay'ın kuruluşunda 23 Haziran 1927 tarihinde Türkiye Büyük Millet Meclisi'nce Tanzimat Dairesi Reisliğine, 22 Mart 1931 tarihinde Danıştay Başkanlığına seçilmiştir. 29 Aralık 1938 tarihinde isteğiyle emekliye ayrılmıştır. TBMM V. Dönem (Ara Seçim) ve VI. Dönem İzmir Milletvekilliği yapmıştır. Evli ve üç çocuk babası olan Mustafa Reşat Mimaroglu 04.08.1953 yılında vefat etmiştir.³⁸

2.2.5. Mustafa Rahmi Köken

1881 yılında Bergama'da dünyaya gelen Türk siyasetçisi Mustafa Rahmi Köken İstanbul Hukuk Mektebi mezunudur. İl Genel Meclisi Bergama Üyeliği, İl Encümeni Üyeliği, Buca Lisesi Öğretmenliği, Türkiye İş Bankası Kurucu Üyeliği, Zonguldak Maden Müdürlüğü, Osmanlı Meclis-i Mebusan III. Dönem İzmir Mebusluğu, TBMM II., III., IV., V., VI., VII. ve VIII. Dönem İzmir Milletvekilliği, VII. Dönem Tarım Encümeni Reisliği, II. Dönem İktisat ve Ticaret, IV. ve V. Dönem İktisat ve Tarım Encümenleri, V., VI. ve VII. Dönem Ziraat Encümeni, VIII. Dönem Tarım Komisyonu Başkanlığı, 4. Hükümet Ticaret, 5. Hükümet İktisat Vekilliği, Ziraat Vekilliği ve Ticaret Vekâleti Vekilliği yapmıştır. 07.07.1952 tarihinde vefat etmiştir.³⁹

³⁸ TBMM Albümü 1920-2010..., s.267.

³⁹ TBMM Albümü 1920-2010..., s.266.

2.2.6. Sadettin Epikmen

1894 yılında İzmir'de doğan Türk siyaset insanı Sadettin Epikmen, Macaristan'da Makine Mühendisliği Fakültesi mezunudur. Ayrıca ziraat makineleri fabrikatörlüğü yapmıştır. TBMM IV., V., VI. ve VII. Dönem İzmir Milletvekilliği yapmıştır. 07.12.1963 tarihinde vefat etmiştir.⁴⁰

2.2.7. Seyit Mehmet Aldemir

1900 yılında Yunanistan'ın Sakız Adası'nda doğan Seyit Mehmet Aldemir ortaokul mezunudur ve özel eğitim almıştır. Çiftçilik, Çeşme Vergi Müfredat Katipliği, Çeşme Ilıca Köyü Öğretmenliği, Çeşme Tahrirat Katipliği, İzmir İl Daimî Encümen Üyeliği, TBMM VI., IX. ve X. Dönem İzmir Milletvekilliği, IX. ve X. Dönem TBMM Başkanlık Divanı İdare Amirliği yapmıştır. Evli ve iki çocuk babası olan Seyit Mehmet Aldemir 04.01.1982 tarihinde vefat etmiştir.⁴¹

2.2.8. Şehime Yunus

1898 yılında İstanbul'da dünyaya gelen Türk siyaset insanı Şehime Yunus İstanbul Darülfünun Fen Şubesi Ulumu Hayatiye Bölümü mezunudur. Bolu Merkez Kız Mektebi 2. Öğretmenliği, Adapazarı Sabiha Hanım Kız Mektebi Müdüreliliği, İzmir Kız Lisesi Öğretmenliği ve Müdüreliliği yapan Şehime Yunus, CHP

⁴⁰ TBMM Albümü 1920-2010..., s.267.

⁴¹ TBMM Albümü 1920-2010..., s.268.

Vilayet İdare Heyeti'nin ilk toplantısında Halkevi Başkanlığına seçilmiş ve bu durum 8 Ocak 1937 tarihli Anadolu gazetesinde 'Halkevimiz' başlığı altında yayınlanmıştır.⁴² TBMM VI. ve VII. Dönem İzmir Milletvekilliği yapmış ve her iki dönemde de Milli Eğitim Komisyonu üyeliğinde bulunmuştur. Evli ve iki çocuk annesi olan Şehime Yunus, 19.01.1978 tarihinde vefat etmiştir.⁴³

---

⁴² Yaşar Akyol, **İzmir Halkevi (1932-1951)**, İzmir Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları, İzmir, 2008, s.63.

⁴³ Zeki Arıkan, **Siyasette İzmir'in Kadınları-1 Milletvekilleri- Belediye Başkanları- Belediye Meclis Üyeleri (1930-2014)**, İzmir Büyükşehir Belediyesi Yayınları, İzmir, 2014, s.29.

3. BÖLÜM: PARTİ MÜFETTİŞLİK RAPORLARINA GÖRE İZMİR'DE PARTİ ÖRGÜTLENMESİ VE PARTİ FAALİYETLERİ

3.1. PARTİ İDARE HEYETLERİ

Cumhuriyet Halk Partisi yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin ilk partisi olma sorumluluğunu her alanda hissetmiş ve parti millet bütünleşmesine çok önem vermiştir. Kurulduğu günden itibaren yapılacak yeniliklerin yüzü olarak önce parti içerisinde görevli kişileri görmüş ve bu yolda titizlikle çalışmıştır. Parti İdare Heyeti içerisindeki kişilerin halk ile iletişimine, işine bağlılığına ve vatandaş ile uyumuna özen göstermiştir. Halk ile parti arasında güven ortamı oluştuğu takdirde yapılacak devrimlerin geniş kitlelere yayılacağı ve partiye karşı sahiplenici tutumun artacağı düşünülmüştür. Bu nedenle parti içi denetimle de görevli olan parti müfettişleri parti idare heyetleri üzerinde detaylı incelemeler yapmış ve incelemelerinin sonucunu raporlar halinde merkeze bildirmiştir. Raporlar incelendiğinde buna örnek verilebilecek kişiler arasında İl Yönetim Kurulu Başkanı Avni Doğan gelmektedir.⁴⁴ 20.12.1935 tarihli Sadettin Epikmen ve 26.11.1935 tarihli Rahmi Köken'in raporu incelendiğinde Avni Doğan muhite geldiğinden beri çevresi tarafından çok sevildiği, davaya çok candan sarıldığı, tüm aksaklıkları düzeltmek için uğraştığı ve partinin ülkülerinin kalplerde yerleşip kökleşmesini sağlayarak her geçen gün başarı sağladığı bilgilerine ulaşılmıştır. Bu durum üye kayıtlarını da etkilemiş fırka ile belediye arasında uyumun artmasıyla bu yıllarda özellikle Kemalpaşa Kazası ve Armutlu Nahiyesinde üye kayıtları artmıştır.⁴⁵ Verilen bilgiler arasında il yönetim kurulu toplantısının ve Kuşadası hariç ilçe yönetim kurulu toplantılarının tüzüğe uygun olduğunu, aynı şekilde umumi ve hane toplantılarının da düzenli bir şekilde yapılması için çalışmalar yapılacağı ve diğer kongre seçimlerinin bu esaslara uygun yapılması gerektiği kararlaştırılmıştır. İl, ilçe ve belediyelerde alınan kararlar düzenli ve usulüne uygun bir şekilde parti defterlerine geçmekle birlikte daha küçük yönetim birimlerinde de aynı şekilde olmasının gerçekleşmesi için kontroller yapılmıştır. İl ve ilçeler hariç, parti yönetim kurumlarında iş bölümünün tam yapılmadığı ve parti çalışma raporlarının daha az

⁴⁴ BCA., 490.1/664.224.1, s.99.

⁴⁵ BCA., 490.1/664.224.1, s.114.

gecikmeyle gönderildiği ve parti içinde görev alan tüm memurların partiye kayıtlı olduğu belirtilmiştir.⁴⁶

Raporlar incelendiğinde İl Yönetim Kurulu ile İdareciler arasında uyumsuzluk yaşanan yerlerin olduğunu görmekteyiz. Buna örnek olarak Parti Müfettişi ve Giresun Milletvekili İsmail Sabuncu tarafından kaleme alınan Şubat 1936 tarihli raporda geçen Menemen’de İlçe Yönetim Kurulu ile kaymakam arasında uygunsuzluğu gösterebiliriz Burada mahalli bir halk teşekkülü olan parti yönetim kurulu ile yine mahalli bir teşekkül olan belediyenin arası açıktır ve partinin işleyişinin düzenli devam edebilmesi açısından üzerinde durulması gereken önemli bir nokta olduğu belirtilmiş ve bugünkü yönetim kurulunun istifasını kabul etmenin doğru olacağı yazılmıştır.⁴⁷ İsmail Sabuncu’nun 1936 yılı raporuna göre İzmir’in vilayet merkezinde iş başına getirilen kişilerin hepsinin muhitte iyi tanınmış, sevgi ve muhabbet sağlayabilmiş, kıymetli kişiler olduğu yazılmıştır.⁴⁸

1937 tarihli Ordu Milletvekili Hamdi Yalman’ın raporuna göre İl Yönetim Kurulu toplantılarının düzenli bir şekilde yapıldığı, iş bölümünün sağlandığı, büro işleri ve hesapların uygun, demirbaş defterlerinin düzgün olduğu ve işçiler birliğinin partinin bir kolu olduğu yazılmıştır. Aynı raporda Karşıyaka’da büro işlerinin yolunda olduğu, Bayraklı’da binanın güzel ve her şeyin yolunda olduğu, İkiçeşmelik’in iyi durumda olduğu, Eşrefpaşa’nın mükemmel, Dolaplıkuyu parti teşkilatının iyi durumda olduğu, Turanlı ocak binasının çok güzel ve idare heyetinin bütün işlerinde düzen görüldüğü yazılmıştır.⁴⁹

Partinin her kesime sevgi ve samimiyetle yayılma çalışmaları kısa sürede sonuç vermiş 30.10.1937 tarihli teftiş raporunda İzmir parti çalışmaları bakımından çok güzel bir noktaya ulaşmıştır. Halk partiye candan bağlı ve parti teşkilatının başında bulunanlara karşı sevgi ve saygısı büyüktür. Parti Yönetim Kurullarında bulunan kişilerin arasında hemen her yerde birlik ve beraberlik vardır.⁵⁰ Bu durum 1939 yılında da devam etmiş, 14.12.1939 tarihli Galip Bahtiyar Göker’in raporu incelendiğinde İzmir şehrinde vilayet ve merkez kaza idare heyetlerinin halk tarafından sevilmekte

⁴⁶ BCA., 490.1/664.224.1, s.3.

⁴⁷ BCA., 490.1/664.224.1, s.8.

⁴⁸ BCA., 490.1/664.224.1, s.78.

⁴⁹ BCA., 490.1/664.225.1, s.4.

⁵⁰ BCA., 490.1/664.225.1, s.17.

olduğu ve birlik içinde çalıştıkları görülmektedir. Vilayet İdare Heyeti üyeleri İzmir’de toplumsal bakımdan yüksek seviyededir. Torbalı ve Bayındır’dan başka kaza idare heyetleri aleyhinde bir durum görülmemiştir. Şuan parti idare heyetleri içinde zeki, aktif ve Avrupa’da eğitim görmüş uzmanlar vardır. Heyet içerisinde parti nüfuzunu istismar edecek hiç kimse yoktur. Aynı rapora göre vilayet idare heyetinin her hafta toplandığı, çoğunluk sağlanamadığı zamanlarda ise kuraldışı meseleler üzerine müzakereler yapıldığı yazılmıştır.⁵¹ Bunun yanında parti bünyesinin güçlenmesi için toplantıların düzenli yapılmasına çok önem verilmiş müfettişler yılda kaç toplantı yapıldığını denetlemiştir. Bu denetimler sonucunda 1937 tarihli Ordu Milletvekili Hamdi Yalman’ın raporuna göre İl Yönetim Kurulu her hafta düzenli olarak toplanmaktadır. 1937 yılında 11 Eylül’e kadar 26 toplantı yapılmış 102 madde hakkında karar verilmiştir. İl yönetim kurulunun büro işleri ve defterleri düzenlidir. Partiye girmeyen serbest meslek erbabı yok denecek kadar azdır. İzmir’de Doktor Esat Hekimoğlu ve Avukat Süleyman Faik adında iki kişi partiye girmemiştir. Avukat Süleyman Faik, zamanında Serbest Fırka’ya üye oluşu için şimdi geri dönmekten çekinmektedir. Doktor Esat ise bu gibi teşekküllerden kaçındığı için girmedığı söylenmektedir.⁵² Parti Teşkilatının yönetim kurullarında okuma yazma bilemeyen ve 146. maddeye uymayan kişilerin bulunmadığı, partide görev alan memurlar içinde partiye kayıtlı olmayan kimsenin bulunmadığı yazılmıştır.⁵³

Teftişler içerisinde ve partinin genel politikasında çalışmaların devamlılığının sağlanması amacıyla idare heyeti içerisinde görev alan üyelerin devam durumuna çok dikkat edilmiş ve birden fazla mazeretsiz devamsızlık yapan üyenin kaydı silinmiştir. Örneğin; Bahtiyar Göker’in 1939 tarihli raporu incelendiğinde Ödemiş Kaza İdare Heyeti’nde her hafta idare heyeti toplantılarının kesin olarak belirlenen günde yapıldığı ve üyelerin hazır şekilde buldukları, devamsızlık yapan iki üyenin ise partiden kayıtlarının silindiği bilgisine ulaşılmıştır.⁵⁴

30.11.1937 tarihli Ordu Milletvekili Hamdi Yalman’ın raporuna göre İzmir İl Yönetim Kurulu üyeleri şu şekildedir:⁵⁵

⁵¹ BCA., 490.1/664.226.1, s.25, 28.

⁵² BCA., 490.1/664.225.1, s.26.

⁵³ BCA., 490.1/664.225.1, s.9.

⁵⁴ BCA., 490.1/664.226.1, s.36.

⁵⁵ BCA., 490.1/664.225.1, s.24.

Başkan: Vali Fazlı Güleç

Üyeler: Faik Ener, Erkan Oran, Ekrem Oran, Atıf İnan, Reşad Leblebici, Hulki Cura, Şahin Yunus, Mehmet Aldemir, Kemal Talas Karaca

30.11.1937 İzmir Kaza Yönetim Kurulu Üyeleri şu şekildedir:⁵⁶

Başkan: Tahir Bor

Üyeler: Cemal Kavukçu, Halim Cavid Arcan, Haydar Aral, Belkıs Bilman

14.12.1939 Bahtiyar Göker'in raporuna göre Ödemiş kazası parti idare heyeti şu kişilerden oluşmaktadır:⁵⁷

Reis: İbrahim Yayla (Avukat)

Üyeler: Mithat Baykal, Muharrem Baran, Galip Özgür.

20.06.1940 tarihli İstanbul Milletvekili Bahtiyar Göker tarafından yazılan ikinci İzmir Genel Teftiş Raporuna göre bazı kazaların idare heyeti durumları hakkında şu bilgiler verilmiştir.⁵⁸

Ödemiş: Kaza idare heyeti merkez ve köylerde çoğunluğun itimadını ve hürmetini kazanmıştır. Kongre eski heyet tamamıyla yeniden seçilmiştir. Reis Avukat İbrahim Yayla'dır.

Menemen: Reis Ahmet Karadayı, ticaretle uğraşmaktadır ve halkın güvenini kazanmıştır. Memleketin tek derdi belediye başkanı ile beledi meclisi arasında yaşanan gerginliktir. Fakat bunlar dışarı taşmamaktadır.

Bayındır: İdare Heyeti, muhitte tanınmış, çoğunluğu mübadil veya serbest olarak dışardan gelen kişilerden seçilmiştir. Reis Vasfi Ergün, Selanik göçmenlerinden olup uzun senelerden beri Bayındır'a yerleşerek eczacılık yapmaktadır.

Torbalı: Parti idare heyeti bu kongrede ilk kez yeni kişilerden seçilmiştir. Fakat halk üzerinde etkisi yoktur.

⁵⁶ BCA., 490.1/664.225.1, s.27.

⁵⁷ BCA., 490.1//664.226.1, s.35.

⁵⁸ BCA., 490.1/664.227.1 s.111.

Kuşadası: Gerek eski gerek yeni idare heyeti ve reisi, partinin teşkilatlanmasında gerekli vazifeleri karşılayabilecek düzeyde değildir.

Karaburun: Parti idare heyeti, tanınmış ve herkesin sevgisini kazanmış kişilerden oluşmaktadır.

İstanbul Milletvekili Bahtiyar Göker'in 31.01.1941 tarihli teftiş raporuna göre bazı kaza ve kasabaların parti işleyişleri ve çalışma şekilleri hakkında şu bilgiler verilmiştir:⁵⁹

Ödemiş: Ödemiş'te 14. Maddede belirtilen sınıfçı, zümreci, bölgeci veya uluslararası fikir ve hareketler mevcut değildir. Kasabada bundan önce ufak tefek dedikoducular olsa da bu kişiler oradan dağılmıştır. Bütün kasaba partiye sadakatle bağlıdır.

Bergama: Kaymakam Nihat Bey, yeni tayin olmuştur. Dikili'den gelmesine rağmen muhite yabancı değildir. Parti ile fikir ve iş birliği derecesine bakıldığında henüz yeterli şekilde anlaşılammıştır. Kaymakam Nihat, Dikili'de iken parti hayatını savunan ve arka çıkan biri gibi görünse de daha çok kendi fikir ve anlayışlarını kabul ettirmeye çalışmıştır. Bergama parti heyetine tamamiyle güven henüz verememiştir.

Dikili: 1939 yılında idare heyetine seçilen üyeler arasında genç ve dinamik kişiler vardı ve çalışmak istiyorlardı. Bu sene ikisi hariç tüm üyeler tamamiyle değişmiş yerine yeni kişiler seçilmiştir.

Tire: Yeni bir şahsiyet olan Hasan adındaki dişçi, tavırları ve söylemleriyle şüphe oluşturmaktadır. Yerel hükümet bu kişiyi araştırmaktadır. Bu kişiden başka burada sınıfçı biri yoktur.

31 Mart 1941 tarihli rapora göre İzmir Vilayet İdare Heyeti Başkanı ve üyeleri şu şekildedir:⁶⁰

Reis: Münir Birsal: İzmirlidir ve İzmir'in en meşhur avukatlarından. Bu seneye kadar baro reisliği görevini yapmıştır. Öteden beri partiye bağlılığını sıkıntılı zamanlarda bile sadakatiyle göstermiştir.

⁵⁹ BCA., 490.1/664.227.1 s.27.

⁶⁰ BCA., 490.1/664.227.1, s.2.

Üyeler:

Dr. Hüseyin Hulki Cura: İzmirlidir ve önceden beri parti hayatında faaliyet göstermiş partili biridir. İki senedir İzmir Halkevi reisidir.

Avukat Şükrü Sayar: İzmir'in en tanınmış şahsiyetlerindedir. Parti ruhunu kavramış bir kişidir.

Dr. Kamuran Örs: Eskiden beri İzmir parti teşkilatında vazife almış ve muvaffakiyetle çalışmıştır. Halkın sevgisini kazanmıştır.

Reşat Lelebicioğlu: İzmir'in eski ailelerinde olup ticaretle uğraşmaktadırlar. Türk ticaret aleminin namuslu ve dürüst bir şahsiyetidir.

Avukat Ekrem Oran: Ödemiş'ten İzmir'e gelmiş ve yerleşmiştir. Uzun yıllardan beri parti teşkilatında çalışmış bundan önceki vilayet idare heyetinde de bulunmuştur. Serbest Parti'nin şımarık zamanlarında bile partiye karşı sadakat göstermiş ve yararlılıkta bulunmuştur.

Nazif İnan: Cumhuriyet Bankası İzmir şubesi müdürüdür. Eski bir partilidir.

Vecide Karadayı: Yüksek kültürlü ve iyi bir aileden gelen ciddi bir bayandır. Lise öğretmenidir. Halk kültürünün gelişmesiyle yakından ilgilenmiştir.

Rahmi Balaban: Bergamalıdır. Türkiye'de eğitimini tamamladıktan sonra İsviçre'de okuyarak öğretmen olmuştur. Partiye ve parti ruhuna bağlıdır. Böyle tahsilli kişilerin vilayet idare heyetine seçilmiş olmaları İzmir'de çok önemli bir etki yaratmıştır.

31 Mart 1941 tarihli teftiş raporuna göre bazı vilayet ve kazaların idare heyetinin çalışma durumu, faaliyetleri ve defterlerinin düzen durumu aşağıda belirtildiği gibidir:⁶¹

İzmir: Askere kışlık toplanması konusunda sadece eski sayman Sedat Bey faaliyet göstermiştir. Yeni idare heyeti göreve başlayalı çok olmuş fakat şimdiye kadar

⁶¹ BCA, 490.1/664.227.1 s.5-20.

düzenli bir şekilde çalışmalara başlamamışlardır. Üye kayıtları merkez kazasında yapılmaktadır. Vilayet idare heyetinin büro ve dosya işleri düzenlenmektedir.⁶²

Ödemiş: Ödemiş parti teşkilatı çalışma itibariyle İzmir'in ilerde gelen kazalarından biridir bu kaza sosyal ve iktisadi durum itibariyle de bölgenin gelişmiş bir yeridir. Kaza nüfusu bu sayımda 5.000 fazla çıkarak 94.540 rakamına ulaşmış ve vilayette bu kadar kalabalık bir kaza mevcut değildir. Ödemiş İdare Heyeti bu seneki kongrede İbrahim Yayla, Mithat Baykal, Ali İçel, Galip Özgür, Nazmi Güven, Muharrem Baran ve Hüsnü karhan ile toplanmıştır.⁶³

Alaçatı Nahiyesi: Çeşme'ye bağlı olup merkezinde 3.000 nüfusu olan ilerlemiş bir yerdir. Parti idare heyeti iyi şekilde çalışmaktadır. Binaları temiz ve düzenli tutulmuştur. Karar defterleri ve toplantılara katılım iyi durumdadır.⁶⁴

Torbalı: Bütün kaza nüfusu 21.000, kaza merkezi nüfusu 4.400'tür. Geçen seneki teftişte parti heyetinin çalışması zayıf bulunarak parti üyeleriyle görüşülmüş ve direktifle verilmişti. Bu sene idare heyetinin çok güzel bir çalışma senesi geçirdiği görülmektedir. Geçen sene çoğunluğu yeni seçilmiş olan parti idare heyeti kendilerinden önceki heyetin kayıtsızlığı ile uğraştıkları dönemde teftiş edildikleri için eksik kaldığı kararına ulaşılmıştır. Parti İdare Heyetine son kongrede Fethi İren, Sadık Arabek, Bekir Sakarya ve Sadık İleri seçilmiştir. İdare heyetinin iç çalışmaları düzenli ve düzgündür. Karar defterleri iyi tutulmuştur. Demirbaş defteri vardır. Üye künye defterleri de düzenli tutulmuştur.

Seferihisar: İzmir'e yakın kazalardan olan Seferihisar, aynı zamanda bölgenin aydın ve gelişmiş bir muhitidir. Kazada, 9436 nüfus vardır. Merkezin nüfusu 5.400 kadardır. Halkın parti işlerine ilgisi çok yüksektir. Kazada 4 parti nahiyesi ve 2 ocak bulunmaktadır. Kaza kongresi sonucunda idare heyetine Nabi Akkan, Fuat Akın, Mustafa Orhan, Mahmut Ergun ve Kazım Kesenduran seçilmiştir.⁶⁵

Kemalpaşa: Eski ismi Nif olan Kemalpaşa, İzmir'in kalabalık kazalarındandır. Ahalisi çoğunlukla bağcı ve zeytincidir. Kazanın nüfusu 25.200'dür. Kasabada 3.467 kişi vardır. Kazanın köyleri de önemlidir. Bunlardan Armutlu ve Parsa Belediye

⁶² BCA., 490.1/664.227.1 s.7.

⁶³ BCA., 490.1/664.227.1 s.11.

⁶⁴ BCA., 490.1/664.227.1 s.11.

⁶⁵ BCA., 490.1/664.227.1 s.12.

teşkilatına bağlı olup çok ilerlemiş köylerdir. Kemalpaşa'da parti teşkilatı 6 parti nahiyesi ve 8 ocaktan ibarettir. Bu sene kongrede idare heyetine İsmail Zeki Tufan, Mustafa Arık, Sait Pınar, Yasin Özgür, Hasan Ali Erkan, Raif Ataman ve Ahmet Erzin seçilmiştir.

Foça: Bir zamanlar kasabada 10.000 kişi bulunurken bugün sadece 1.500 nüfusu kalan Foça gittikçe sönmektedir. Parti hayatı mütevazı olmakla birlikte samimi ve sadakatlidir. Bu seneki kongrede idare heyetine üye olarak Niyazi Çelebi, Ali Kasaplar, Ali Osman Güden, Hasan Basri Coşkun, Hüsnü Adalı, Necmi Olcay ve Nazım Söylemez seçilmiştir.⁶⁶

Kuşadası: İzmir'in en eski ve önemli bir kazası olsa da parti faaliyetlerinin en durgun olduğu yerdir. Kazadaki parti teşkilatı kasabada 6, Selçuk Nahiyesinde 4 ve köylerde 10 olmak üzere 20 ocaktan ibarettir. Partili sayısı 2.800 olarak tespit edilse de künye defterleri düzgün olmadığı için bu sayı kontrole muhtaçtır. İdare Heyeti Azmi Güvenç, Mehmet Güven, Hayati Kasnaki Mustafa Berberoğlu, Azat Emekçi, Mustafa Saroğlu ve Kasım Yaman'dır. Bunlardan Azmi Güvenç, parti idare heyeti başkanıdır ve genel meclis üyesidir. Fakat partiye ait ileri düzgün yapamamaktadır.⁶⁷

Menemen: Parti idare heyeti üyelerinin siyasi, toplumsal ve ahlaki durumları iyidir. Reis Ahmet Karadayı, iki senedir seçilmektedir. Parti işlerine çok önem vermektedir.⁶⁸

İzmir Bölge Müfettişi ve İstanbul Milletvekili Galip Bahtiyar Göker'in 09.05.1942 tarihli raporuna göre İzmir kaza ve nahiyelerini idare heyetleri hakkında bilgiler aşağıda verilmiştir.⁶⁹

Urla: Urla İdare Heyeti son kongrede değişmiş ve yeni bir iki kişi alınmıştır. Reis Fuat Mutaf birkaç senedir idare heyetindedir. Ticaretle uğraşır ve parti işlerine bağlıdır. Bu sene idare heyetine giren Mehmet Kırçalı aynı zamanda hava kurumu görevlisidir. Üyelerden Niyazi Ocakoğlu, öğretmendir. Aynı zamanda Halkevi reisidir. Parti ve Halkevi işlerine bağlı ve çalışkan bir kişidir. İdare heyeti üyeleri halkın sevgisini ve hürmetini kazanmış kişilerdir. Urla parti kaza heyetinin çalışması

⁶⁶ BCA., 490.1/664.227.1 s.15.

⁶⁷ BCA., 490.1/664.227.1 s.15.

⁶⁸ BCA., 490.1/664.227.1 s.20.

⁶⁹ BCA., 490.1/665.229.1,S.86-89.

bütün kazada olumlu etki yapmaktadır. Kaymakam ile parti arasında iyi bir fikir ve iş birliği görülmektedir. Urla'nın iyi şahsiyetlerinde belediye başkanı Kemal Bey'dir. Bu kişi çalışkan, dürüst ve partiye karşı tamamıyla bağlı bir kişidir.

Kemalpaşa: Bu kazada parti idare heyetinin çalışmaları zayıftır. Kemalpaşa parti idare heyeti reisi İsmail Zeki Tufan, askerlik vazifesinden dolayı 1 seneden fazla partide bulunamamış yerine bıraktığı vekil ise aynı zamanda belediye başkanlığı görevinde olduğu için parti işleriyle layığıyla ilgilenememiştir.

Seferihisar: Seferihisar'da parti idare heyetinin en iyi ve aktif elemanlarından M. Orhan'ın ve Halkevi reisi öğretmen askere gitmesi üzerine çalışmalar gevşemiştir. Seferihisar'a yeni tayin olan kaymakam, parti ve Halkevi işlerine bağlı görülmektedir. Bu seneki kongrede tayin olunan kaymakam parti ve Halkevi işlerine bağlı görünmektedir. Kemalpaşa ocak teşkilatı muntazamdır. Özellikle Armutlu teşkilatı aktiftir. Halk, partiye bağlı ve sadıktır.

İzmir Vilayet İdare Heyeti: Haftalık toplantılar muntazamdır. Gerekli zamanda olağanüstü toplantılar yapılmıştır. Şehir, Ocak ve nahiye kongrelerinde idare heyeti üyesinden bir kişi bulunduğu gibi kaza kongrelerine de gözlemci sıfatıyla gitmişlerdir. Reis vekili Dr. Hüseyin Hulki Cura vazifesini ilgiyle yapmaktadır. Reis Münir Birsnel'in askerde bulunması nedeniyle işler aynı zamanda Halkevi reisi olan Dr. Hüseyin Hulki Cura'ya kalmıştır.

Kaza İdare Heyeti: Avukat Nuri Fettah'ın reisliğinde düzgün şekilde çalışmaktadır.

Bergama: Tekrar İdare Heyetine seçilen Hamdi Arıkan aynı zamanda belediye başkanı olması ve bu sıfatla idare işleriyle ilgilendiği için halkın hoşnutsuzluğuna neden olmuştur. Bu nedenle iki işinden birinden çekilmesi istenmiş, idare heyeti reisliğine Hasan Çelebi seçilmiştir. Hasan Çelebi, tüccar aynı zamanda çiftlik sahibidir, iyi çalışmaktadır.

4. Büro şefi ve Zonguldak Milletvekili H. Emin Erişirgil'in 21.11.1944 tarihli raporuna göre İzmir kaza ve nahiyelerinin parti idare heyetleri ve reisleri hakkında şu bilgiler verilmiş.⁷⁰

⁷⁰ BCA., 490.1/665.230.1,S.46-52.

Menemen: Bu seneki kongrede yine geçen yıl görevli kişiler seçildi. İçlerinden Mustafa Abalı, İzmir’de ticaret ile uğraştığı için ve kendi isteğiyle de seçilmedi. Yerine belediye reisi Muhittin Çiftçi seçildi. Parti reisliğine Nadir Gündüz seçildi.⁷¹

Foça: İzmir kazaları içinde en zayıf parti teşkilatı burası bulunmuştur. Foça Parti reisi Niyazi Çelebi’yi çok övdüler. İttihadı Terakki zamanından beri parti işleriyle uğraşmış. Kötü bir adam olmamasına rağmen partili olmaktan başka bir meziyeti yoktur. Teşkilata faydası olabilecek biri değildir.⁷²

Dikili: İdare heyeti geçen senekilerle aynı. Başkan yeniden Şemsi Özay seçildi. Halkevi reisi de Bedi Erim seçildi. Ferit Sözen adındaki genç kaymakam iyi bir intiba uyandırmıştır.⁷³

Kemalpaşa: Seçimden önce delegeler ve nahiye reisleri ile görüşmenin faydalı bulunduğu için kendileri ile konuşulmuş ve idare heyetinden memnun olup olmadığı sorulmuştur. Onlar da genel idare heyetinden memnun olmadıklarını söylemişlerdir. Fakat merkez kazada sevilen isimlerden bahsettiler. Bunlar: Zeki Akdoğan, Ziraat Bankası Müdürü Ekrem Çapan, Belediye Reisi Ahmet Erzın, Ahmet Limoncu, Hızır Güvezne gibi isimlerdir.⁷⁴

Torbalı: Bu sene yeni seçilen idare heyetinden dört kişi eskilerdendir. Bu kişiler Cevat Gürel, Bekir Sakarya, Murat Taşkın ve Sadık İleri’dir. Yeniden seçilen diğer 3 kişi de Ali Türköz, Murat Refik Coşkun, Sadık Atabek’tir. Parti reisliğine Bekir Sakarya, Halkevi reisliğine Sadık İleri seçildi.⁷⁵

Tire: İdare Heyeti seçimi gizli oyla yapıldı. Sonucundan geçen seneki kişilerden 5 kişi (Sami Gülcü, Zihni Uğurbil, Ulvi Bigen, Hamid Sayan, Ziver Özkan) ve yeni olarak belediye reisi Ali Okan ve Halkevi reisi Sadık Giz seçildi.⁷⁶

Kuşadası: Kongre çoğunluğun katılımıyla toplandı ve geçen seneki idare heyetinden iki kişi kaldı. Biri genel meclis üyesi Azmi Güvenç, diğeri esnaf olan

⁷¹ BCA., 490.1/665.230.1,S.46.

⁷² BCA., 490.1/665.230.1,S.46.

⁷³ BCA., 490.1/665.230.1, s.47.

⁷⁴ BCA., 490.1/665.230.1, s.48.

⁷⁵ BCA., 490.1/665.230.1, s.48.

⁷⁶ BCA., 490.1/665.230.1, s.49.

Mehmet Güven'dir. Diğer beş kişi yeniden seçilmiştir. Bunlar Dr. Sezai Yavaşca, Öğretmen Necati Çaldıran, Öğretmen Ali Ulvi Atabey, Belediye Reisi Fuat Akdoğan, Çiftçi Halil Eroğlu'dur. Dr. Sezai Yavaşca reisliğe seçildi.⁷⁷

Bayındır: Yapılan seçimlerde geçen sene görevli olan kişiler yeniden seçilmiş ve parti reisi de değişmeyerek Eczacı Vasfi Ergün olmuştur. İdare Heyeti genel itibariyle zengin kişilerden oluşmaktadır.⁷⁸

Ödemiş: İdare Heyeti seçimi 38 delegenin katılımıyla ve gizli oy ile yapıldı. Sonucunda eski idare heyetinden Selim Örsel, Fethi Uyguner, Recep Başsoy, Osman İncekoca, Kemal Şölen yeniden seçildi. Diğer iki kişide yeni kişilerden Fevzi Alptekin ve Ahmet Bayar'dır. Reis olarak eski reislik görevinde olan Selim Örsel seçildi. Selim Örsel geçmişte iyi, esnaflıkla uğraşan, diğer İzmir kazaları içinde en çok çalışan ve kendini sevdiren tek parti reisi. Halkevi reisliğinde Recep Başsay seçildi.⁷⁹

Çeşme: Seçim gizli yapıldı. İdare Heyetine eski milletvekilinden Mehmet Aldemir, çiftçi Sadık Tütüncüoğlu, Dava vekili Ahmet Dikmen, Eğitim Memuru Ahmet Çığ, Bankası Kemal Yalçınkaya, Tüccar Mehmet Subay, Tayyare Saymanı Mustafa Özen seçildi. Parti Reisliğine Mehmet Aldemir seçildi.⁸⁰

Urla: Kongre uyum içerisinde gerçekleştirildi, dilekler söylendi ve gizli oyla yapılan seçimde Hasan Tümerk, Esat Öztay, Enver Kazancıoğlu, Fuat Mutaf, Kemal Ertan, Fatih Alkan, Behçet Sumal kazandılar. Yeniden Hasan Tümerk Parti reisi oldu. Halkevi Reisliğine Behçet Sunal seçildi. Parti reisi Hasan Tümerk, mert, çalışkan ve parti için canını verir bir kişidir. Geliri azdır. Ceketini yırtık, ayakkabısı delik olsa da namuslu bir şekilde alını açık gezmektedir. Kendisine güvenilir ve itimad edilir. Bu nedenlerle merkezce bir miktar yardım yapılması genel sekreterlikten rica edilmiştir.⁸¹

Seferihisar: Seçim gizli oyla yapılarak geçen seneki idare heyetinden iki kişi (Ahmet Ersoy, Yusuf Erdem) yeniden seçildi. Seferihisar parti idare heyeti beş kişiden

⁷⁷ BCA., 490.1/665.230.1, s.50.

⁷⁸ BCA., 490.1/665.230.1, s.50.

⁷⁹ BCA., 490.1/665.230.1,s.51.

⁸⁰ BCA., 490.1/665.230.1,s.51.

⁸¹ BCA., 490.1/665.230.1,s.51.

oluşmaktadır. Bu nedenle 3 kişi yeni seçilmiştir. Bu kişiler; Fuat Akın, Yusuf Girgin ve Mustafa Orhun'dur. Hepsi sevilen, çalışkan, namuslu kişilerdir⁸²

İzmir bölge müfettişi ve Seyhan Mebusu Dr. Satır'ın 03.02.1944 tarihli raporuna göre İzmir Merkez Kaza Parti Teşkilatı 13 nahiye, 113 ocak, 24.000 partili üye ve 4 Halkevinden oluşmaktadır. Bu sene (1944) birkaç tane daha halkodası açılacaktır.⁸³ Kongre sonunda gizli oy ile seçim yapıldı. Seçim sonucunda Dr. Memduh Say, Nazif Çağatay, Muzaffer Özken, Haydar Aryal, Dr. Kemal Osman Bozkurt ve Sait Odyak kazandılar. Dr. Memduh Say, İdare Heyeti Reisliğine seçildi.⁸⁴

Tablo 2: İzmir Vilayeti Parti Teşkilatının 01.07.1944 tarihinden 31.12.1944 tarihine kadarki durumunu gösterir ikinci altı aylık çalışma raporuna göre Vilayet İdare Heyeti azaları şu şekildedir.

	İzmir Vilayeti	Bayındır Kazası	Bergama Kazası	Karaburun Kazası	Kemalpaşa Kazası
Reis	Sedat Dikmen	İbrahim Dedeğaçlı	Hasan Çelebioğlu	Hüseyin Subaşı	Mustafa Arık
Muhasip	Mehmet Orhan	Recep Eriç	Namık Şemsiyeli	Fevzi Köken	Safer Güvezne
Katip	Toygar Çullu	Sait Sayın	İzzettin Suner	Abdullah Öner	Yasin Özger
Halkevi	Reisi Memduh Soy	Nurettin Göktuğ	Osman Boyatlı	Kemal Özdemir	Necati İltir
Aza	Reşat Leblebicioğlu	Ali Saip Erişen	Eşref Onyedioğlu	Mehmet Ortaç	Sabri Korkmaz
Aza	Şükrü Soyar	Tahir Akıncı	Ferit Zihna	Ahmet Ürkmez	Ahmet Erzin
Aza	Mitat Orel	İsmail Ersavcı	İsmail Pamukçu	--	Asım Ersoy
Aza	Nazif Çağatay	İsmail Saraç	Selim Başarır	--	Yusuf Külahçı
Aza	Selahattin Sancer	--		--	--
Aza	Raşit Özsaruhan	--	--	--	--

Kaynakça: BCA., 490.1/665.231.1,s.4-6.

⁸² BCA., 490.1/665.230.1,s.52.

⁸³ BCA., 490.1/665.230.1,s.59.

⁸⁴ BCA., 490.1/665.230.1,s.63.

	Kuşadası Kazası	Menemen Kazası	Ödemiş Kazası	Urla Kazası
Reis	Fuat Akdoğan	Nadir Gündüz	Selim Örsel	Hasan Tümerk
Muhasip	Esat Gültekin	Mustafa Peynirci	Ahmet Beydar	Enver Kazancı
Katip	Mustafa Berberoğlu	Muharrem Arda	Ahmet Yazıcı	Nebahat Oral
Halkevi Reisi	Hamit Altuğlu	Kemal Önder	Enver Başar	Fuat Mutaf
Aza	Niyazi Özcan	Ahmet Karadayı	Fethi Uyguner	Esaf Özatay
Aza	Şükrü Ok	Muhittin Çiftçi	Osman İncekara	Muharrem Atay
Aza	Ali Soysal	Kemal Ülgen	Fevzi Alptekin	Mustafa Acar
Aza	Mustafa Adalıoğlu	Kerim Ergun	Mustafa Turgut	

	Seferihisar Kazası	Tire Kazası	Torbalı Kazası
Reis	Fuat Akın	Sami Gülcüoğlu	Sadık İleri
Muhasip	Yusuf Girgin	Hamit Sayan	Ali Türköz
Katip	Şükrü Akkan	Ziver Cemil Özkan	Naim Ulusoğlu
Halkevi Reisi	Ahmet Ersoy	Sadık Giz	İhsan Yalkın
Aza	Mahmut Ergün	Halim Ertuğ	Hüseyin Savaş
Aza	Hüseyin Orhan	Zihni Uğurbul	Refiş Coşkun
Aza	Yusuf Erdem	Ali Okan	Tevfik Gülenç
Aza	Mehmet Güler		Bekir Sakarya

İzmir ili parti teşkilatının 01.01.1945 tarihinden 31.06.1945 tarihine kadarki durumunu gösterir birinci altı aylık çalışma raporuna göre il idare kurulu üyeleri şu şekildedir.⁸⁵

⁸⁵ BCA., 490.1/665.232.1, s.4.

Başkan: Sedat Dikmen

Üyeler: Reşat Leblebicioğlu, Şükrü Sayar, Mithat Orel, Selahattin Sanver, Nazif Çağatay, Raşit Özsaruhan, Memduh Say.

İzmir ili parti teşkilatının 01.01.1945 tarihinden 31.06.1945 tarihine kadarki durumunu gösterir birinci altı aylık çalışma raporuna göre Bayındır ilçe idare kurulu üyeleri şu şekildedir:⁸⁶

Başkan: İbrahim Dedeğaçalı

Üyeler: Reşat Leblebicioğlu, Ali Saip Erişen, Tahir Akıncı, İsmail Ersavaş, İsmail Baraş,

İzmir ili parti teşkilatının 01.01.1945 tarihinden 31.06.1945 tarihine kadarki durumunu gösterir birinci altı aylık çalışma raporuna göre Foça kazası idare kurulu üyeleri şu şekildedir:⁸⁷

Başkan: Niyazi Çelebi

Üyeler: Cemi Midilli, Hasan Basri Coşkun, Hakkı Alpsoy, Hilmi Ergün, Mahmut Limni, Tahir Müstecapoğlu

İzmir ili parti teşkilatının 01.01.1945 tarihinden 31.06.1945 tarihine kadarki durumunu gösterir birinci altı aylık çalışma raporuna göre Bergama kazası idare kurulu üyeleri şu şekildedir:⁸⁸

Başkan: Hasan Çelebioğlu

Üyeler: İsmail Pamukçu, Ferit Zihna, Sıtkı Üstüner, Mustafa Yengin,

İzmir ili parti teşkilatının 01.01.1945 tarihinden 31.06.1945 tarihine kadarki durumunu gösterir birinci altı aylık çalışma raporuna göre Dikili kazası idare kurulu üyeleri şu şekildedir:⁸⁹

Başkan: Necati Ergün

⁸⁶ BCA., 490.1/665.232.1, s.4.

⁸⁷ BCA., 490.1/665.232.1, s.4.

⁸⁸ BCA., 490.1/665.232.1, s.4.

⁸⁹ BCA., 490.1/665.232.1, s.4.

Üyeler: Hüseyin Güvenli, Adil Özen, Burhan Aykan, Bedi Erim

İzmir ili parti teşkilatının 01.01.1945 tarihinden 31.06.1945 tarihine kadarki durumunu gösterir birinci altı aylık çalışma raporuna göre Kemalpaşa kazası idare kurulu üyeleri şu şekildedir:⁹⁰

Başkan: Mustafa Arık

Üyeler: Ahmet Erzi, Yusuf Kulahçioğlu, Sabri Korkmaz.

İzmir ili parti teşkilatının 01.01.1945 tarihinden 31.06.1945 tarihine kadarki durumunu gösterir birinci altı aylık çalışma raporuna göre Menemen kazası idare kurulu üyeleri şu şekildedir:⁹¹

Başkan: Nadir Gündüz

Üyeler: Ahmet Karadayı, Muhittin Çiftçi, Kamil Ülgen,

İzmir ili parti teşkilatının 01.01.1945 tarihinden 31.06.1945 tarihine kadarki durumunu gösterir birinci altı aylık çalışma raporuna göre Ödemiş kazası idare kurulu üyeleri şu şekildedir:⁹²

Başkan: Selim Örsel

Üyeler: Fethi Uyguner, Osman İncekara, Fevzi Alptekin.

Cumhuriyet Halk Partisi'nin düzenli çalışması, halk üzerindeki olumlu havası ve siyasi hayatta tek başına söz hakkına sahip olması 1948 yılına kadar devam etmiştir. 1948 tarihine gelindiğinde İzmir Bölge Müfettişi ve Balıkesir Milletvekili Süreyya Örgü Evren'in 29.12.1948 tarihli İzmir iline ait teftiş raporuna göre bölge içinde CHP dışında Demokrat Parti ve Millet Partisi gündelik hayatta yavaş yavaş yer almaya başlamıştır. Bu partilere mensup beş on kişi sürekli tahrik ve teşvikleriyle toplu bir şekilde çalışmakta ve en çok günlük ve siyasi gazetelerde yaydıkları ve yaydırdıkları yayın ve yazılardan genel fikri kazanma yolunu tutmuşlardır. Bu durumun yaşanmasına Cumhuriyet Halk Partisi yerel idarecilerinin halk üzerindeki itibarlarını ve etkilerini üstün tutamaması ve çalışmalarında süreklilik

⁹⁰ BCA., 490.1/665.232.1, s.4.

⁹¹ BCA., 490.1/665.232.1, s.4.

⁹² BCA., 490.1/665.232.1, s.4.

gösterememeleri neden olmuştur. Zaman zaman toplantı ve miting yapsalar da bunlar sadece büyüklerin istekleriyle olmuştur. Cumhuriyet Halk Partisinin yavaş yavaş etkisini yitirmesinin karşısında Demokrat Parti İzmir’de etkinliklerine hız vermiş ve İngiltere Hükümeti adına satın alma işleri yapmaya başlamıştır. İngiltere adına Satın alma işleminden sorumlu Demokrat Parti İdare Kurulu üyesi Haydar Dünder bu dost ve müttefik devletin kendisine vermiş bulunduğu iktisadi yetkiyi siyasi amacına göre kullanmaya başlamıştır. Örneğin ihracatçı tüccarlara üzüm dağıtılması ve bölüştürülmesi sırasında Demokrat ve Halkçı tüccar diye bir ayırım gözetmekte ve bu yüzden kazandığı yüzbinlerce liradan Demokrat Parti’ye önemli nakdi yardımlar yapmaktadır. Bu durum Cumhuriyet Halk Partisini olumsuz etkilemiş olmasının yanında maddi sıkıntılarına da bir yenisini eklemiştir.⁹³ Bu gibi yaşanan olumsuz durumlardan sonra İzmir’de parti teşkilatı idarecileri ve diğer üyeleri değer verilip, muhitlerinde kıymet gören ve çalışkan kişiler olmalarına rağmen parti işleriyle gerektiği kadar ilgilenememelerine neden olmuştur.. Herhangi sıkıntılı bir durum olduğunda tüm mesailerini parti için veren bu kişiler normal ve müsait zamanlarda düzenli bir faaliyette bulunarak parti teşkilatını kuvvetlendirmek ve yaymak için çok sistemli çalışmamaya başlamışlardır.⁹⁴ Bu olumsuz hava 1950 tarihli teftiş raporuna da yansımış ve İzmir’de parti ve hükümet arasında uyumlu bir işleyişin bulunmadığı, uyumun sağlanmasında partinin çok istekli olmasına rağmen vilayette aynı istek olmadığı belirtilmiştir. Bu yıllarda buna uymayan üç yer vardır. Bu yerler Cumaovası, Seydiköy ve Torbalı’dır. Cumaovası ve Seydiköy’de halk arasında ufak tefek ihtilaflara rağmen parti teşkilatı ve idare heyeti iyi işlemektedir. Belediyeler de iyi çalışmaktadır. Şimdiye kadar bazı ufak tefek huzursuzluklar ve ikilikler hemen izale olunmuş gibidir. Parti ile hükümet makamı arasında uyumlu ve dostça bir hareket tesisine çalışılmaktadır. Torbalı’da partinin hükümetle uyumlu davranma isteği gerçekleşmiş olup taraflar birbirine ayak uydurmaya çalışmakta ve hükümet reisinden biraz daha birliktelik sağlamasına ihtiyaç vardır.⁹⁵

⁹³ BCA., 490.1/665.233.2, s.83.

⁹⁴ BCA., 490.1/665.233.2, s.88.

⁹⁵ BCA., 490.1/665.233.2, s.4.

İzmir Bölge Müfettişi ve Balıkesir Milletvekili Süreyya Örgü Evren'in 29.12.1948 tarihli teftiş raporunda bazı ilçelerin idare heyetleri ve çalışma durumları hakkında şu bilgiler verilmektedir:⁹⁶

Bergama İlçesi: Bu ilçede özellikle merkezde muhalefet yaygındır. Bektaşilik, Nakşibendilik de vardır. Çok dikkat edilmesi gereken bir kazadır. Yerel hükümetin tecrübeli, otoriter idare ve zabıta amirlerine ihtiyacı çoktur. Parti idare kurulu uyumlu kişilerden oluşmasına rağmen hareket ve çalışmaları eksiktir. Sık sık il merkezinden kişiler gönderilerek denetlenmeli ve teşvik edilmelidir.

Dikili İlçesi: İdare kurulu uyumlu ve birlikte çalışmaktadır. Yapılan ikaz ve teşviklere uymaktadır. Bütçe darlığı fazlaca vardır ve buna çare bulmak için haftalık toplantılar yapılmaktadır.

Kınık İlçesi: Bergama'ya bağlı bir bucak merkeziyken yeni ilçe olmuştur. Kuvvetli ve uyumlu kişilerden oluşmaktadır. İdare kurulu da iyi çalışmaktadır. Görgü ve bilgi eksikliği vardır fakat çalışmalarla bu eksiklikler tamamlanabilir düzeydedir.

3.2. PARTİ KONGRELERİ

Parti kongreleri Cumhuriyet Halk Partisinin çok önem verdiği konulardan biri olmuştur. Kongrelerin düzenli toplanması, katılımın her zaman tam olması, halkın her kesiminin görüşünün alınabilmesinin sağlanması, alınan kararların uygulanması ve merkezden taşraya her yerleşim biriminde düzenli şekilde toplanılması istenilmiştir. Çünkü yapılacak kongrelerde halkın genel durumu hakkında bilgi sahibi olabilmek, partinin her kademesinde üyelerin durumu ve yapılacak düzenlemelerin teftişinin sağlanması amaçlanmıştır. Teftişle görevli parti müfettişleri teftiş dönemlerinde parti defterlerini kontrol ederek toplantıların ne sıklıkta yapıldığını ve alınan kararlar uygulanma durumunu denetlemişlerdir. Haftada en az bir kere toplantı yapılması istenilmiş ve bu kongrelerde alınan kararlar tek tek deftere geçirilmesi istenilmiştir. Cumhuriyet Halk Partisinin bu konudaki özeni parti örgütlerinin üzerinde etkili olmuştur. Parti müfettişi ve Giresun Milletvekili İsmail Sabuncu'nun Şubat 1936 yılı raporuna göre merkeze bağlı örgütlerin çoğu tüzüğe uygun çalışmakta, haftada en az bir defa toplantı yapılmaktadır. Fakat aynı durum ilçe, kasaba ve ocaklarda geçerli değildir.

⁹⁶ BCA., 490.1/665.233.2, s.89.

Buralarda çalışma yapılması gerekmektedir.⁹⁷ Örneğin Tire'nin Boğaziçi kasabasında 1932'den beri toplantı defterinin hiç açılmadığı ve Ödemiş'in Adagide kasabasının da durumunun farklı olmadığı bildirilmiştir. Bu eksiklerin yönetim kurullarının teftiş vazifesini severek yaptıklarında çözülebileceği raporlarda belirtilmiştir.⁹⁸ Kongrelerde üzerinde durulan bir diğer konu ise birinci çağrılıta katılımın tamamının sağlanması konusudur. Bu konuda neredeyse hiçbir dönemde çoğunluk sağlanamamıştır.⁹⁹ Parti örgütlerinin dağınık ve mevkii olarak uzak yerlerde olması katılım sayısını etkilemiştir. Bu konuda CHP İzmir Bölge Müfettişi ve İstanbul Milletvekili Bahtiyar Göker'in 20.06.1940 tarihli ikinci teftiş raporu incelenmiş ve bu rapora göre İzmir'in büyük ve dağınık bir şehir olduğu parti teşkilatının da önemli ve kalabalık kısmının şehrin uzak ve sarp mevkilerde bulunduğunu yazılmıştır. Bahtiyar Göker kongreler zamanında Tilkilik, İkiçeşmelik, Eşrefpaşa, Dolaplıkuyu, Karşıyaka, Bayraklı, Örnekköy ve Turan nahiye, ocak kongrelerinde ve kaza kongresinde bulunmuştur. Kongre ve toplantılar aksam dokuzda başlayarak gece ikiye kadar devam etmektedir. O saatlerde otobüs gitmediği gibi tramvay da olmadığından mecburen otomobille ulaşım sağlanmıştı. Kongre dönemlerinde kongre merkezlerine otobüs ve tramvay ulaşımı olmadığı için otomobil masrafları için harcırah çıkarılması istenmiştir.¹⁰⁰

Kongreler konusunda üzerinde durulan konulardan biri de kongrelerin uzaması veya toplantı gününün ertelenmesi sonucunda üyelerin tekrar gelememeleri durumudur. Bu konuda 14.12.1939 tarihli Galip Bahtiyar Göker'in raporu incelenmiştir. Bahtiyar Göker ocak, ve kaza kongrelerinin bazılarında bulunmuştur. Kongreler nizamnamenin tahsisat dairesinde yapılmıştır. Bazı ocaklarda ve bazen kasabalarda bile kongrenin ilan olunan toplanma gününde gerçekleşmediği takdirde kongrenin ertesi güne kalması durumunda köylerden uzak yerlerden gelen üyelerin tekrar gelmemeleri endişesiyle kongre çoğunluk hakkında göz yumulduğu söylenmiştir. Kaza kongrelerinde bu durum çok fazla gerçekleşmemiştir. Çoğunlukla kaza kongrelerinde vilayet idare heyetinden bir üye gözlemci sıfatıyla

⁹⁷ BCA., 490.1/664.224.1, s.8.

⁹⁸ BCA., 490.1/664.224.1, s.12.

⁹⁹ BCA., 490.1/664.224.1, s.10.

¹⁰⁰ BCA., 490.1/664.226.1, s.1.

gitmiş ve kongrenin toplanma şeklini kontrol etmiştir. Kongrelerde dilekler ve şikayetler rahatça söylenmektedir.¹⁰¹

31.03.1941 tarihli teftiş raporuna göre bazı kaza ve nahiyelerin toplanma durumu ve kongreleri hakkında şu bilgiler verilmiştir:

Ödemiş: Ocak kongreleri ziraat işlerinin henüz sona ermediği zamanlara rastlamıştır. Merkez ocaklarında çoğunluk sağlansa da bazı köy ocaklarında partililerin çoğunlukla bahçelerinde incir mahsulü ile meşgul oldukları için her yerde çoğunluk sağlanamamış ve bu gibi yerlerdeki ocak kongreleri ertelenerek nizami tahrirat dairesinde ikinci defa mevcut üye ile yapılmıştır. Nahiye ve köylerde ocak binaları kısmen vardır, olmayan köylerde köy ocaklarında toplanılmaktadır.¹⁰²

Tire: Tire'nin bu seneki kongresi düzenli olmuştur. Çoğunluğun katılımı sağlanmıştır. Dilekler serbestçe söylenmiş ve sınıflandırma yapılmıştır. Kaymakam ve memurlar kongrede bulunmuştur.¹⁰³

Seferihisar: Burada yapılan teftiş kongre gününe denk getirilmiştir. Kongreye delege çoğunluğunun katılımı sağlanmıştır. Sadece bir delege mazeretinden dolayı katılamamıştır. Kongre çok samimi bir hava içerisinde geçmiştir. Dilekler özgürce söylenmiştir. Kongre bulunan kaymakam kazaya ait olan dileklerin yerine getirileceğini söylemiştir. Kongre sonucunda çoğunlukla geçen seneki üyeler idare heyetine seçilmiştir.¹⁰⁴

Kuşadası: İzmir'in en eski ve önemli yerlerinden bir olmakla beraber parti faaliyetlerinin en durgun olduğu yerdir. Müzakereler, dilekler formalite gibi basit ve ruhsuz bir şekilde gerçekleşmişti. Bu durum sonucunda idare heyetine genç ve yeni kişiler seçilerek biraz daha çalışma yoğunluğu istenmiştir.¹⁰⁵

Menemen: Mahalle ve köy ocakları kongreleri düzenli ve ilgili olmuştur. Özellikle köy kongrelerine ilgi artmıştır. Aliğa çiftliği kongresi büyük kalabalık huzurunda toplanmıştır. Dilekler özgürce söylenmiştir. Kazaya ait dilekler temini için

¹⁰¹ BCA., 490.1/664.226.1, s.27.

¹⁰² BCA., 490.1/664.227.1 s.7.

¹⁰³ BCA., 490.1/664.227.1 s.7.

¹⁰⁴ BCA., 490.1/664.227.1, s.12.

¹⁰⁵ BCA., 490.1/664.227.1, s.15.

takibe alınmıştır. Kaza kongresi bütün delegelerin çoğunlukta katılımıyla gerçekleşmiştir. Kaza memurları da kongrede bulunmuştur.¹⁰⁶

31.03.1941 tarihli teftiş raporuna göre İzmir'in kazalarında tarla işleri başladığı mevsimlerde çoğunlukla nahiye ve ocaklarda düzenli bir şekilde toplantı yapılamamaktadır. Bu bölgenin önemli kasabalarındaki yerlilerin %80'i çiftçi ve bağcıdır. Çiftlik veya bağ sahipleri tütün ve pamuk toplayıcısıdır ve idare heyeti üyeleri arasında bu kişiler fazlaca bulunmaktadır. Özellikle ocak heyetleri çiftçi ve bağcılardan oluşmaktadır. Ziraat mevsiminde bu kişiler tarlalarında çalışmakta ve toplantılara katılamamaktadır. Bu nedenle İzmir bölgesinde kongre tarihinin bir ay ertelenmesi kararlaştırılmıştır.¹⁰⁷ Aynı raporda İzmir ocak kongrelerinden çok memnun kalındığı özellikle Yalılar Nahiyesinin iki ocağının çok iyi çalıştığı, Tepecik ocak kongresinde de katılımın fazla olduğunu yazmıştır. Nahiyelerden Dolaplıkuyu ve Karşıyaka kongreleri çok düzenli ve önemli olmuştur. Buca nahiye kongresi de partililerin büyük bir katılımıyla gerçekleşmiştir.¹⁰⁸

İzmir ili parti teşkilatının 01.01.1945 tarihinden 31.06.1945 tarihine kadarki durumunu gösterir birinci altı aylık çalışma raporuna göre parti program ve çalışmaları üzerinde üyeleri aydınlatmak ve prensiplerimizi her koşulda parti için yayararak halk arasında sevgi uyandırma konusunda neler yapıldığı kazalara göre şu şekilde belirtilmiştir:¹⁰⁹

İzmir: Her bucakta bir dispanser açılmış burada halk aydınlatılmış ve bu esnada parti prensipleri anlatılmıştır.

Bayındır: Parti başkanlığında 10 bucak 10 Halkodası teftiş edilmiş hepsinin üyeleriyle parti programı üzerinde konuşulmuştur. Halkevi tarafından çeşitli konferanslar verilmiştir.

Bergama: Parti programı üzerinde halkı aydınlatmak için bu altı ay içinde İkinci İnönü Zaferi münasebetiyle partili arkadaşlar Halkevi salonunda toplanmış ve orada canlı görüşmeler yapmışlardır.

¹⁰⁶ BCA., 490.1/664.227.1, s.20.

¹⁰⁷ BCA., 490.1/664.227.1, s.23.

¹⁰⁸ BCA., 490.1/665.231.1,s.23.

¹⁰⁹ BCA., 490.1/665.232.1, s.10.

Çeşme: Her fırsatta halk aydınlatılmakta ve parti anlatılmaktadır.

Dikili: Bu amaç için üç büyük toplantı yapılmıştır.

Foça: Lazım olan her şey yapılmıştır.

Kemalpaşa: Toplantılar yapılmış partinin değerli çalışmaları anlatılmıştır.

Kuşadası: Prensiplerimizi sevgi uyandıracak şekilde halka benimsetmek için ne gerekiyorsa halkodası aracılığıyla yapılmaktadır.

3.3. SEÇİM FAALİYETLERİ

Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin siyasi gücü olan Cumhuriyet Halk Partisi uzun yıllar tek başına iktidarda kalmış bunu da seçim faaliyetleri üzerinde düzenli çalışmalar yapmasına bağlamıştır. Teftişle görevlendirdikleri parti müfettişleri parti örgütlenmelerini düzenli olarak seçim çalışmaları yapılma durumunu denetlemiştir. Giresun milletvekili ve parti müfettişi İsmail Sabuncu'nun Şubat 1936 yılı raporuna göre parti prensiplerinin yayılmasının parti kurumlarındaki yönetim kurulu üyelerine kabiliyetine bağlı olduğunu ve bu nedenle parti başkanı ilçe ve ocak kongrelerinde zayıf gördüğü kurumları merkezden başlayarak değiştirmeye başladığını yazmıştır. İlçelerdeki teşkilata gelince kendisini severek bu işe bağlayabilecek ve seçim faaliyetlerini yürütebilecek eleman bulmanın zor olduğunu ve ekonomik açıdan çok önemli olan İzmir'in kaza ve nahiyelerinde memur ve öğretmen sınıfı dışında yerli halk arasından bu vasıfta partinin prensiplerini yayabilecek kişilerin yok denecek kadar az olduğu belirtilmiştir. Bu nedenle durumu düzeltmek için nahiye müdürlerinin ve köy öğretmenlerinin Halkevleri aracılığıyla çalışmasının faydalı olacağını belirtmiştir.¹¹⁰

31.12.1937 tarihli altı aylık çalışma raporuna göre İzmir mıntıkasında ciddi bir rejim karşıtlığı bulunmadığı ama buna rağmen yine de en sağdan ve soldan karşılaşılması muhtemel hareketlere karşı dikkatli davranarak seçimin kazanılmasına engel olabilecek durumların ortadan kaldırmasına çalışılmaktadır. İrticai

¹¹⁰ BCA., 490.1/664.224.1, s.25.

hareketlerin her gün biraz daha kaybolmakta ve yerini gençlere ve cumhuriyeti şuurla anlatacak olanlara bıraktığı yazılmıştır.¹¹¹

09.07.1936 yılında İzmir valisi tarafından hazırlanan altı aylık çalışma raporuna göre İzmir’de herhangi bir seçimde partinin kazanmasına engel olacak bir olayın bulunmadığı ancak İzmir belediyesinin yetki ve kanunlarını uygulamasında giderek artan tutumları ve düzeni sağlamak için idarenin sıkı uygulamalarda bulunmasından halkın şikayetleri oluşmuştur. Bu şikayetler incelendiğinde belediyenin işlemlerinde haklı olduğu aynı zamanda işlerin sıraya konarak halka kolaylık gösterilebileceğinin de mümkün olduğu söylenilmiştir. Eski başkan Avni Doğan ile birlikte kötü propagandaları önlemek amacıyla teşkilat mensupları ve belediye başkanı bir araya toplanarak halkın az çok şikayetlerine yol açmayacak şekilde işlerin yoluna koyulması kararlaştırılarak çalışmaların bu yönde yapılmasına karar verilerek Vali sıfatıyla tebliğ edildi ve kötü propaganda engelledi.¹¹²

İstanbul Milletvekili Bahtiyar Göker’in 31.01.1941 tarihli raporuna göre bazı kaza ve merkezlerdeki parti prensiplerini yayma konusunda yapılan çalışmalar aşağıdaki şekilde gösterilmiştir:¹¹³

Tire: parti prensiplerini halka yayma konusunda mesai düzenli ve yeterli değildir. İdare heyeti üyelerine ve ocak heyetlerine direktifler vermiştir. Ayrıca Halkevinde de bu konuda çalışmalar yapılması istenmiştir.

Çeşme: Parti prensiplerini halka yayma konusundaki çalışmalar metodik bir şekilde yapılmamaktadır. Bahtiyar Göker kaza, nahiye ve ocak idare heyetlerini toplayarak bu konuda çalışmalar yapılması hakkında bilgiler vermiştir. Bu konuda üç konferans yapılmış ve Halkevinde konferanslar yaparak halka parti fikirlerinin yayılması istenmiştir.

3.4. ÜYE DURUMLARI

Giresun Milletvekili İsmail Sabuncu’nun teftiş raporları incelendiğinde bir dönem çeşitli nedenlerle partiye üye olma sayısında artış olmuştur. Raporunda bu duruma da bir örnek vermiştir: 3-4 sene önce işçi ve amele çalıştıran dairelerde

¹¹¹ BCA., 490.1/664.225.1, s.9.

¹¹² BCA., 490.1/ 664.224.1, s.3.

¹¹³ BCA., 490.1/ 664.227.1, s.3.

partie kayıtlı olmayan kişilere iş verilmemesi konusunda propaganda yapılmış ve bu dairede ne kadar işçi ve amele varsa listesi yapılarak civardaki parti kamun teşkilatından birine gönderilmiş kurala uygun defterde taahhüt yerine de ayda 5-10 kuruluş vereceği yazılmıştır. Yakın zamana kadar parti yönetim kurulları bunlar üzerinde işlem yapma gereğini hissetmemiş fakat Avni Doğan'ın verdiği emir ile son zamanlarda yoklama yapılmaya ve ocak içinde bulunan üyelere yeni taahhütnameler alınarak defterlerdeki kayıtların buna göre tasnifine başlanmıştır.¹¹⁴

30.11.1937 tarihli rapora göre teftiş yapan müfettiş sayısının artırılması için seçim hakkına sahip olan her vatandaş kabulünde bir mahsur yoksa partie alınmasını istemiştir. Eğer bu şekilde davranılırsa partinin kendisine önem verdiğini anlar ve kendini partili bilirler. Özellikle memleketin iktisadi hayatında önemli olan kişilerin parti dışında bırakılmaması gerektiği söylenilmiştir.¹¹⁵

Tablo 3: İzmir Parti Kurullarını teftiş ile görevli memur Ordu Mebusu Hamdi Yalman'ın 30.11.1937 tarihli teftiş raporuna göre bazı kazaların üye durumları ve üyelik çalışmaları hakkındaki bilgiler şu şekildedir:

	Üye Kayıt Çalışmaları	Üye kayıt defterleri	Üye sayısı
Seferihisar	Çalışmalar zayıf	Düzenli değil	771
Urla	Çalışma yok	Düzenli değil	2100 üye, 65'i kadın
Aliğa	Çalışma yok	Mevcut	540
Kuşadası	Çalışma yok	Mevcut	2750
Torbalı	Çalışıyor	Yenileniyor. Fotoğraflı oluyor	--
Ödemiş	Çalışılıyor	Fotoğraflı künye Defterleri oluyor	50000
Tire	Çalışmalar yavaş	Mevcut	3500
Bayındır	Arttırılmaya çalışılıyor	Künye defterleri var	615 üye 100'ü kadın
Turanlı	Arttırılmaya çalışılıyor	Mevcut	649

Kaynakça: BCA., 490.1/664.225. 1, s.45.

¹¹⁴ BCA., 490.1/664.224.1, s.54.

¹¹⁵ BCA., 490.1/664.225.1, s.20.

14.12.1939 tarihli Bahtiyar Göker'in raporuna göre ocaklarda yapılan üye kaydı işleminde nizamnamenin 12. maddesinde yazılı hükümlere hassasiyetle saygı göstermesi sağlanmalıdır. Ocağa alınan kişilerin derli toplu düzenli sağlam ahlaklı olmasına ve partiye sunulan kişilerin sözünden çıkmayacak kadar güvenilirliklerinin bulunmasına ve bir mahkumiyetlerinin bulunmamasına dikkat edilmesi gerektiğini yazmıştır.¹¹⁶

1936 yılında Giresun milletvekili ve parti müfettişi İsmail Sabuncu'nun raporuna göre parti örgütlerinin halk karşısındaki sevgi ve saygı hususunda Menemen ve Kuşadası hariç halk ile bir sevgi ve uyum halinde olduğu bunun sonucu olarak da bu iki yer dışında insanların üye olmasının kolaylaştığı yazılmıştır. Bu nedenle Menemen ve Kuşadası örgütlerinin topluca istifa etmesi gerektiği belirtilmektedir.¹¹⁷ Bu rapora göre parti defterlerindeki yazılı üyelerin yerel nüfusa oranı %5 ile %10 arasında değişmekte ise de gerçek yoklama sonucunda durumun anlaşılacağı ve üyelerin senelerden beri her sınıftan kişilerin yönetim kuruluna girip çıktıkları muhitin sevdiği ve özel değeri olan kişilerin partiye alınması konusunda önem verildiği belirtilmiştir.¹¹⁸ İzmir'de ayrı ayrı kurulmuş 30 kadar işçi amele ve esnaf cemiyetinin bir yerde toplanarak birlik içinde bulunduğu ve bu birlikte 40 bin kadar esnaf ve amelenin kayıtlı olduğu yazılmıştır. Bu kadar büyük bir kuruluş olan bu birliği başkalarının istismarına maruz bırakmamak ve kendilerine yararlı olabilecek bir şekilde sürekliliğini sağlamak amacıyla partinin bu işle yakından ilgilenmesini faydalı görmüştür. Bu esasa göre hazırlanan birlik nizamnamesinin resmi formalitesi bitirilmek üzeredir. Bu kişilerin partiye bağlanarak üye olmalarının sağlanması düşünülmektedir. Başkan Avni Doğan bu işle ilgilenerek birliğin başına hem otorite sahibi hem de bölgede sevilen birinin getirilmesi gerektiği kararındadır.¹¹⁹

¹¹⁶ BCA,490.1/664.226.1, s.30.

¹¹⁷ BCA., 490.1/664.224.1, s.8.

¹¹⁸ BCA., 490.1/664.224.1, s.9.

¹¹⁹ BCA., 490.1/664.224.1, s.42.

Tablo 4: 1937 Yılı Çalışma Raporlarına Göre Üye Durumları:

01.01.1937-30.06.1937 Tarihleri Arasında Üye Durumu		31.12.1937 Tarihindeki Üye Durumu	
Üye Mevcudu	Kaza İsmi	Üye Mevcudu	Kaza İsmi
4876	Ödemiş	5236	Ödemiş
2139	Urla	2193	Urla
3258	Bergama	3312	Bergama
2484	Bayındır	2484	Bayındır
3500	Tire	3500	Tire
2060	Torbalı	2060	Torbalı
1575	Çeşme	1504	Çeşme
700	Dikili	800	Dikili
771	Seferihisar	771	Seferihisar
840	Foça	850	Foça
1424	Karaburun	1646	Karaburun
2742	Kuşadası	2750	Kuşadası
2304	Kemalpaşa	2314	Kemalpaşa
2702	Menemen	2722	Menemen
21426	İzmir Merkez	21950	İzmir Merkez
54.875	Toplam	52.092	Toplam

Kaynakça: BCA., 490.1/664.225.1., s.8.

Tablo 5: 1936 Yılı Şubat Ayında Parti Müfettişi Ve Giresun Milletvekili Olan İsmail Sabuncu'nun Raporun Göre İzmir İlçe Kasaba Ve Ocaklarındaki Üye, Nüfus Ve Parti Defteri Durumu:

YERLEŞİM YERİ	NÜFUS	ÜYE DURUMU	OCAK SAYISI
Urla Kızılcabahçe Nahiyesi	5400	2500	5
Torbali	20.000	100	21
Bayındır	30.000	2400	---
Bayındır Merkez Ocağı	10.000	500	4
Bayındır Çırpı	3000	248	4
Kuşadası Merkez	17.000	2633	----
Tire Boğaziçi Nahiyesi	1932 yılından beri hiçbir hüküm yazılmamıştır.	---	---
Bergama Parti Merkezi	56.000	2913	---
Dikili Parti Merkezi	10.700	728	---
Menemen Parti Merkezi	35.000	2412	---
Seferihisar Parti Merkezi	8000	771	---
Eski Foça Parti Merkezi	8000	800	---
Çeşme Parti Merkezi	11.800	1497	---

Kaynakça: BCA., 490.1/664.224.1. s.13.

Parti Müfettişi ve Giresun Milletvekili İsmail Sabuncu'nun Şubat – Mart 1936 yılı raporuna göre İzmir ilinin ilçeleriyle beraber kasaba ve hane sayısı parti defterlerine yazılı kayıtlara göre 500'den fazla olmasına rağmen gerçek sayılar ile örtüşmediği çoğunun defterlerde ismen mevcut olmakla beraber gerçekte partinin düşündüğü gibi bir toplantı yerine sahip düzenli kayıt ve defterleri olan birer

teşekkül halinde olmadığı belirtilmiştir. İl Parti başkanı merkezden başlayarak bunları düzeltmeye başlamıştır.¹²⁰

1937 yılı teftiş raporuna göre üye kayıtları tüzüğün 9.ve 10. maddelerine uygundur. Üye kayıt defterleri örneğe göredir. Teftiş işleri il yönetim kurulu üyeleri tarafından semt semt yapılmakta, yetersiz görülen mahallelerde de düzenlenmekte olduğu belirtilmiştir¹²¹. Bunun yanında bu rapora göre hesap işleri temiz ve yolundadır. İl, ilçe, kamun ve ocak toplantıları tüzüğe uygundur. İl, ilçe, kamun ve ocaklarda toplantılar muntazam olmakta ve kararlar usulüne uygun olarak defterine geçirilmekte ve imzalanmaktadır¹²². Ayrıca parti teşkilatının yönetim kurulunda iş bölümü yapılmış, parti çalışmaları hakkında raporlar alınmıştır. Teşkilatın yönetim kurulunda okuma yazma bilmeyen yoktur¹²³. Partide görev alan memurların durumuna bakıldığında hepsi partiye kayıtlıdır. Teftiş edilen mntıkada rejime karşı ciddi bir hareket olmamasına rağmen sağdan ve soldan oluşabilecek sorunlara karşı hassas davranılmıştır. İrticai hareketler her gün biraz daha kaybolarak yerini gençlere ve cumhuriyeti anlayacaklara bırakmaktadır.

14.12.1939 tarihli Bahtiyar Göker'in raporuna göre partiye yeni üye kazandırmak ocak heyetlerinin faaliyet ve çalışmalarıyla doğru orantılıdır. Kuşadası, Urla, Foça, Tire kazalarında bu gayretli çalışma zayıftır. Diğer yerlerde aradadır. İzmir'in Cumaovası, Dolaplıkuyu, Karşıyaka'nın çeşitli yerlerinde ve Ödemiş'te üye kaydı konusundaki gayret ve çalışmalar memnuniyet derecesindedir. Parti heyetleri çoğunlukla muhitlerindeki halk tarafından sevilmektedirler ve Köy halkı da Halk Partisinin kişilik ve maneviyatına gönülden bağlıdır. Genel itibariyle her mntıkada her sene yeni üye kaydı mevcudu çoğalmaktadır¹²⁴.

İzmir Bölge Müfettişi ve İstanbul Milletvekili Bahtiyar Göker'in 31.03.1941 tarihli teftiş raporuna göre bazı merkezlerin üye durumları hakkında şu bilgiler verilmiştir:

Ödemiş: Ödemiş'te 4 nahiyede (Adagide, Birgi, Kiraz, Beydağı) ve 11'i kaza merkezinde ve 69'u köylerde olmak üzere 80 ocak vardır. Bütün kazada partililerin

¹²⁰ BCA., 490.1/664.224.1., s.7.

¹²¹ BCA., 490.1/664.225.1., s.8.

¹²² BCA., 490.1/664.225.1., s.8.

¹²³ BCA., 490.1/664.225.1., s.9.

¹²⁴ BCA.,490.1/664.226.1, s.30.

sayısı 6500'dür. Bu rakam kazanın nüfusuna göre çok değildir. Bu rakam 21.01.1939 tarihinde vilayet idare heyeti tarafından gönderilen eski defterler mevcut üyenin tasfiyesi ile gerçekleşen miktardır. Üye kaydı hareketi biraz yavaştır. Nedeni ise idare heyeti partiye alınacak üyenin keyfiyetine bırakılmış bulunmasındandır.¹²⁵

Tire: Tire'de partiye yeni üye kayıtları ortalama düzeydedir. Fakat bu sene kazada yoklama yapılmamıştır. Tire İzmir bölgesinin kalabalık ve ilerlemiş önemli merkezlerindedir. Parti teşkilatı kazada 3 nahiye ve 30 ocaktan oluşmaktadır. Nahiyelerin ikisi (Gökçü ve Boğaziçi) idari olup bir tanesi (Subaşı) parti nahiyesidir. 50 ocak vardır bunlardan 16'sı kaza merkezinde 34 tanesi nahiye ve köylerdedir. Geçen seneki rakamlara göre kayıtlı partili sayısı 3750'dir.¹²⁶

Menemen: Menemen'in nüfusu 36.000 olup kaza merkezinde 7500 kişi yaşamaktadır. Kazada 4 nahiye ve 60 ocak mevcuttur. Helvacı ve Kaklıç, parti itibari nahiyeleridir. Geçen seneki teftişte partili mevcudu 2602 idi. Bu sene bu rakam 3800'lere ulaşarak artış göstermiştir. Menemen'de üye kaydı konusunda çalışmalar yapılmaktadır.¹²⁷

İzmir Bölge Müfettişi ve İstanbul Milletvekili Bahtiyar Göker'in 28.07.1942 tarihli İzmir ikinci teftiş raporuna göre üye kaydı 1941 başlangıcından teftiş tarihi olan 20.05 tarihine kadar 149 üyeye çıkmıştır. Kazaya bağlı nahiyelerden Cumaovası üye kaydı konusunda iyi çalışmalar yapmıştır. Künye defteri kayıtlarına göre İzmir kazasında 25130 üyeye ulaşıldığı görülmektedir. Bu toplam %5 fark ile doğru kabul edilebilir. Alsancak Nahiyesi 2633 ve Yalılar Nahiyesi 2478 üyesiyle parti sayısı itibariyle en kalabalık olan yerlerdir.¹²⁸

¹²⁵ BCA., 490.1/665.227.1, s.6.

¹²⁶ BCA., 490.1/665.227.1, s.7.

¹²⁷ BCA., 490.1/665.227.1, s.8.

¹²⁸ BCA., 490.1/1577.423.2,s.24.

Tablo 6: CHP İzmir Vilayet İdare Heyeti 31.12.1943, 01.07.1944-31.12.1944, 31.10.1944 Ve 01.01.1945 -31.06.1945 Tarihlerine Ait Çalışma Raporlarına Göre Vilayet Teşkilatında Partide Kayıtlı Üyelerin Sayısı:

Kaza Adı	31.12.1943¹²⁹	01.07.1944-31.12.1944¹³⁰	31.10.1944¹³¹	01.01.1945 - 31.06.1945¹³²
Ödemiş	3071	5682	5682	5693
Urla	1432	2180	2180	2180
Bergama	1125	5176	5176	13.902
Bayındır	1748	3096	3096	3140
Tire	1322	3781	3781	--
Torbali	1203	2066	2047	--
Çeşme	308	2100	2100	--
Dikili	92	542	542	--
Seferihisar	229	779	900	--
Foça	163	910	910	961
Karaburun	1072	1692	1692	3384
Kuşadası	1136	2829	2829	2829
Kemalpaşa	306	2342	2342	--
Menemen	2154	3299	3299	--
İzmir	6176	26836	26836	--
Toplam	21537	64303	63148	32089

Kaynakça: BCA., 490.1/665.232.1, s.21-26

¹²⁹ BCA.,490.1/665.230.1,s.2.

¹³⁰ BCA, 490.1/665.231.1., s.2.

¹³¹ BCA.,490.1/665.230.1,s.41.

¹³² BCA., 490.1/665.232.1, s.21-26.

İzmir ili parti teşkilatının 01.01.1945 tarihinden 31.06.1945 tarihine kadarki durumunu gösterir birinci altı aylık çalışma raporuna göre bazı ocakların partiye kayıtlı üye sayısı aşağıdaki şekilde belirtilmiştir:¹³³

Alsancak ocağı: 1757

Buca ocağı: 2530

Bornova ocağı: 1886

Bayraklı ocağı: 891

Balçova ocağı: 517

Dolaplıkuyu ocağı: 4030

İzmir ili parti teşkilatının 01.01.1945 tarihinden 31.06.1945 tarihine kadarki durumunu gösterir birinci altı aylık çalışma raporuna göre Ödemiş ilçesine bağlı ocakların isimleri ve üye sayıları hakkında şu bilgiler verilmiştir:¹³⁴

Merkez Ödemiş: 1188

Beydağı Kasabası: 1118

Birgi Kasabası: 371

Kaymakçı Kasabası: 581

Bademye Kasabası: 594

Adagide Kasabası: 978

Kiraz Kasabası: 863

Tüm kasaba ve ocakların toplam üye sayısı: 8370

¹³³ BCA., 490.1/665.232.1, s.5-17.

¹³⁴ BCA., 490.1/665.232.1, s.17.

Tablo 7: CHP İzmir Vilayeti Parti Teşkilatının 01.07.1945-31.12.1945 Tarihleri Arasındaki Durumunu Gösterir İkinci Altı Aylık Çalışma Raporuna Göre İzmir Vilayeti Parti Teşkilatı Kademeleri Ve Buralarda Kayıtlı Üye Sayısı:

	Kademe sayısı	Üye sayısı
Köy Ocağı	314	27295
Mahalle Ocağı	143	25434
Semt Ocağı	27	3519
Resmi Nahiye	38	6175
İtibari Nahiye	28	3035
Kaza	15	--
Toplam	565	65458

Kaynakça: BCA., 490.1/665.232.1., s.3.

CHP İzmir Vilayeti Parti Teşkilatının 01.07.1945 tarihinden 31.12.1945 tarihine kadarki durumunu gösterir ikinci altı aylık çalışma raporuna göre İzmir Vilayeti Parti adayı olarak seçilen Vilayet Genel Meclis üyeleri arasında Ödemiş Belediye Başkanı Mutahhar Başoğlu'nun istifasının ardından yerine Mithat Baykal'ın seçilmesinin dışında bir değişiklik olmamıştır.¹³⁵ Bu raporda parti idare heyetlerindeki aktif vazifeden veya parti adayı olarak seçildiği vazifeden istifa eden partililerin adları, partide aldıkları iş, istifa nedenleri ve idare heyetince ne muamele yapıldığı hakkında şu bilgiler verilmiştir:¹³⁶

Bergama: Birinci altı aylık rapordaki sebepler nedeniyle İl İdare Kurulunca Genel Sekreterliğin 2575 sayılı genelgesiyle ilçe idare kuruluna Sıtkı Üstüner ve Mustafa Yengin seçilmiştir.

Çeşme: Belediye üyelerinden 12 tanesi geçen yıl, altı tanesi de 1946'da istifa etmişlerdir. Nedeni: Belediye Başkanının çalışmadığından bir kısmı bir kısmı da sorumluluktan korktuklarından biri de sağlık durumundan dolayı istifa etmiştir.

¹³⁵ BCA., 490.1/665.232.1, s.8.

¹³⁶ BCA., 490.1/665.232.1, s.9.

Ödemiş: Belediye Kurulu üyesi Mehmet Kızılcıhavlı devamsızlığı yüzünden görevinden kendi isteğiyle ayrılmış sayılmaktadır. Yerine yedeklerden biri seçilmiştir.

İzmir: İl Kurulu Başkanı Sedat Dikmen İzmir Milletvekilliğine seçildiğinden ayrılmış yerine idare kurulu üyelerinden Mehmet Orhon seçilmiştir.

3.5. PARTİ TEFTİŞ İŞLERİ

30.11.1937 tarihli Hamdi Yalman tarafından bazı yerleşim birimleri teftiş edilmiş ve teftiş sonucunda Karşıyaka, Bayraklı, İkiçeşmelik, Dolaplıkuyu ve Turanlı'da parti binalarının tapusuyla birlikte mevcut bulunmasının yanında hesap ve büro işlerinin düzenli şekilde yürütüldüğü ve çalışmaların özenle devam ettiği görülmüştür.¹³⁷ Aynı raporda Yalman diğer yerleşim birimleri hakkında şu bilgileri vermiştir:

Bayındır: Toplanma muntazam. Üyeleri arttırmaya çalışıyorlar. Hesaplar, dosyalar ve demirbaş defterleri düzgün. Parti binası Belediyeye, Belediye binası da partiye aittir. Gençlik ve spor hareketleri var. Esnaf cemiyetleri partiye bağlı.¹³⁸

Bergama: Toplanma ve karar defteri muntazam, fakat yazın toplanamıyor. Bütün ilçenin üye defteri var. Üye sayısı artıyor. Tahsilat yok. Hesap defterleri ve sarfiyat evrakı yolunda. Binalara ve demirbaşlara iyi bakılıyor. Kınık kamununda toplanmalar iyi. Hesaplar düzgün. Binanın arsası evkaf tarafından müzayedeye konulmuş, alınarak tapusu merkeze gönderilecekmiş. Demirbaş defterleri yok. Gençler birliği toplanmıyor. Turanlı kamununda bütün defterler var. Üyeler artıyor. Hesaplar uygun. Spor iyi.¹³⁹

Çeşme: Üye defterleri düzgün. Hesaplar uygun. Bina taksitlerinden ve vergilerinden borç var. Yönetim kurulunun halk nazarında kıymetli olmadığı söyleniyormuş, bununla beraber daha elverişli eleman bulmak da gerekliymiş. Bu sözlerin geçimsizlikten ileri geldiği anlaşılıyor.

Dikili: Çalışılıyor. Üye defterleri var. Hesaplar, dosyalar ve kayıtlar düzgün. Gençler birliği partinin himayesinde, aralarında samimiyet var. Demirbaş iyi.

¹³⁷ BCA., 490.1/664.225.1., s.3.

¹³⁸ BCA., 490.1/664.225.1., s.6.

¹³⁹ BCA., 490.1/664.225.1., s.7.

Foça: Karar defterlerinde bir karar var, karar olmasa defterlere bir şey yazılmamış. Dosyalar düzgün. Demirbaş defteri yok. Zirai asayişsizlikten şikayet ediliyor. Gençlik teşekkülü yok.¹⁴⁰

Kemalpaşa: Karar ve üye defterleri var. Yeni hesap defterlerine henüz başlanmamış. Türk ocağından südevver binar ve arsanın tapıları parti adına değiştirilecek. Gençlik teşekkülü yok. Umumiyetle taksidre ve teşekkürle layık görülen parti çalışmaları yanından düzeltilmesi, tamamlanması gereken bazı işlerin de dikkatini çekerek onlarında yoluna konulacağından eminim. Bu rapora göre il parti durumu ve bilhassa ilçeleri bir kere daha gözden geçirerek lazım gelen tedbirleri almanızı ve sonuçlarını peyderpey bildirmenizi rica eder, saygılar ve sevgiler sunarım.¹⁴¹

Karaburun: Dosyalar, demirbaş defterleri ve hesaplar muntazam. Karar defterine de ancak birkaç karar görülüyor. Mordoğan köy ocağında çok iyi çalışılıyor, okuyorlar, radyoları var. Örnek olabilecek bir köy örgütü.¹⁴²

Menemen: Toplamalar ve karar defteri düzgün. Üye kayıtları iyi ve üye sayısı artıyor. Dosyalar ve hesaplar da uygun. Bir Türk memleketi olduğundan şüphe edilecek kadar yabancı dil konuşuluyor. Yönetim kurulundakiler yetersiz. Aliğa Çiftliği kamununda defterler toz içinde, odaları kirli, çalışılmıyor. Bu ilçenin diğer ocakları da aynı halde.¹⁴³

Kuşadası: Çalışmalar muntazam değil. Üyeler arttırılmamış. Ocaklar hiç çalışmıyor. Genellikle uyumsuzluk görülüyor, iş ve güçlerin çokluğundan bahsediyorlar. Halk yönetim kurulundan bazılarını ve özellikle başkanı sevmezmiş, üyelere Berberoğlu'ndan ve özellikle reis Hasan Denizel'den hiç hoşlanmazmış. Başkan Azmi Güvenç. Vaktinde mücadele etmiş, sonradan kendileriyle birleşmiş. Bunlar dedikodu yapanların sözleri olsa da halkın yönetim kuruluna sempaticileri olmadığı kesindir. Hesaplar düzgün olsa da gençlik teşekkülü esaslı değil ve içişlerinde idare edecek münevver de yok.¹⁴⁴

¹⁴⁰ BCA., 490.1/664.225.1., s.6.

¹⁴¹ BCA., 490.1/664.227.1, s.108.

¹⁴² BCA., 490.1/664.225.1., s.5.

¹⁴³ BCA., 490.1/664.225.1., s.5.

¹⁴⁴ BCA., 490.1/664.225.1., s.5.

Ödemiş: Toplanma muntazam. Üyeler artıyor. Dosyalar, kayıtlar ve hesaplar iyi. Yönetim kurulu canlı. Aidat toplanıyor. Demirbaşlar iyi. Esnaf birlikleri ve spor kurumları partinin himayesinde. Adagide kamununda defterler var. Spor kulübü de var.¹⁴⁵

Seferihisar: Üye defterleri muntazam değil. Çalışmalar zayıf. Yeniden üye kaydına gayret edilmemiş. Başkan şahsi işlerinin çokluğundan dolayı çalışmadığı için müteessir. Yönetim kurulundan şikayet edilmiyor, muhitin çıkarabileceği en iyi heyet budur deniliyormuş.¹⁴⁶

Tire: Toplanma muntazam. Üye defterlerine yeni başlanmış. Üyeler artamıyor. Hesap defterleri uygun. Özel idareye borçları var. Bina elverişli değil yıkılmaya meyilli. Esnaf teşekkülleri ticaret odasına bağlı ve partiye mensup. Parti dışında kalan kişilerden doktor Mustafa ve bir avukat ve bir doktor daha var.¹⁴⁷

Torbalı: Eski künye defterleri yenileniyor. Hesaplar uygun. Eski yönetim kurulundan devralınmamış. Eşyaları yok gibi. Tepeköy semt ocağında sicile başlanmış. Kayıtları ve defterleri var.¹⁴⁸

Urla: Üye kayıtları o kadar düzgün değil. Hesaplar ve dosyalar muntazam. Üye artışı yok. Ocaklar yok gibi. Bütün işler başkanın üzerinde. Tahsilat yok. Demirbaş iyi ve bakımlı. Bina tamire muhtaç. Arnavutlar kendi dillerini bırakmıyorlar.¹⁴⁹

Bunun yanında il yönetim kurulları da incelenerek toplantıların muntazam olduğu, iş bölümünün yapıldığı, teftiş için bir kişinin ayrıldığı fakat henüz işleve geçilemediği belirtilmiştir. Ayrıca raporda şu bilgiler verilmiştir. Büro işleri ve hesaplar uygun. Demirbaş defteri düzgün. Parti prensiplerinin yayımında çalışan emekli değil. Sosyal ve mesleki teşekküllere alaka gösteriliyor, işçiler birliği partinin bir kolu halinde. Gençlik ve spor kurumu aidat tahsili az. Bina İzmir'in şerefiyle uygun değil. Başkan başta olmak üzere yönetim kurulundaki arkadaşlar muhitin sempatisini kazanmışlardır. Serbest meslek erbabından parti dışında kalanlar az sayıdadır. Doktor

¹⁴⁵ BCA., 490.1/664.225.1., s.6.

¹⁴⁶ BCA., 490.1/664.225.1., s.5.

¹⁴⁷ BCA., 490.1/664.225.1., s.6.

¹⁴⁸ BCA., 490.1/664.225.1., s.6.

¹⁴⁹ BCA., 490.1/664.225.1., s.5.

Esat Hekimoğlu ile Avukat Süleyman Faik bu kabiledendir. Bunların sosyal inançlarına taraftar bulmak amacıyla oldukları söyleniyormuş. İlçe yönetim kurulunda kararlar ve içtimalar muntazam. Üye defterleri, hesaplar ve dosyalar düzgün. Karşıyaka kamununda büro işleri yolunda. Bayraklı'da bina güzel ve her şey yolunda. İkiçeşmelik iyi. Eşrefpaşa mükemmel. Dolaplıkuyu çok muntazam. Turanlı ocağını binası çok güzel, bütün işlerinde intizam görülüyor, o civarın yegane toplantı yeri ilçe çalışmaları takdire değer bir durumdadır.¹⁵⁰

CHP İzmir Vilayeti İdare Heyeti'nin 31.12.1943 tarihli ikinci altı aylık çalışma raporuna göre altı aylık süreç içerisinde ulaşım araçlarının çok pahalı olması kazalar üzerindeki teftişi engellediği bununla beraber merkeze bağlı kaza merkezlerinde kongrelere vilayet idare heyeti üyelerinden gönderilen gözlemcilere bile teftiş görevinin verildiği yazılmaktadır. Ulaşım araçlarında yaşanan pahalılık sıkıntısının kazalardan gelen raporlarını bile etkilediğini ve kazalarda düzenli teftişlere engel olduğu bildirilmiştir. Karaburun, Torbalı, Kuşadası kazaları bu aylık süreçte teftiş görmüştür.¹⁵¹

CHP İzmir Vilayeti İdare Heyeti'nin 31.10.1944 tarihli birinci altı aylık çalışma raporuna göre kazalardan teftiş raporlarının çoğunlukla vaktinde alınmadığı araştırmaların yapılıp eksik görülenlerin iade edildiği için vilayetin teftiş raporunun geciktiği ve zamanında teftiş raporunu gönderen tek kazanın Bergama olduğu yazılmıştır.¹⁵²

CHP İzmir Vilayeti Parti Teşkilatı'nın 01.07.1944 tarihinden 31.12.1944 tarihine kadar olan durumunu gösteren ikinci altı aylık çalışma raporu incelendiğinde 31.12.1943 tarihli raporda kaleme alınan şikayetlerin aynı şekilde devam ettiği ve bu nedenle Vilayet İdare Heyetinin son altı ay içinde teftiş işini hakkıyla yapamadığı yazılmıştır. Bu rapordan farklı olarak ilçe parti kongrelerine gözlemci olarak giden il idare kurulu üyelerinin gittikleri yerin parti işlerini mümkün olduğu kadar kontrol ettikleri ve diğer kademelerin de kendilerine bağlı teşkilatı bu gibi nedenlerle teftiş etmekte olduğu bilgisi verilmiştir.¹⁵³

¹⁵⁰ BCA., 490.1/664.25.1., s.4.

¹⁵¹ BCA.,490.1/665.230.1,s.5.

¹⁵² BCA.,490.1/665.230.1,s.11.

¹⁵³ BCA.,490.1/665.231.1,s.12.

İzmir milletvekillerinin 1945 yaz tatili sırasında seçim dairelerini beraber gezmişler memleket işleri hakkında halk ve parti teşkilatı ile görüşmeler ve incelemeler yapmışlardır. 27 Eylül 1945'ten 21 Ekim 1945 gününe kadar 25 gün süren bu gezi sırasında İzmir merkezi ve 14 ilçe merkezinin hepsine gidilmiş, 12 bucak merkezi, 14 köy ziyaret edilmiştir. Bu ziyaret sırasında halk ile konuşmalar Halkevlerinde veya odalarında bazen de kahvelerde yapılmıştır. Yerel parti teşkilatı önceden ziyaret programından haberdar edilmiş ve görüşmeler mümkün olduğu kadar kalabalık bir halk kitlesinin özellikle civar köy ve bucak parti teşkilatı ile muhtarların bulunmaları sağlanmaya çalışılmıştır. Halk konuşmalar sırasında gerek memleketin genel durumunu gerek memleket iş ve ihtiyaçlarını kavramasını gerek bunları asil bir şekilde ifade etmesi görülmüştür. İdare mekanizmasından genel bir memnunluk vardır. Kaymakamlar hakkında memlekette genel bir memnuniyet vardır.¹⁵⁴

3.6. PARTİ HESAP İŞLERİ

İsmail Sabuncu'nun 1936 yılı raporuna göre partinin özel varlığına zarar verecek bir borç bulunmadığı bir iki ocakta aldıklarını veya yaptıkları parti binasından kalmış borçları olsa da bunların hesapsız bir hareket sonucunda oluşmadığı, parti parasından şahsa verilmiş borç ve lüzumsuz bir avansın olmadığı, hesap işlerinin genellikle tüzüğe uygun şekilde yapıldığı belirtilmiştir.

Tablo 8: Çeşitli Örgütlerin 1936 Yılı Hesap Durumundan Yardım Paralarının Tahmin İle Gerçekleşme Durumlarından Bazı Örnekler:

	Tahakkuk	Tahmin	Açıklama
Dolaplıkuyu'ya bağlı ikinci Sultaniye Ocağı bütçesi:	76.90	264	Aza Taahhüdü
	105.97	90	Teberruad
Bornova Merkez Ocağı	48.05	150	Yardım
	96	150	İcar
	264.71	500	Teberruad
	2.71	585	Müşamere

¹⁵⁴ BCA., 490.1/665.232.1, s.12, 13.

Kemalpaşa Merkez	37.50	172	Aidat
	42	50	Kira
	45.05	200	Müşamere
	74	200	Belediyeden
	0	150	Ocaklardan İlçeye Yardım
Kemalpaşa'nın Armutlu Ocağı	12.80	100	Yardım
	84.57	25	Müşamere
	15	25	Belediye
Urla Merkez	0	200	Yardım
	0	100	Teberru (Bağış)
Ödemiş Parti Merkezi	121	150	Yardım
	700	1000	Yardım
	0	300	Müşamere
Dikili Parti Merkezi	59.20	350	Yardım Parası
	150	300	Belediyeden
	0	150	Müşamere
Çeşme Parti Merkezi	25	--	Yardım Akçesi
	296	--	Kira
	150	--	Belediyeden
	29	--	Fevkalade Gelir
İzmir İli Parti Bütçesi	500	--	Aza Taahhüdü
	250	--	İcar
	11010	--	Hususi Muhasebeden
	250	--	Faiz
	5000	--	Belediyeden

Kaynakça: BCA., 490.1/664.224.1, s.55

Tablo 9: İzmir Parti Kurullarını Teftiş Görevli Memur Ordu Mebusu Hamdi Yalman'ın 30.11.1937 Tarihli Teftiş Raporuna Göre Bazı Kazaların Genel Durumları:

	Karar defteri	Hesap defteri	Bütçeleri	Demirbaş Eşyalar	Parti Binası
Seferihisar	Mevcut 27 Karar yazılı	Mevcut ve Düzenli	60 lira	--	Belediyeye Ait. İcarsız Oturuyorlar.
Urla	Mevcut 25 karar yazılı	Talimata Uygun	800 lira	İyi Korunmuş	Partinin Malı
Çeşme	Mevcut 37 karar yazılı	--	--	İyi korunmuş	Partinin Malı
Karaburun	Mevcut Birkaç Karar var	Muntazam	--	Muntazam	Belediyeye Ait.
Menemen	Muntazam 20 karar yazılı	Usulüne uygun	2286 lira	--	Partinin Malı
Kuşadası	Mevcut 42 karar yazılı	Muntazam	--	Tescil Olunmuş	Eski Türk Ocağını Kullanıyorlar.
Torbali	Mevcut 35 karar yazılı	Mevcut	1700 lira	--	Yenileniyor.
Ödemiş	Mevcut 24 karar yazılı	İyi Durumda	10.000 lira (Bu parayla parti ve Halkevi binası Yapacaklar.)	Mevcut	Binaları yok. Halkevi ile birlikte Hava Kurumu'ndan kiraladıkları bir binada oturuyorlar. 165 lira senede kira veriyorlar.
Kemalpaşa	Mevcut 14 karar var	--	1600 lira	Yönetmeliğe uygun.	Türk Ocaklarından kalma bir binada kalıyorlar.
Tire	Mevcut	Muntazam	Deftere Uygun	Mevcut ama Gelir gider yok	Yok
Bayındır	Mevcut	Talimata Uygun	Deftere Uygun	--	Parti binası belediyeye, belediye binası partiye aittir.
Foça	Var olduğu söyleniyor fakat 1 karar var	Mevcut	Yok	Belediye çok fakir	Yok. Kira vermeden belediyeye ait bir binada oturuyorlar.
Bergama	Mevcut 28 karar var.	Muntazam	Mevcut	4120 lira	Partiye ait.

Kaynakça: BCA., 490.1/664.225. 1, s.45

10.10.1939 tarihli Bahtiyar Göker'in raporuna göre Dikili kazazedelerine yardım için Kızılay şubesi tarafından toplanan yardımın vakanın önemi ve İzmir'in kudreti ile orantılı olmaması itibariyle parti vilayet idare heyetinin kurumsal dikkatini çekerek yeniden faaliyete geçmesini istemiştir. Bu hususta 25.09.1939 tarihli genel sekreterlik emri üzerine işi tekrar ele alarak İzmir'de üst üste gelen kişilerin bir toplantıya davet edilmesine ve yardımın gerçekleştirilmesi için gerekli tedbirlerin alınması gerektiğini söylemiştir. Bunun üzerine parti başkanı, Kızılay başkanı, belediye başkanı ve ticaret odası reisinden oluşan bir komisyon kurulmuş ve parti binasında toplanarak harekete geçmişlerdir. Menemen'de 600 liraya kadar yardım toplanmıştır. Dikili zamanla iyileşmektedir. Kızılay iaşe (yemek) yardımına devam etmektedir. Ayrıca halkın sağlığı için şehir yeniden yapılmaya kadar pavyonlar yapılması istenmiştir. Bir pavyonun 150 liraya yapılacağı belirtilmiştir. Burada (Dikili) modern bir şehir ve liman oluşturmak devletin işi olduğunu raporuna eklemiştir.¹⁵⁵

14.12.1939 tarihli Bahtiyar Göker'in raporuna göre İzmir'in mali durumunun sıkıntılı olduğu İzmir genel idaresinin 750.000 lira kadar borcu olduğu yazılmıştır. Maliye Vekâleti, vilayete yapmış olduğu tebligatta hazine alacağının 4 taksitte her şeyden önce ödenmesini emretmiştir. İzmir'in içinde bulunduğu bu ekonomik sıkıntı nedeniyle ilkokul öğretmenleri sıkıntı yaşamaktadırlar. İzmir'deki öğretmenler maaşlarını ayın 20'sinden sonra aldıkları halde kazalardaki öğretmenler bir buçuk ay gecikmeyle maaşlarını almaktadır. Vilayetin bu sene içinde bulunduğu sıkıntıdan kurtarılması için Dahiliye Vekaletince nakit yardımda bulunulması gerektiği söylenilmiştir.¹⁵⁶

15.07.1941 tarihli Bahtiyar Göker'in raporuna göre hesap işleri hakkında şu bilgiler verilmiştir:¹⁵⁷

İzmir: Hiçbir teşekkülde üye aidatı layığıyla tahsil edilememektedir. Bir çok ocak hesaplarında karışıklık vardır. Muntazam değildir.

Ödemiş: Aza aidatı toplanmakta ise de az ve zayıftır.

¹⁵⁵ BCA., 490.1/664.226. 1, s.75.

¹⁵⁶ BCA., 490.1/664.226.1, S.73.

¹⁵⁷ BCA., 490.1/1577.423.2, S.124.

Tire: Aidat yok denecek kadar azdır.

Seferihisar: Partinin geliri yoktur. Belediyenin yaptığı cüzi miktardaki yardımla masraflarını karşılamaktadır.

Kuşadası: Partinin geliri belediyenin bütçesine koyduğu kadardır. Selçuk ocağında bir suiistimal rivayeti vardır.

İstanbul milletvekili Bahtiyar Göker'in 31.01.1941 tarihli birinci teftiş raporuna göre İzmir ve kazalarında hesap ve defter işleri hakkında şu bilgiler verilmektedir:¹⁵⁸

İzmir: Yeni idare heyeti hesapları eski idare heyetinden devralmıştır. Partiye ait binaların tapu kayıtları düzenlidir. Demirbaş eşya defteri vardır.

Ödemiş: Hesap işleri bu sefer düzenli ve düzgündür. Demirbaş defterleri muntazamdır. Aidat tahsili çok zayıftır. Bölgede toplanan iki bin kusur lira tamamen genel sekreterlikten masraflar için verilmiştir.

Tire: Eski idare heyeti tamamıyla aynı olarak yeniden seçildiği için devir işlemi yapılmamıştır. Hesap işleri muntazamdır. Defterler iyi tutulmuştur. Kaza parti idare heyetinin bütçesi 2.450 liradır. Halkevi kira ile tutulan binada olduğu için masraflar artmıştır. Aidat yok gibidir.

Çeşme: Eski idare heyeti tamamıyla aynı olarak yeniden seçildiği için devir işlemi yapılmamıştır. Hesap defteri usulüne ve hesap talimatnamesine uygundur.

Torbalı: Aidat yoktur. Parti masrafları belediyenin tahsis ettiği 500 lira ile karşılanmaktadır.

Kuşadası: Partinin geliri belediyenin bütçesinden partiye yardım olarak koyduğu 250 liradan ibarettir. Belediye de bu parayı muntazam şekilde vermemektedir.

Menemen: Menemen parti idaresinin 500 liralık aidatı ödemişten sonraki en yüksek rakamdır. Hesap işleri muntazamdır. Parti binasının tapusu vardır.

İstanbul milletvekili Bahtiyar Göker'in 31.01.1941 tarihli raporuna göre yeni idare heyeti eski idare heyetinden hesapları devir almıştır. Partiye ait binaların tapu

¹⁵⁸ BCA., 490.1/1577.423.2, s.117.

kayıtları muntazamdır. Bazı kaza ve nahiyelerin hesap işleri ile ilgili aşağıdaki bilgiler verilmiştir :¹⁵⁹

Ödemiş: Hesap işleri muntazamdır. Demirbaş defterleri düzenlidir. Aidat tahsilatı çok zayıftır.

Tire: Hesap işleri muntazamdır. Defterler iyi tutulmuştur. Partiye ait binaların tapuları vardır. Kaza parti idare heyeti bütçesi 5.450 liradır. 500 lira belediyeden 1.950 lira çeşitli yerlerden geliri vardır.

Çeşme: Çoğunlukla aynı kişi idare heyetine seçildiği için devir muamelesi yapılmamıştır. Hesap defteri usulüne uygundur. Partiye ait olan parti binası ile altındaki iki dükkanın tapuları vardır. Parti demirbaş eşyaları bakımından fakirdir.

Torbalı: Partinin gelirine bakıldığında aidat yoktur. Parti masrafları belediyenin tahsis ettiği senelik 5 lira ile karşılanmaktadır. Parti tahrir ve hesap defterleri iyi şekilde tutulmaktadır.

Seferihisar: Parti binasının yanması üzerine bir parti ve halkevi binası inşası için çalışmalara başlanmıştır. Partinin geliri hiç değerinde olup belediyenin tahsis ettiği cüzi miktarla ihtiyaçlarını karşılamaktadırlar.

Bergama: Yevmiye defteri biraz acele yazılmıştır. Masrafların belgeleri vardır. Demirbaş defterleri mevcuttur. Partiye ait bina ve emlakların tapuları mevcut olup genel sekreterliğe gönderilmiştir.

CHP İzmir bölgesi müfettişi Galip Bahtiyar Göker'in 09.05.1942 tarihli raporunda hesap işleri ile ilgili şu bilgiler verilmiştir:¹⁶⁰

Urla: Hesap işleri muntazamdır. Tüketim evrakları mevcuttur.

Kemalpaşa: Partiye ait olan harap meskenin satılarak parti binasının tamir edilmesi istenmiştir.

İzmir Vilayeti: İdare heyeti bu sene kaza bütçelerini iyi bir araştırmadan geçirerek talimata uygun olmalarına dikkat etmiştir.

¹⁵⁹ BCA., 490.1/664.227.1, s.56-60.

¹⁶⁰ BCA., 490.1/1577.423.2, s.7.

Ödemiş: Hesap işleri düzenlidir.

Menemen: Hesap işleri düzenlidir.

Bahtiyar Göker'in 28.09.1942 tarihli ikinci teftiş raporuna göre İzmir'de hesap işleri düzenlidir. Gider evrakları mevcuttur. Hesap işlerinde Cumhuriyet Merkez Bankası İzmir şubesi müdürü ve parti idare heyeti üyesinden Nazif İnan bulunmaktadır.¹⁶¹

CHP İzmir Vilayet İdare Heyetinin 31.12.1943 tarihli ikinci altı aylık çalışma raporuna göre parti mensuplarından yardım, bir müeyyide olmamasından dolayı gerektiği gibi takip edilememektedir. Vilayete bağlı kazalardan sadece Dikili %90 oranında tahsilat yapıldığını bildirmiştir. Bunun yanında deprem felaketine uğramış bir yer olan Dikiliye oranla çok verimli olan Menemen, Bayındır, Urla kazalarıyla Kuşadası, Foça, Karaburun ve Çeşme kazalarında tahsilat olmadığı ve Ödemiş'te %30, Tire'de %15 gibi çok az bir oranda tahsilat yapıldığı yazılmıştır.¹⁶²

CHP İzmir Vilayeti Parti Teşkilatının 01.07.1944 tarihinden 31.12.1944 tarihine kadar olan durumu gösteren ikinci altı aylık çalışma raporuna göre parti mensuplarından yardım parası tahsilatı genel itibariyle memnun edecek durumda değildir. İlçelerin çoğu bu yardım parasını alamadıkların şikayetçidirler. İzmir merkezinde tahsilat %5i geçmemektedir. Bergama %30a kadar tahsilat yapabilmıştır. Dikilinin tahsilatı takdire değer görülmüştür.¹⁶³

CHP İzmir Vilayet idare Heyetinin 31.10.1944 tarihli birinci altı aylık çalışma raporuna göre parti mensuplarından yardım parasının alınması konusunda çoğunlukla kazalarda 1944 yılı ilk altı ayında yardım parasının tahsil edilemediği yeni talimatnameyle ile tahsilata başlandığı yazılmıştır. Bu raporlara göre kazalar içinde sadece Dikili kazasının tahsilatı yolundadır. Dikilideki parti mensuplarının çoğu çiftçi olması nedeniyle tütün satışlarında ayırdıkları belirli bir miktarını bağışlamaktadırlar.¹⁶⁴ Ayrıca aynı rapora bakıldığında vilayet içindeki bütün parti

¹⁶¹ BCA., 490.1/1577.423.2, s.22.

¹⁶² BCA., 490.1/665. 230.1, s.6.

¹⁶³ BCA., 490.1 /665.231.1, s.14.

¹⁶⁴ BCA., 480.1/665. 230.1, s.46.

teşkilatının bütçe ve hesap işleri nizamname ve hesap talimatnamesinin yapılmasının gerektiği söylenmiştir.

Ayrıca aynı raporda vilayet içindeki bütün parti teşkilatının bütçe hesap işlerinin nizamname ve hesap talimatnamesi hükümlerine uygun olduğu belirtilmiştir.¹⁶⁵

CHP İzmir Vilayet Heyeti'nin 01.01.1943-30.06.1943 tarihli birinci altı aylık çalışma raporuna göre parti mensuplarından yardım parası alınmaktadır. Ancak tahsilat oranı yüksek değildir. Ocak ve nahiyelerin parası bağış ve yardımlarla karşılanmaktadır. Vilayet içindeki bütün parti teşkilatının bütçe ve hesap işleri nizamname ve hesap talimatnamesine uygundur.¹⁶⁶

CHP İzmir Vilayeti Parti Teşkilatının 01.07.1944 tarihinden 31.12.1944 tarihine kadar olan durumunu gösteren ikinci altı aylık çalışma raporuna göre parti mensuplarından yardım parası tahsilatı genel itibariyle memnun edecek durumda değildir. İlçelerin çoğu bu yardım parasını alamadıklarından şikayetçilerdir. İzmir merkezinde tahsilat %5'i geçmemektedir. Bergama %30'a kadar tahsilat yapabirmiştir. Dikili'nin tahsilatı takdire değer görülmüştür.¹⁶⁷ Vilayet içindeki parti teşkilatlarından da Urla köy ocakları hariç olmak üzere diğer yerlerdeki partiye ait bütçe ve hesap işleri tüzük ve talimatname hükümlerine uygundur.¹⁶⁸

Tablo 10: CHP İzmir Vilayeti Parti Teşkilatının 01.01.1945 tarihinden 31.06.1945 tarihine kadarki durumunu gösterir ikinci altı aylık çalışma raporuna göre parti mensuplarından yardım parasının alınıp alınmama konusu hakkındaki bilgiler:

Bayındır	İlçe merkezlerinden taksitle alınıyor
Bergama	%25 – 30 geçmeden bucaklardan alınıyor.
Dikili	%61 tahsilatı var.
Tire	Şuan az oranda var artış olması bekleniyor
Çeşme	Alınmıyor
Foça	Alınmıyor
İzmir	%60 oranında tahsilat var
Kemalpaşa	%15 oranında tahsilat var
Kuşadası	Alınmıyor

¹⁶⁵ BCA., 490.1/665.230.1,s.7.

¹⁶⁶ BCA., 490.1/665.230.1,s.7.

¹⁶⁷ BCA., 490.1/665.231.1,s.14.

¹⁶⁸ BCA., 490.1/665.231.1,s.14.

Ödemiş	Özenle tahsilat takip ediliyor.
Seferihisar	Alınmıyor.
Urla	Az tahsilat var.
Menemen	Az tahsilat var.

Kaynakça: BCA., 490.1/665.232.1., s.13.

Tablo 11: CHP İzmir Vilayeti Parti Teşkilatının 01.07.1945 tarihinden 31.12.1945 tarihine kadarki durumunu gösterir ikinci altı aylık çalışma raporuna göre parti mensuplarından yardım parasının alınıp alınmama konusu hakkındaki bilgiler:

Bayındır	Para istenmemiş ve alınmamıştır.
Bergama	Bucaklardan yardım parası tahsil edilmektedir. %25 ile %30 arasında bucaklardan tahsilat vardır.
Dikili	Yardım paraları toplanmaktadır.
Çeşme	Alınmıyor.
Foça	Alınmıyor.
İzmir	Tahsilat oranı %15 geçmemiştir. Neden olarak partili vatandaşların yardım yapmaktan çekindiği söylenirse de gerçekte aranıp paranın istenmediği için olduğu anlaşılmıştır.
Kemalpaşa	Üzüm mahsulü henüz satılmadığından yardım paraları da toplanamamıştır.
Kuşadası	Yardım parası alınmamakta ise de alınmaya başlanacaktır.
Ödemiş	Önemle takip ve tahsilat yapılmaktadır.
Seferihisar	Az oranda tahsilat olsa da durumu iyi olan partililerin bağışlarıyla ihtiyaçlar karşılanmaktadır.
Urla	İlçe ve bucaklarda çok az oranda tahsilat vardır. Köy ocaklarında hiç tahsilat yoktur.
Menemen	Alınmamaktadır.

Kaynakça: BCA., 490.1/665.232.1., s.13.

4. BÖLÜM: PARTİ MÜFETTİŞLİK RAPORLARINA GÖRE İZMİR'DE HALKEVLERİ VE FAALİYETLERİ

Kurtuluş Savaşı'nın başarı ile sonuçlanmasının ardından sıra çağdaş uygar ve modern yapıda yeni bir Türk insanı yaratmaya gelmişti. Bu amaç doğrultusunda pek çok devrim yapılmasının yanında en önemli adım Halkevlerinin kurulması oldu. Aydın kişilerin toplumda etkin olmalarını sağlamak, yapılacak olan Türk devrimlerini yönetmek, geliştirmek, halkı bilinçlendirmek ve devamlılığını sağlamak, eğitim, kültür, sanat ve yaşam koşullarını yükseltmek, gençlerin Cumhuriyet ideali etrafında yetişmesini sağlamak, milli bilinci arttırmak, her düşünceden insan arasında bütünleşme sağlamak ve Türk kültürünü geliştirmek amacıyla 19 Şubat 1932 tarihinde Halkevleri açılmıştır. Genel Sekreter Recep Peker, Halkevlerinin kuruluşundaki amacı ve çalışmasından beklenen verimi şöyle ifade etmektedir:¹⁶⁹ “...*Bu asırda milletleşmek için, milletçe kütleleşmek için, mektep tahsilinin yanında ve ondan sonra mutlaka bir halk terbiyesi yapmak ve halkı bir arada ve birlikte çalıştırmak esasının kurulması lazımdır...*”

Halkevlerinin temelini Türk Ocakları oluşturmaktaydı. 1912 yılında kurulan Türk Ocakları 10 Nisan 1931 tarihinde Ankara'da toplanan Türk Ocakları Olağanüstü Kurultay'ında ocakların feshine ve CHF'ye katılması kararı onaylandı. Bunun ardından 10-18 Mayıs 1931 tarihleri arasında toplanan CHF Üçüncü Büyük Kongresi'nde Halkevlerinin açılması konuşulmuş ve karara bağlanmıştır.¹⁷⁰ Bu kongrede kabul edilen CHF Nizamnamesinin 75. maddesinin “G” fıkrası, Fırka İdare Heyetlerini “Talimatnamesine göre icap eden yerlerde Halkevleri açmak ve idare etmek” ile yükümlü kılmıştır.¹⁷¹

Halkevleri cumhuriyet ve inkılap esaslarını toplumun her kesimine yaymaya çalışarak devrimleri halkın zihnine yerleştirilmesini sağlamanın yanında ülke ve millet işlerinin konuşulacağı bir merkez olması istenmiştir. 1932 yılında açılan Halkevlerinin sayısı aynı yıl içerisinde 34'e çıkmıştır. Halkevleri çalışmalarını üçer aylık raporlar

¹⁶⁹ Zeki Arıkan, **Halkevlerinin Kuruluşu ve Tarihsel İşlevi**, Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü. Atatürk Yolu, Sayı:6 Cilt:23, s.268.

¹⁷⁰ Çeçen, **a.g.e.**, s.327

¹⁷¹ Akyol, **a.g.e.**, s.46

halinde CHP Genel Sekreterliğine göndermişlerdir. 1940 yılında yeniden düzenlenen Halkevi talimatnamesi ile rapor verme süresi altı ay olarak belirlenmiştir.¹⁷²

İzmir il sınırları içerisinde 22 tane Halkevi açılmış ve çalışmalarına başlamıştır. Burada açılan ilk Halkevi İzmir Halkevidir. Açılan Halkevleri hemen her alanda çalışmalar başlatmış ve kültürel gelişimin merkezi olma yolunda adımlar atmıştır.¹⁷³ Buna en iyi örnek İzmir Halkevidir. Bunun yanında Karşıyaka Halkevi Türkiye Cumhuriyeti'nin benimsediği anlayış doğrultusunda kültür geceleri, konserler ve balolar düzenlemiştir. Bu faaliyetler İzmir'de çıkan Yeni Asır, Halkın Sesi, Anadolu gibi günlük gazeteler aracılığıyla topluma önceden ilan edilmiştir. Bu şekilde Halkevlerinin etkinliklerine katılımın artırılması sağlanarak daha geniş kitlelere ulaşılması amaçlanmıştır.¹⁷⁴ Genel olarak teftiş ile görevlendirilen müfettişler Halkevlerinin üye sayılarında artma veya azalma durumu, kollarının çalışması, bina ve para konuları üzerine teftişler yapmışlardır.

Halkevleri, Cumhuriyet Halk Partisi'nin bir kolu olarak görülmüş ve teftişlerine önem verilmiştir. Bu teftişlerde her yaştan halkın eğitilmesi ve vatandaşları manevi bağlarla birbirine yaklaştırarak halkı bir bütün haline getirmek önemsenmiştir.¹⁷⁵

İzmir Halkevi (1935-1950)

İzmir sınırları içerisinde açılan ilk Halkevi İzmir Halkevi olmuştur. Kuruluşundan kapatıldığı zaman dilimine kadar pek çok yeniliğin öncüsü olmuş, devrimlerin yerleşmesi, halkın gelişmesi, sosyo-kültürel zenginliğin sağlanması için pek çok çalışmalar yapmıştır. Bu çalışmalarını bünyesinde açtığı kurslarla destekleyerek daha geniş alanlara yayılmasını ve toplumun her kesiminin faydalanmasını sağlamıştır. İzmir Halkevi, Halkevleri içerisinde adeta bir merkez görevi görmüştür. Bu nedenle İzmir ve sınırları içerisinde kurulan Halkevleri müfettişler tarafından üzerinde önemle durulan bir teftiş konusu olmuş, Halkevi kurullarına ve yönetim birimlerine seçilecek her bir kişi üzerinde titizlikle durulmuş

¹⁷² Kenan Olgun, **CHP Müfettişlik Raporlarına Göre Birinci Yılında Halkevlerinin Gerçek Durumu**, 1931 Halkevleri VI. Uluslararası Atatürk Kongresi, C.I, Ankara, 2010, s.5.

¹⁷³ Günver Güneş, **"Türk Devrimi Ve İzmir Türk Ocağı"**, **Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi**, 3(8), İzmir, 1998, s.118.

¹⁷⁴ Mustafa Özşarı, **Ege Bölgesi Ege Bölümü Halkevleri ve Yayın Çalışmaları**, Atatürk Yolu Dergisi, Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Dergisi, C.23, Ankara, 2003, s.402-403

¹⁷⁵ Olgun, *a.g.m.*, s.7

ve halka yön vermesi gerektiği düşünölen bu kişilerin aydın kişilerden olması gerekliliği savunulmuştur.¹⁷⁶ 12 Aralık 1935 tarihinde Sadettin Epikmen tarafından kaleme alınan rapor incelendiğinde Halkevi kurullarına aydın kişilerin seçilmesiyle halkın kültürel ve sosyal ihtiyaçlarını karşılanması yolunda önemli adımlar atıldığı belirtilmiş ve bunun için çalışmalar yapıldığı yazılmıştır.¹⁷⁷ 1936 tarihli İsmail Sabuncu'nun raporu incelendiğinde İzmir Halkevi'nin çalışmalarının oldukça canlı olduğu, yönetim kurulundaki kişilerin muhitin değerli ve aydın kişilerden oluştuğu ve halka yön vererek faydalı çalışmaların yapıldığı, mevcut bulunan halk dershanelerinin yanına yeni dershaneler açılarak yeni öğretmenler alınması halkın eğitim durumunun hızla yükselmesi gerektiği yazılmıştır. 1941 tarihli teftiş raporundaki bilgiler de bunu doğrular nitelikte olmakla birlikte Vilayet İdare Heyetinin, görevli Kaymakamların ve yöneticilerin Halkevi çalışmalarına ilgili olduğu, lazım olan her türlü gelirin sağlandığı belirtilmiştir.¹⁷⁸ Ayrıca İzmir Halkevi tarafından çıkarılan Fikirler Dergisi'nin beklenen şekilde satış gösteremediği için partiye yük olduğu ve bu şekilde devam ederse kapatılması gerektiği belirtilmiştir. Halkevleri gelişim merkezi olmasının yanında partinin bir yüzü olma, çalışmalarını benimsetme ve halka yayma gibi görevleri olması nedeniyle Halkevleri adeta partinin bir kolu gibi çalışmalar yapmış ve parti tarafından maddi yardımlar almıştır.¹⁷⁹ İzmir Halkevi sürekli gelişme göstererek çalışmalarına devam etmiştir. Bu çalışmalarını çeşitlendirmek ve daha fazla alanda yenilikler yapabilmek amacıyla Halkevine bağlı farklı eğitsel ve kültürel kollar açmış ve bu kollar aracılığıyla vatandaşları farklı alanlarda geliştirmeyi amaçlamıştır. 31.01.1941 tarihli İzmir Bölge Müfettişi Bahtiyar Göker'in teftiş raporu incelendiğinde Halkevinin şube ve çalışmaları hakkında şu bilgilere ulaşabilmekteyiz:¹⁸⁰

Dil ve Edebiyat Kolu: Bu şubede 15 günde bir defa Fikirler Dergisi çıkarmıştır. Köycölük şubesinin resmi olan Rahmi Balaban derginin fikri idaresini üstlenmiştir. Kendisi de dergide yazılar yazmaktadır.

Güzel Sanatlar Kolu: Geçen sene oluşturulan koro heyeti düzenli şekilde çalışmaktadır. Bir iki konser vermiş ve zevkle dinlenmiştir. İzmir Halkevi Ar

¹⁷⁶ Akyol, *a.g.e.*, s.48.

¹⁷⁷ BCA., 490.1/664.224..1, S.96.

¹⁷⁸ BCA., 490.1/664.227, s.29.

¹⁷⁹ BCA., 490.1/664.224.1, s.26.

¹⁸⁰ BCA., 490.1/664.227, s.29

kolunun en canlı çalışması bu koro heyetidir. Bundan önce bir bando ekibi hazırlanıp malzemeleri tedarik edilmişse de çalışanlar dağılmıştır. Resim bölümü bir iki senedir sergi açmaktadır. Önceden beri İzmir’de resim öğretmenliği yapan ve İstanbul Sanayi Nefise Mektebi mezunu olan bir kişi resim kursu verse de sanat anlayış ve sanat gücü az olduğu için Halkevlerinde aranılan ar duygusunu öğrenciye ulaştıramamıştır. Bu nedenle mesaiyi bırakmış yerine Avrupa’da eğitim görmüş gene bir öğretmen gelmiştir. Yeni gelmesine rağmen verimlidir.

Temsil Şubesi: Kadın rollerine oyuncu bulamadıkları için faaliyette değildirlir.

Spor Şubesi: Spor kolu bu sene deniz sporu ile ilgilenmiştir. Tedarik edilen potalar ve genel sekreterlikten gönderilen deniz idman malzemeleriyle deniz idmanları yapılmıştır. Yüzme yarışları düzenlenmiştir.

Sosyal Yardım Kolu: İhtiyaç sahibi okul çocuklarına tramvay ve vapur pasoları, kitap, kırtasiye malzemeleri dağıtmıştır. Yoksul bir kaç yaşlıya da para yardımında bulunmuştur. Fakat İzmir gibi önemli bir yer için bunlar yetersiz bulunmuştur.

Halk dersaneleri ve Kursları: İzmir Halkevinin en çok çalışan şubelerindendir. Bu şube İzmir Tınaztepe Şehit Fadıl Mektepleriyle İzmir Cezaevinde okuma yazma kursları açmıştır. Bunun dışında Alsancak nahiyesi Parti binasında ve Eşrefpaşa’nın Mumcu mevkiinde kahvede birer okuma odaları açmıştır.

Köycülük Şubesi: İzmir Halkevinin en iyi çalışan şubesidir. Pınarbaşı, Cumaovası, Seydiköy, Değirmendere, Bulgurca köylerine doktorlarla beraber gitmiş orada köylülere konferansla ve sıhhi örgütler vererek muayenelerini yapmıştır. Seyyar sinema köylere gönderilerek ziraat vekaletinin göndermiş olduğu filmler izletilmiştir.

Halkevi çalışmaları herkes üzerinde olumlu etki bırakmasının yanında hızla büyümüş ve daha fazla insana ulaşabilecek düzeye gelmiştir. Örneğin 1945 tarihli birinci altı aylık çalışma raporuna göre Buca ve Karşıyaka Halkevleri diğer Halkevlerine örnek olacak çalışmalar yapmış, çeşitli şubeler açmış ve yenilikler

içerisinde bulunarak çalışmalarını kısıtlı birkaç Halkodasına bilgiler vermiştir. Bunun yanında Bornova’da yeni bir Halkevi inşaatı başlamış ve Halkevi sayısında artış yaşanmıştır.¹⁸¹ 1950 yılında İzmirin ihtiyacını karşılayabilecek, merkezi bir yerde yeni bir Halkevi açılması da kararlaştırılmıştır.¹⁸²

Bayındır Halkevi

CHP İzmir Bölge Müfettişi Galip Bahtiyar Göker’in 20.05.1941 tarihli teftiş raporuna göre Halkevlerinin gelir azlığına rağmen iyi çalışmalar yaptığı düzenli bir bütçe ile daha iyi sonuçlar alınabileceği yazılmış ve Bayındır Halkevi örnek verilmiştir. Bayındır Halkevi başkanı Enver Dünder sayesinde düşük bütçeden kaynaklanan sıkıntıların üstesinden gelmiş, düzenli bir çalışma ile halk toplanarak faaliyete geçmiştir. Bayındır Halkevi sosyal yardım, güzel sanatlar, temsil, spor ve köycülük şubelerinden oluşmakla birlikte sosyal yardım şubesi bu sene çocuklara elbise ve yemek dağıtmıştır. Ar kolunda bir bando ekibi oluşturulmuş, çalgılar alınmış fakat bir öğretmen bulunamamıştır. Resim sergisi açılmış ve bu gibi çalışmalarla Bayındır Halkevi kalkınmaya başlamıştır. Halk dershaneleri açılarak hemen faaliyete geçmiştir. Konferanslara halk katılımı sağlanmıştır. Halk ve özellikle gençler yapılan çalışmalar neticesinde Halkevine bağlılık göstermeye başlamışlardır.¹⁸³ Bayındır Halkevi’nin çalışmalarını etkileyen durum sürekli olarak başkan değiştirmesi olmuştur. Üç sene içerisinde iki kere başkan değiştiren Halkevi toplanmaya başlamışken 1942 tarihinde yeniden değişim yaşamış ve bu durum gidişatı etkilemiş olsa da yeni seçilen Vasfi Ergün düzenli şekilde çalışmalara başlayarak iyi bir şekilde çalışma yolunu tuttuğu belirtilmiştir. Bu çalışmalar sonuç vermiş 1944, 1945 yıllarında Bayındır Halkevi ve Halkodaları örnek çalışmalar yapmıştır.¹⁸⁴

Bergama Halkevi

Bergama Halkevi kurulduğu zaman diliminde yeterli maddi yardım alamadığı ve teşkilatlanma aşamasını kısa sürede sağlayamadığı için 1936 yılı İsmail Sabuncu’nun raporuna göre hemen faaliyete geçememiş, oluşturduğu şubelerinde

¹⁸¹ BCA., 490.1/665.232.1, s.23

¹⁸² BCA., 490.1/665.232.1, s.24

¹⁸³ BCA., 490.1/999.859.1, s.14

¹⁸⁴ BCA., 490.1/999.859.1, s.3

yeterli çalışmaları yapamamıştır.¹⁸⁵ Fakat bu olumsuz durum çok uzun süre devam etmemiş 31.01.1941 tarihine gelindiğinde Bergama Halkevi, İzmir Halkevin en çalışkan şubelerinden biri olmuştur. Parti idare heyeti Halkeviyle ilgilenmektedir. Özellikle idare heyeti üyesinden Halkevi reisi Avukat Haluk Ökeren Halkevi idealini anlamış ve yoğun şekilde çalışmıştır. Bu çalışmalar sonucunda kurulan şubeler ve çalışmaları şu şekildedir:¹⁸⁶

Dil Edebiyat Şubesi: Kongreler düzenlemekte ve yerel folklorla ait araştırmalar yapmaktadır. Önemli işlerinden biri de şube üyesi öğretmenlerden birkaçının köyleri dolaşarak dil, atasözleri ve folklor üzerinde araştırmalar yapmasıdır.

Güzel Sanatlar Şubesi: 40 kadar üyesi olsa da daha kurulma aşamasındadır. Önceden Bergama'nın çok ilerlemiş bir bando heyeti olsa da çalışanlarının çoğunluğu askerde bulunduğu için işlemez ve kullanılmaz vaziyettedir. Ortaokul müzik öğretmenlerinden bu şubeye alınarak koro yeniden canlandırılmalıdır. Milli oyunlara gelince Bergama Halkevinin uzmanlık alanıdır. Bergama'nın kazak nahiyesinde her sene yapılan ve kermes denilen şenliklerde Bergama oyunları birinci sırada gelmektedir. Halkevi geçen sene Kazak oyuncularından bir ustayı ücretle milli oyun öğretmeni sıfatıyla çalıştırmaktadır. Resim bölümü önemli şekilde çalışmamaktadır.

Gösteri Şubesi: Şube iyi çalışmaktadır. 30 üyesi vardır. Şubenin yaptığı gösteriler muhitte rağbet görmektedir.

Sosyal Yardım Şubesi: İyi çalışmaktadır, sağlık muayeneleri yapıldığı gibi ayrıca okul çocuklarına yardımlarda bulunmaktadırlar.

Kurslar: İyi çalışma yolundadır. Okuma yazma bilmeyenlere özel kurslar açılmıştır. 70 öğrencisi vardır, bu sayı daha da artmaktadır.

¹⁸⁵ BCA., 490.1/664.224.1, s.27

¹⁸⁶ BCA., 490.1/664.227.1, s.37-39

Kitap Sarayı: Bergama Halkevi kitapsarayı çalışması gelişmiş bir düzeydedir. Kitap sayısı çok ve oldukça zengindir. İzmir Milletvekili Rahmi Köken, Bergama Kitap sarayına pek çok kitap hediye etmiştir.

Köycülük Kolu: İyi çalışıyor, köylere geziler düzenliyor. Bu şubenin dikkat edilmesi gereken 2 çalışması vardır. Birincisi, 10.000 tane ahlat ağacı diktirmişlerdir. Bu şekilde geçim sıkıntısı olan halka bir gelir kaynağı sağlanmıştır. İkincisi ise Anadolu'da sayıları çok fazla olan ve okuma yazma bilmek istemeyen Tahtacılar adındaki gruptan 3 çocuğu Köy Enstitülerine kaydettirmiştir.

Müze ve Tarih Kolu: Bergama'nın tarihi önemi fazladır bu nedenle bu şubenin üstüne düşen görev fazladır. Milli kıymetleri, değerleri ve milli ürünleri toplayıp müzede sergileyecektir. Çünkü Bergama bir müze şehri olma yolundadır.

Spor Kolu: Bergama eskiden beri sporda ilerlemiştir. Gençler spora çok meraklıdır. Şubede bunların karşılığında yoğun çalışmaktadır. Jimnastik idmanları da düzenli şekilde yapılmaktadır. Bergama ve çevresinde eski Türk sporu olan cirit oyunları ve atlı spor hareketi hala yaşamakta ise de mükemmel cins hayvan yetiştirme gerekliliği olan bu sporlar masrafları dolayısıyla meraklılarından bir kısmını kaybetmektedir. Bunun için bir kermes yapılması planlanmaktadır.

Bergama Halkevi çalışmalarında sürekliliğe önem vermiş her geçen gün kendini yenileyen bir merkez haline gelmiştir. Zaman içerisinde çeşitli oluşumlara imza atmış, maddi durumu yetersiz hastalara ücretsiz bakım ve ilaç dağıtımını sağlamış, okuma yazma kursları oluşturarak her alanda ilerlemeyi hedef almıştır. Bu durum 1945 yılı ve kapatıldığı döneme kadar devam etmiş ve Halkevleri içerisinde düzenli çalışma ve gelişimiyle dikkatleri çekmiştir. Tek bir alanda sınırlı faaliyette bulunmayan Bergama Halkevi Türk kültürünü benimsetebilecek alanlarda faaliyette bulunmuş, dokumacılığa özel bir önem vermiş ve milli oyunlar konusunda çalışmalar yapmıştır. 19 Mayıs 1941 tarihinde kutlanan Atatürk'ü Anma Gençlik ve Spor Bayramı kutlamalarına çok iyi hazırlıklar yapmıştır.¹⁸⁷ Çalışmaları üzerinde Halkevi başkanı Haluk Bey'in çok etkisi olmakla birlikte sadece 1944-1945 yılı içerisinde Halkevi İdare Kurulu 24 toplantı yapılmış ve 20 karar alınmıştır. Dil Edebiyat Kolu 23 toplantı, 21 konferans, 7 tören; Güzel Sanatlar 27 toplantı, beş

¹⁸⁷ BCA., 490.1/664.226.1, s.14

tören, 125 gün ve gece bando çalışması yapmıştır. 14 takım bando elbisesi 14 bando ayakkabısı 14 bando şapkası 6 takım caz elbisesi yapılmıştır. Temsil, spor, kütüphane ve yayın, sosyal yardım köycülük, müze ve tarih şubelerinin verimli çalışmaları vardır.¹⁸⁸

Çeşme Halkevi

Çeşme gerek çevresi gerek doğal güzellikleri ile gelişim merkezlerinde biri olmaya aday olsa da burada bulunan Halkevi 1939 yılından 1941 yılına kadar ödenek yetersizliğinden dolayı gerekli şekilde çalışmalarını sürdürememiş ve burada diğer Halkevlerinden farklı bir durum yaşanarak buraya Halkevi reisi olarak gönderilen İsmail Kocatürk Halkevi'ne karşı eleştirel bir tavır almış ve öğretmenleri Halkevinde hizmetten men etmeye çalışmıştır. Bu durum Halkevi çalışmalarını olumsuz etkilemiştir.¹⁸⁹ Fakat bu durum uzun sürmemiş gerekli tedbirler alınmış ve idare heyeti bütçesinden Halkevlerine yardım olarak 10.000 lira tahsilat koydurulmuştur. Çeşmede ortaokul olmadığı için ilkokuldan çıkıp tahsile devam etmek isteyen çocukların kültür ve terbiyelerini ilerletmek için Halkevinde özellikle Dil tarih ve yurt bilgisi kurslarına ve kitap sarayına önem verilmesi gerektiğini yazmıştır. Çeşme Halkevlerinin şubeleri de şunlardır:

*Kitap sarayı ve yayım

*Köycülük

*Spor

*Gösteri

Bu şubelerin reisleri kaza memurlarından ve öğretmenlerden oluşmaktadır. İşlerine bağlı kişilerdir. Sosyal yardım şubesi yeni oluşturulmaktadır. Köycülük şubesi köylere gitmiştir kinin (sıtma için ilaç) dağıtmış, hastalar muayene olmuştur. Bu işte Halkevi Reisi Kemal Öztürk'ün çabaları etkili olmuştur. Parti binasında bulunan Halkevinin kitap ve risaleden başka eşyası yoktur ve demirbaş defterleri tutulmamıştır.¹⁹⁰ Çeşme Halkevi'nin düzeltilen durumu 1944 ve 1945 yıllarında

¹⁸⁸ BCA., 490.1/665.232.1, s.23

¹⁸⁹ BCA., 490.1/664.224.1, s.30

¹⁹⁰ BCA., 490.1/664.224.1, s.31

oldukça iyi bir noktaya gelmiş kapandığı döneme kadar faaliyetlerini devam ettirmiştir.¹⁹¹

Dikili Halkevi

Dikili Halkevi 1939 yılında yaşanan depremde ağır hasar almış ve kullanılamaz duruma gelmiştir. 1941 yılında baraka yapılanaya kadar bina sıkıntısı nedeniyle çalışma yapamamışlar barakalar tamamlandığında en büyüğü Dikili Halkevi'ne verilerek parti ve Halkevi binayı ortak kullanmaya başlamışlardır. Dikili Halkevi'nin çalışmaları diğerlerine göre daha mütevazı sayılabilecek düzeydedir. Halkevi Başkanı Enver Bey hevesli, çalışkan biri olmasının yanında kısacık zamanda barakayı bile çalışılabilir hale getirmiştir. Barakanın önündeki kumluk sahada spor kolu oradaki çocuklara hareketler yaptırırken, öğretmenlerden ve genç memurlardan oluşan gösteri kolu da güzel havalarda gösteriler yapmaktadır.¹⁹² 09.05.1942 tarihli Bahtiyar Göker'in raporu incelendiğinde verilen baraka içerisinde Halkevi çalışmalarına heves ve katılımın arttığı, sosyal yardım, köycülük, spor şubelerinin açıldığı, köy muhtarlarına özel zirai ve idari kursların açıldığı, voleybol ve futbol idmanlarının yapıldığı gibi bilgilere ulaşabilmekteyiz.¹⁹³ Fakat Dikili Halkevi çalışmalarına uzun süre devam edememiş bina sıkıntısını çözemediği için 1945 yılına gelindiğinde çalışmaları durma noktasına gelmiştir.¹⁹⁴

Foça Halkevi

Foça küçük bir yerleşim birimi olması ve nüfusunun fazla olmaması gibi sebeplerle faaliyette bulunan bir Halkevi yoktur. Bunun yerine partiye bağlı bir gençler kulübü vardır ve spor kulübü olan bu yer Foça'nın gençlerini toplamaktadır. Şuan kasabada yaşayan bir subay haftada iki gün askeri idmanlar yaptırmaktadır. Bu kulübün aynı zamanda bir okuma odası şeklinde de kullanılması ve eğitim müdürü ile diğer öğretmenlerin burada kurslar vermeleri idare heyetinden istenmiştir. Foça'da zengin bir bayana ait büyük bir bina bulunmaktadır. Bu binayı cüzi bir bedelle partiye devredilmesi için çalışmalara başlanmıştır. Bu gerçekleştirildiğinde hem partiye güzel bir bina kazandırılmış hem de bir Halkodası

¹⁹¹ BCA., 490.1/665.232.1, s.23

¹⁹² BCA., 490.1/665.229.1, s.32

¹⁹³ BCA., 490.1/999.859.1, s.3

¹⁹⁴ BCA., 490.1/665.232.1, s.23

açılacaktır. Foça gibi sadece ilkokulu bulunan kazalarda Halkevi açılmazsa bile Halkodası veya okuma odası oluşturulması gerekliliği 31.01.1941 tarihli raporda belirtilmiştir.¹⁹⁵ Yenifoça hariç kurulan Halkodaları 1945 yılına kadar çalışmalarını devam ettirmiştir.¹⁹⁶

Karaburun Halkevi

Karaburun Halkevi'nin çalışmaları düzenli, planlı ve halkın ihtiyacını karşılayacak güzel sanatlar, köycülük, kütüphane ve spor gibi şubelerinin bulunmasına rağmen Halkevi binası ihtiyaçlara karşılık verecek düzeyde değildir ve bir toplantı salonu bile bulunmamaktadır. Bu durum 1942 yılında çözüme kavuşturulmuş yeni bir bina bulunarak burada halk okuma odası açılmıştır. 1950 yılına kadar çalışmalarını düzenli ve planlı bir şekilde devam ettirmiştir.¹⁹⁷

Kemalpaşa Halkevi

Kurulduğu günden itibaren tüm çalışmalarını düzenli şekilde yapmış ve halkın gelişimi için gerekli adımları atmış olan Kemalpaşa Halkevi içerisindeki tek sıkıntı Armutlu ve Çambel Halkodaları idarecileri arasında geçimsizlik yaşanmasıdır.¹⁹⁸

Karşıyaka Halkevi

Önceleri işlemez bir halde olan Karşıyaka Halkevi 1939'da yenilenerek çalışmalara başlamıştır. Bir senedir tamamen hız kazanmış ve ümit verici adımlar göstermiştir. İki senedir Halkevi reisliğinde bulunan Hüsnü Tonak lise derecesinde eğitim görmüş ciddi bir kişi olmasına rağmen genel kültür olarak Halkevi reislerinde aranılan seviyede değildir. Fakat idareci ve çok düzenli çalıştığı için etrafında zararsız bir muhit toplayabilmiştir. Karşıyaka Halkevinde en iyi çalışan köycülük kolu olmuştur. Bu kol çoğunlukla yakın ve kalabalık köylere sık sık gezintiler yapmış ve bu gezilere Halkevinin diğer kolları da katılarak gittikleri yerlerde konuşmalar yapmışlar, sağlık konusunda öğütler vermişlerdir. Köycülük koluna reis seçilen veteriner Sıdkı Pamirtan köylülerin hayvanlarını muayene etmiş ve hayvan bakımı konusunda bilgiler vermiştir bu durum köylülerin çok hoşuna gitmiştir. Dil

¹⁹⁵ BCA., 490.1/665.227.1, s.37

¹⁹⁶ BCA., 490.1/665.232.1, s.23

¹⁹⁷ BCA., 490.1/999.859.1, s.3

¹⁹⁸ BCA., 490.1/665.232.1, s.23

tarih ve edebiyat kolu bilgili kişilerden oluşmaktadır. Karşıyaka Halkevinin bir özelliği de orada iyi bir müzik uzmanı ve öğretmeni olan Ferit Hilmi Atrek tarafından batının büyük müzik üstatları hakkında düzenlenen konferanslardır.¹⁹⁹ Ar kolu bir tavsiye üzerine burada bir koro heyeti tertibi düşünmüş ve bu teşebbüsün güzel sonuçlanması amacıyla koro talimi için Avrupa'da iyi bir müzik tahsili yapmış bayan Bihter Çelebi adındaki öğretmeni maaşı genel sekreterlikçe verilmek üzere görevlendirmiştir. Bayan Çelebi hemen koro talimi için çalışmalarına başlamış 25 öğrenci oluşturmuştur. Bu koro ile kısa sürede çok ilerleme göstermişlerdir. Kütüphane salonu küçük olmasına rağmen ihtiyaca karşılık vermektedir. Spor konusuna bakıldığında burada sadece deniz sporu yapıldığı görülmektedir. Şube reisi deniz sporu uzmanı bir bahriye subayıdır. Bu nedenle çalışmalar sadece deniz spor bayramları müsabakalarına hazırlanmakla sınırlı kalmaktadır. Karşıyaka Halkevinin uygun bir salonu olmadığı için jimnastik ve çeşitli idmanlar yaptırılmamaktadır. Halkevinin avlusu müsait olduğundan burada bir jimnastik yeri düşünülmüş planları taslak olarak yaptırılmışsa da ödenek olmadığı için fiiliyata geçememiştir.²⁰⁰ Ar kolu tarafından her sene resim sergisi açılmaktadır. Tanınmış ressamların eserleriyle beraber bazı amatör eserler de sergilenmektedir. İki senedir aile toplantıları yapılmakta ve halk bu toplantıları sevmektedir. Sosyal yardım kolu da çoğunluğu bayanlardan oluşan ve iyi çalışmalar yapan bir koldur. 1942 yılında Nahiye İdare Heyeti Halkevi reisliğine öğretmenlikten yetişen ve şuan eğitim müfettişliği görevinde bulunan kültürü iyi ve bu işlerden anlayan Asım İsmet Kültür seçilmiştir. Karşıyaka Halkevinin çok iyi örnek çalışmalar yapacağı düşünülmektedir.²⁰¹

Kuşadası Halkevi

Kuşadası halkının büyük bir çoğunluğunun Girit muhacirlerinden oluşmaktadır. Bu kişiler Kuşadası'na geleli çok uzun zaman olduğu halde hala Rumca konuşmayı bırakmamışlar, okulda Türkçe konuşsalar da dışarda Rumca konuşmaya devam etmektedirler. Bu nedenle bir okuma odası açılması talep edilmiş, vilayet merkezinden nakit yardım sağlanmış ve bu konuda mücadele etmek

¹⁹⁹ BCA., 490.1/665.229.1,s.36

²⁰⁰ BCA., 490.1/665.229.1, S.38.

²⁰¹ BCA., 490.1/665.229.1, S.38

için bölgede bir Halkodası kurulması gerekliliği belirtilmiştir.²⁰² Özellikle İlçe ve Selçuk Halkodaları güzel faaliyetlerde bulunmuş, 1945 yılında Davutlarda bir Halkodası açılması için çalışmalara başlanmıştır.²⁰³

Menemen Halkevi

Menemen Halkevi 1939 yılı çalışmaları incelendiğinde oldukça gelişmiş, şuana kadar gerçekleşen ufak tefek anlaşmazlıklardan ve ikiliklerden hemen kurtulduğu ve parti ile hükümet arasında uyum olduğu görülmüştür.²⁰⁴ 1942 yılına gelindiğinde bina eksikliği nedeniyle çalışmaları eskisi kadar iyi bir sonuca ulaşmasa da kendini kısa sürede toplamış gelişmiş bir düzeye gelerek anlaşmazlıkları da yok etmiştir.²⁰⁵

Ödemiş Halkevi

Ödemiş Halkevi tüm Halkevleri içerisinde çalışmaları en iyi ve dikkat çekici olan yerlerden biri olmuştur. 1939 yılında yaşanan sel felaketinden sonra parti ve Halkevi binası tamamen harap olsa da bir depoda çalışmalarını başlatmış ve kısa sürede parti ile bütünlüğünü sağlamış parti idealine ve devrimlerine uygun çalışmalarda bulunarak mesaisini bunun için harcamıştır. 14.12.1939 tarihli Bahtiyar Göker'in raporuna göre Ödemiş'in Adagide Kazası, dağlık yerde çok eski rivayete göre Selçuklular tarafından inşa edilmiş 750 hanelik belediye teşkilatı bulunan büyük bir köydür. Arazisi, Ödemiş'in ovasında bulunan bu köy zeytincilik ve yemişçilik sayesinde kalkınmıştır. Parti ve Halkevi teşkilatı mevcuttur. Köyde 350 senelik olduğu iddia edilen bir iki ev vardır. Bunlardan bir tanesi eski Anadolu binalarından çok mükemmel bir örneği olsa da harap olmuş ve sahiplerinin gücü olmadığı için yıkılmaya mahkum kalmıştır. Oradaki Halkevi reisine ve başöğretmene iç ve dış fotoğraflarının alınması tavsiye edilmiştir. Rapora göre Ödemiş'te merkezde tam teşkilatlı yani 9 kollu bir Halkevi vardır. Reisi lise tahsili görmüş öğretmen Muharrem Baran'dır.²⁰⁶ Rapora göre Ödemiş Halkevinin şubeleri şunlardır.²⁰⁷

²⁰² BCA., 490.1/999.859.1, s.3.

²⁰³ BCA., 490.1/665.232.1, s.23.

²⁰⁴ BCA., 490.1/664.226.1, s.89.

²⁰⁵ BCA., 490.1/665.233.1, s.8.

²⁰⁶ BCA., 490.1/664.226.1, s.39.

²⁰⁷ BCA., 490.1/664.226.1, s.40.

Birgi Nahiyesi: 3 kolludur. Sosyal Yardım, Köycülük, Dil-Tarih ve Spor kollarıdır.

Adagide Köyü: 3 kolludur. Kitapsaray, Gösteri, Spor

Adaköme Köyü: 4 kolludur. Kitapsaray, Gösteri, Spor, köycülük

Bademye Köyü: 3 kolludur. Kitapsaray, Gösteri, Spor

Bu şubeler mütevazı şekilde çalışmaktadır. Bununla beraber muhitlerinde oldukça düzenli, nezih bir okuma yeri vardır. Gösteri koluna çok önem verilmektedir. En küçük köy Halkevlerinde bile bir gösteri kolu kurulduğu belirtilmiş ve Halkevi ruhunun memlekette yer etmeye başladığını yazmıştır.²⁰⁸

31.01.1941 tarihli rapora göre Ödemiş Halkevi şubelerini tamamlamış, çalışmalarını düzene sokmuş, gençlerle arasında sıkı bir bağ kurmuş ve bir binası olmamasına rağmen aydın kişiler ve gençleri sürekli biraraya getiren bir toplanma mekezi olmuştur. Bunda üyelerinin de durumu etkili olmuştur. Çünkü Ödemiş Halkevi'nin üyeleri arasında birkaç ortaokul ve ilkokul öğretmeni, adliye görevlileri ve eski memurlar vardır. Kurslar, sosyal yardım ve dil-edebiyat kolları iyi çalışmaktadır. Ar kolunda bir bando oluşturulmuş, eski bir mızıkacı zabitanın yetiştirdiği bu bando daha gelişmemiştir. Kitapsarayı çok zengindir. Gösteri şubesi yok gibidir, kadın rollerine çıkacak bayan bulunamaması nedeniyle bu şube çalışmamaktadır.²⁰⁹ Ödemiş, İzmir'in en önemli kazalarından biri olduğu için Halkevi kavramı da önemli bir yer tutmaktadır. Bu nedenle Halkevi çalışmaları sürekli izlenmekte oluşabilecek olumsuz durumlara önlem alınması için çalışmalar yapılmaktaydı. Örneğin Halkevi reisi olan Muharrem Baran 1942 yılına kadar iyi çalışmalar yapsa da zaman içerisinde işlerin yoğunluğuna ayak uyduramamış, gençler ile arasında sıkıntılar yaşanmaya başlanmış bu durumda üye sayılarında azalmaya neden olduğu görülmüş ve Halkevi reisliğine idare dışından altı yedi senedir Ödemiş'e yerleşen ve hakim olarak görev yaparken istifa ederek noterlik yapmaya başlayan Sebati Famay getirilmiştir. Böylece eski heyet ile gençler arasında yaşanan soğukluk son bulmuştur. Üye sayısı da buna bağlı olarak hızla

²⁰⁸ BCA., 490.1/664.226.1, s.41.

²⁰⁹ BCA., 490.1/664.224.1, s.29.

artmıştır.²¹⁰ Fakat zamanla bu durum değişmiş 1945 yılından itibaren İlçe Halkevi dışındaki Halkevleri gerektiği gibi çalışmamış, Halkodalarında yerel eleman kalmamış ve öğretmenler de tam ilgi göstermediklerinden istenilen faaliyete ulaşamamıştır.²¹¹

Tablo 12: Ödemiş Halkevi'nin 1935 Bütçesini Ayırdığı Komiteler

Komite İsmi	Ödenek	Harcanan Tutar	Harcanılan Alan
Ar Komitesi	350 lira	81.77	Bando öğretmenine ve tamire
Dil, Tarih Komitesi	95 lira	30 lira	Yeni Ödemiş Mecmuasına
Halk Dershanesi	75 Lira	15 Lira	Hapishane kurslarına
Spor Komitesi	70 lira		
Kütüphane ve Yayın	150 lira	138 lira	Kütüphane memuruna ve kitapların ciltlenmesine
Temsil Kolu	75 lira	37 lira	Verilen temsillere
Köycülük kolu	75 lira	10 lira	--

Kaynak: BCA., 490.1/664.224.1, s.26

Tire Halkevi

Tire nüfusu kalabalık bir merkez olduğu için düzenli ve bütün teşkilatı içinde toplayan bir Halkevinin çalışması burada çok önemlidir. 1938 yılında bu öneme karşılık verilememiş, hesap, kitap ve düzen konusunda hiçbir çalışma yapılmamış da²¹² 1941 tarihli rapor incelendiğinde Tire Halkevi eleman ve ruh itibarıyla bu önem ve gerekliliğe cevap verecek düzeye geldiği görülmektedir. Halkevi Başkanı Sadık Giz, aydın bir kişidir. Çalışma arkadaşları da çok güçlüdür. Fakat binanın yetersizliği ve gelir azlığı çalışmalarına engel olmuştur. Senelik 500 liraya idare etmektedirler. Halkevi elemanları usta kişilerden oluşsa da Halkevi muhitin ihtiyacına yeterli değildir. Tire Halkevinin tüm İzmir'de büyük bir şöhret kazanan müzik kolu ve bandosu vardır. Menderes adında bir dergi yayımına başlamışlardır.²¹³ 1942 yılında Tire Halkevi halkın samimi bir çalışma ve toplanma yeri haline gelmiştir. Dil ve edebiyat kolu iyi çalışmakta Küçük Menderes adlı bir

²¹⁰ BCA., 490.1/665.229.1, s.39

²¹¹ BCA., 490.1/665.233.1, s.8

²¹² BCA., 490.1/664.224.1, s.29

²¹³ BCA., 490.1/664.224.1, s.30.

dergi çıkarmaktadır. Bu dergide özellikle o bölgenin folkloru adetleri ve zirai durumu hakkında iyi makaleler yazılmaktadır. Fakat kâğıt ve bütçe durumları yüzünden bu dergi yayına devam edememiş ve yazılarını İzmir Halkevi tarafından çıkarılan Fikirler Dergisine göndermeleri tavsiye olunmuştur. Ar kolu birkaç yıldır İzmir’de eşi bulunmayacak bir şekilde bando kolu oluşturmuştur. Halkevi müfettişi Adnan Bey Tire bando kolunu çok beğenmiştir. Bu bando, İzmir merkezinde de eşsiz gösteriler yapmıştır.²¹⁴ Fakat Ar koluna müstesna bir görünüm veren bando öğretmenin Çekoslovak halkından olduğu için görevine son verilmiş, herkes tarafından sevilen öğretmenin ayrılması sonucunda bando işlev yapamaz hale gelmiştir.²¹⁵ Sosyal yardım kolu Tire’de iyi çalışmaktadır. Spor kolunun ise daha fazla faaliyet göstermesi beklenmektedir. Tire Halkevi ve parti binası harap halde ve tehlikeli olduğu için yıktırılmış kira karşılığında bir mahallede tek katlı bir binaya taşınmışlardır. İki toplantı odası bir müzik odası ve bir okuma odası vardır. Tire’de muhitin önemine uygun bir parti ve Halkevi binasının yapılmasının zorunlu olduğu belirtilmiştir.²¹⁶

Urla Halkevi

Urla Halkevi parti binasındadır ve bu bina amacına uygun değildir. Reisi çalışmayı seven bir öğretmendir ve bütün öğretmenleri toplamaya çalışmaktadır. Kitapsaray, köycülük, sosyal yardım, temsil, ar, dil edebiyat kollarını açsa da bunlardan sadece kitapsaray, köycülük, sosyal yardım ve spor kolu faaliyettedir. Gençler akşamları sahada idmanlarını yapmaktadırlar. Voleybol idmanları kadın öğretmenler eşliğinde yapılmaktadır. Bunun yanında uzun atlama, halat çekme, ipe tırmanma, halka, barfiks, paralel idmanları da yapılmaktadır.²¹⁷

²¹⁴ BCA., 490.1/665.229.1, s.40.

²¹⁵ BCA., 490.1/999.859.1, s.3.

²¹⁶ BCA., 490.1/665.229.1, s.44.

²¹⁷ BCA., 490.1/999.859.1, s.3-7.

5. BÖLÜM: PARTİ MÜFETTİŞLİK RAPORLARINA GÖRE İZMİR'DE EĞİTİM

Türkiye Cumhuriyeti Devleti yıllarca mevcudiyetini ve bağımsızlığını kazanma savaşı vererek kurulan bir devlet olmakla birlikte kısa sürede büyük adımlar atmıştır. Gerek ülke içinde gerek ülke sınırları dışında birçok tehditle karşı karşıya kalmış, bu tehditleri kararlı davranarak bertaraf etmeyi başarmıştır. Bağımsızlığını savaş meydanında kazanmanın yeterli olmayacağını bilerek eğitim seviyesiyle bunu zirveye ulaştırma yolunu tutmuştur. Bu konuya Cumhuriyet Halk Partisi çok önem vermiş her alanda eğitimi sağlayarak devleti sağlam temellere oturtmak için çaba göstermiştir. Parti tarafından görevlendirilen müfettişler parti üyelerinin eğitim durumuna, halkın okuma yazma oranına, öğrencilerin okula ulaşma yolunda çektiği sıkıntılara, öğretmen eksikliğine kadar her konuda teftişte bulunmuş ve raporlarını merkeze göndermiştir. Bu raporlarda genel olarak halkın eğitim kurumları hakkında bilgi eksikliği olduğu yazılmıştır. Örneğin; 01.11.1935 tarihli İzmir Milletvekili Kamil Dursun'un raporuna göre Türkiye Cumhuriyeti içerisinde ortaokul tahsilinden sonra mülki, sanat ve meslek mekteplerinin bulunduğu fakat halkın bu mektepler hakkında bilgi sahibi olmadıkları yazılmıştır. Ailelerin çocuklarını uygun okullara gönderebilmeleri için şartlarının ne olduğunu Halkevleri aracılığıyla halkın detaylıca öğrenmesi gerektiğini ve bu şekilde çocuklarını bu bilgilerle istedikleri uygun okula göndermelerinin uygun olduğu belirtilmiştir.²¹⁸ Ayrıca nüfusu 24.000 olan Tire kasabasına senelerden beri bir ortaokul yapılması istenmiş ve bu teftiş sırasında halk yeniden isteğini dile getirmiştir. Kamil Dursun, Tire'de bir ortaokul açılmasından Bayındır çocuklarının da yararlanabileceği için bu isteğin gerçekleştirilmesini istemiştir.²¹⁹

Ülke içerisinde genel olarak öğretmen sıkıntısı yaşanmaktadır. Eğitimi tamamlamış öğretmen bulmakta zorlandığı için birçok çocuk eğitimlerine devam edememişlerdir. Örneğin; 07.11.1938 yılı raporuna göre İzmir'in Bayındır kazasında ilkokul tahsil çağında bin sekiz yüz çocuk mevcut olduğu halde muallim kadrosunun yetersizliğinden dolayı ancak sekiz yüz kadar çocuk mektebe alınmıştır. Geri kalan bin kadar çocuk ise açıkta kalmış ve tahsilden mahrum bırakılmıştır. Bu

²¹⁸ BCA., 490.1/664.224.1, s.122.

²¹⁹ BCA., 490.1/664.225.1, s.123.

nedenle Bayındır kazasının muallim kadrosuna üç dört kadar muallim daha ilave edilmesini ve çifte tedrisatın ifa olunmasını bu şekilde bu vatan yavrularının eğitimden mahrum kalmamaları istenmiştir.²²⁰ Bunun yanında yardım komitesi tarafından elde edilen yardımlar ve partinin madden yapmış olduğu yardımlar ile Kültür Lisesinde parti hesabına 13 kız ve 13 erkek öğrenci okutturulmakta ve Türk Maarif Cemiyeti Talebe Yurdunda 77 öğrenci yurttan kalarak okullarına devam etmesi sağlanmaktadır.²²¹ Öğretmen ve okul yetersizliğinden kaynaklanan sıkıntılarının çözümü için vekiller de çalışmalar yapmış ve öğretmen sayısının artırılması için bazı yollara başvurmuştur. Örneğin; Maarif Vekili Hasan Ali Yücel'in 14.06.1944 tarihli raporu incelendiğinde; okulu olmayan köylere okul açılması için 1943 yılında 1020 olan öğretmen sayısı 1944 yılı bütçesiyle 1035'e çıkarıldığı, 1944, 1945 ve 1946 yıllarında Kızılçullu Köy Enstitüsü'nden mezun olacak öğretmenlerin çalışacakları köyler tespit edilerek buralarda okul binası ve öğretmen evi yaptırılması için gerekli tedbirlerin alındığı, çeşitli nedenlerle açık olan öğretmenlikler vekil veya asil öğretmen tayin edilerek kapatıldığı. 1944-1945 ders döneminde İzmir'de bir Yüksek İktisat ve Ticaret Okulu açılmasının kararlaştırıldığı gibi bilgilere ulaşılmıştır.²²²

24.10.1939 tarihli İzmir Milletvekillerinin ortak raporuna göre Ziraat Mektebindeki Fizik, Matematik, Zooloji, Botanik ve Kimya gibi derslerin daha çok verilmesi ve eğitim için kitaplar yazdırılmasının iyi olacağı yazılmıştır. Eğitime dair hemen her şeyi mevcut ve binası da geniş olan mektebin talebesinin artırılması çok kolay olacaktır. Haşarat Enstitüsü'nden oluşan istifade memleketinde şükranla karşılanmaktadır. Aynı rapora göre Menemen'de 150 kadar orta öğretime hevesli talebe her gün üç saat gidip gelme külfetine katlanarak İzmir'in Karşıyaka Ortaokulu'na gidip gelmektedirler. Bunun üzerinde bir çalışma yapılması istenmiştir.²²³ Kemalpaşa'da bir ortaokul yapılması istenmektedir. Ören ve Armutlu köylerinin ilk mektepleri yeterli gelmemektedir.²²⁴ Urla'da kültür hareketi

²²⁰ BCA., 490.1/664.225.1, s.2.

²²¹ BCA., 490.1/664.225.1, s.10.

²²² BCA., 490.1/665.231.1.,s.20.

²²³ BCA., 490.1/664.226.1, s.106.

²²⁴ BCA., 490.1/664.226.1, s.108.

mütevazıdır. Ortaokula ihtiyaç olsa da vekaletçe takip edilen sırayı beklemek zorunda oldukları belirtilmiştir.²²⁵

İstanbul Milletvekili Galip Bahtiyar Göker'in 31.01.1941 tarihli raporuna göre Foça'nın Gerenköy ve Horoz Gedığı mahallesinin toplu bir şekilde ve fazla miktarda Piriştine tarafından gelen mültecilere iskan etmesi için verilmesi Foça halkını rahatsız etmiştir. Çünkü buraya yerleşeli on yıl olmasına rağmen Arnavutça ve Boşnakça konuşmaktan vazgeçmemişlerdir. Bunlar Gerenköy'de açılan ilkokula çocuklarını yenice göndermeye ve Türkçe öğrenmeye başlamışlardır.²²⁶ Bu raporda Ödemiş ve Tire'nin eğitim durumları hakkında şu bilgiler verilmiştir:

Ödemiş: Kasabada bir ortaokul, iki ilkokul vardır. Kasabanın 110 köyünün 80'inde okul mevcuttur. Hepsinin okul kadrosu tam olmamakla birlikte eğitim yapılmamaktadır. Kaza Eğitim Müdürü çalışkan, gayretli ve partiye bağlıdır. İlkokul öğretmenleri de Halkevi işleriyle ilgilenmektedir. Ödemiş'te bir lise bir de lise reisi istenilmektedir. Kasaba çok kalabalık olduğu için ortaokul çocukları mezun olunca çok az kısmı lise için İzmir'e gelmektedir. Bu nedenle buraya bir lisenin şart olduğu söylenilmiştir.²²⁷

Tire: Köy okulları öğretmensizdir. Bu nedenle eğitim aksamaktadır. Kaza merkezindeki ilkokullar iyi haldedir. Büyük bir ortaokul yapmışlar ve içinde eğitim başlasa da iç ve dış bazı işlerin tamamlanması için 15.000 liraya daha ihtiyaç vardır. Ortaokulda bu sene 350 öğrenci vardır. Bunlar arasında köy ilkokullarını bitirmiş ve ortaokulunu tamamlamak için Tire'ye gelmiş birçok çocuk vardır. Bunların bazıları akrabalarında bazıları ücretli evlerde kalmaktadır. Sağlık ve toplumsal terbiye açısından bu çocukların durumlarının bu şekilde hiç hoş olmadığı belirtilerek bu çocuklar için bir pansiyon yapılması partiden istenmiştir.²²⁸

Köy okulları ve öğretmen binalarının yapımında ödenek yetersizliğinden veya takipsizlikten dolayı bazı sıkıntılar yaşanmıştır. Örneğin; İzmir milletvekilleri 1945 yaz tatili sırasında seçim dairelerini beraber gezmişler memleket işleri hakkında halk ve parti teşkilatı ile görüşmeler ve incelemeler yapmışlardır. 27 Eylül 1945'ten

²²⁵ BCA., 490.1/664.226.1, s.110.

²²⁶ BCA., 490.1/664.227.1, s.25.

²²⁷ BCA., 490.1/664.227.1, s.47.

²²⁸ BCA., 490.1/664.227.1, s.48.

21 Ekim 1945 gününe kadar 25 gün süren gezi sonucunda köy okul ve öğretmen binalarının üç senelik bir programla yapılması hakkındaki kanun hükmünün bazı köylerde layığıyla gerçekleştirilemediğinden ve inşaatın bir seneye sıkıştırılmasından şikayet edilmiştir. Bu bir taraftan yapılan programın haber verilmesine rağmen köylü tarafından ihmal edilmiş olmasından diğer taraftan da bu programın gerçekleştirilmesinin ilgili makamlarca takip edilmemesinden ileri geldiği anlaşılmaktadır²²⁹ Bunun yanında eğitim sadece çocuklar için değil gelişmekte olan Türkiye'nin ekonomik yapısı için de önemli bir yer tutmuştur. Ekonomik atılımların devletin ilerlemesine katkı sağlaması için yabancı devletlerle olan ilişkiler çok önemsenmiş bu nedenle lisan eğitime de önem verilmiştir. Örneğin 1945 yılında müfettişlerimiz İzmir Ticaret Okulunda bir denetimde bulunmuş ve İzmir'de dış ticaretin çok önemli olduğu için lisan derslerine önem verilmesini önemle belirtmiştir. Bunun yanında Tire ve Bergama'da inşası kararlaştırılan kız ve erkek sanat okullarının binalarının biran önce yaptırılması, Tire Sanat Okulunda bulunan öğretmen eksikliğinin tamamlanması, Tire Akşam Kız Sanat Okulunda moda, ev idaresi dersleri için öğretmen gönderilmesi ve Ödemiş'te bir kız sanat enstitüsü açılması istenmiştir.²³⁰

İzmir Milletvekillerinin 02.12.1949 tarihinde seçim yerlerinde yaptıkları gezilerde halkı dinlemiş ve eğitim ile ilgili bir takım isteklerinin olduğu belirtilmiştir.

²²⁹ BCA., 490.1/665.232.1, s.25.

²³⁰ BCA., 490.1/665.232.1, s.26.

Tablo 13: İzmir Milletvekillerinin 02.12.1949 Tarihinde Yaptıkları Teftişte Kayda Geçen İstekler:

Seferihisar halkı	İlçe merkezlerinde bir ortaokul açılması istenmektedir.
Kemalpaşa	Gerdem ve Kuyucak okullarına birer öğretmen verilmesi istenmektedir.
Foça	İli Pınar Köyü öğretmenlerinin ikisi de veremdir. Biri hala vazife başındadır. Bu nedenle bir öğretmen gönderilmesi ve Köy Enstitüsü mezunlarının çoğunda bulunan verem hastalığının önüne geçilmesini istemektedirler.
Bergama	Pınarköy'deki okullar dört senedir öğretmensizlikten dolayı kapalıdır. Buraya acilen öğretmen verilmesi gerektiği, Dağıstan Köyü'ne bir öğretmen gönderilmesi istenmiştir.
Dikili	İlçe Ortaokullarına bir Fransızca öğretmenin gönderilmesini istemektedirler.
Kınık	Kadıköy'ünde ve Güçbeyli Köylerinde 150-200 öğrenci varken sadece iki öğretmeni vardır. Öğretmen sayısının çoğaltılması istenmiştir.
Torbalı	Yeniköy öğretmeni sanatoryumdadır yerine bir öğretmen gönderilmesi istenmektedir.
Menemen	Maltepe Köyü öğretmeni hastalanmış ve köyden ayrılmıştır. Bu nedenler 120 öğrenci bir yıldır öğretmensizdir. Acilen bir öğretmen istenmektedir.

Kaynakça: BCA., 490./665.233.2, s.80-82

İzmir Milletvekillerinin seçim dairelerinde yaptıkları teftişler sonucu oluşturdukları 1950 tarihli rapora göre Bornova nahiyesindeki Ameli Ziraat Mektebi, Haşarat Enstitüsü, Zeytincilik ve Bağcılık Müesseseleri ziyaret edilmiştir. Neredeyse her şeyi mevcut ve geniş bir binası olan mektebin talebesinin arttırılmasının da çok kolay olacağı düşünülmektedir. Haşarat enstitüsünden sağlanan yarar memleketçe şükranla karşılanmaktadır. Memleketin yüksek ilgisi ile bu müessese genel bir takdir merkezi haline gelmiştir.²³¹

²³¹ BCA., 490.1/665.233.1, s.5.

Tablo 14: Bazı Kaza Merkezlerinin Eğitim Ve Kültür Durumu:

Menemen	Bir ortaokul istenmektedir. Menemen'in 150 kadar orta tahsile istekli talebesi her gün üç saat gitme gelme külfetine katlanarak İzmir'in Karşıyaka ortaokuluna gidip gelmektedir. Kültür hareketi geniştir.
Kemalpaşa	Ortaokul yapılması istenmektedir. Ören ve Armutlu köylerinin ilk mektepleri yeterli gelmemektedir.
Urla	Ortaokulu ihtiyaç varsa da vekaletçe takip edilen sırayı beklemektedir. Kültür hareketi iyidir.
Seferihisar	Okuma hevesi fazla olmasına rağmen okul yeterli gelmemektedir. Bir okul eskiliğinden kapatılmış ve diğeri de eksik görülmüştür. Kapatılanın tamiri için genel idare tarafından tahsis edilmiş olan meblağ başka bir cihete verilmiş ve birçok öğrenci bu nedenle okulsuz kalmıştır.
Tire	Halk tarafından 42.000 lira ile yaptırılan ortaokul inşaatının ikmal edilememiş olması nedeniyle vekalet tarafından eksiklerin tamamlanması istenmektedir.

Kaynakça: BCA., 490.1/665.233.1, s.9.

6. BÖLÜM: PARTİ MÜFETTİŞLİK RAPORLARINA GÖRE İZMİR'DE BASIN VE YAYIN HAYATI

Giresun Milletvekili İsmail Sabuncu'nun 1936 yılı teftiş raporuna göre İzmir'de çıkarılan gazetelerin partilerin ülküsüne uygunluğu ve hangi gazetelerin ne kadar okunduğu hakkında şu bilgiler verilmiştir:²³²

İzmir'de günlük iki gazete çıkarılmaktadır. Bunlardan biri Anadolu Gazetesi diğeri Yeni Asır Gazeteleridir.

Anadolu Gazetesi: Partinin ülkü ve amaçlarını yaymaya çalışmakta ise de sürümü çok azdır. Günlük tirajı 1600 lira gibi görünse de bunların çoğu parti kanalından yazdırılmış abonelerdir. Bu gazete Serbest Fırka zamanında partiye çok hizmet etmiş karşılıksız gazete dağıtmış ve zorlu mücadelelerde bulunmuştur.

Yeni Asır Gazetesi: Bu gazetenin tirajı 2000'den fazladır. Anadolu Gazetesinden daha fazla sürümü olduğu görülmektedir. Daha çok istekle para verip alınan bir gazetedir. Fakat bu gazetenin partiye karşı açıktan bir muhalefeti yok gibi görünse de gerçekte muhitte şantajcı ve iki yüzlü olarak tanımlanmaktadır. Bu nedenle partice itimada layık görülmediği belirtilmiştir.

Cumhuriyet Gazetesi: Muhitte en çok sürüm yapan gazetedir. Bu gazeteden sonra sırasıyla Akşam, Tan ve Kurun gelmektedir.

09.07.1936 yılı İzmir Valisinin altı aylık çalışma raporuna göre İzmir'de gazetecilik işinin başlı başına büyük bir dert olduğu, Anadolu Gazetesi'nden başka hiçbir gazetenin ellerinde bulunmamasının yanında zayıf bir anda hepsinin aleyhine çalışmalar yapabileceği belirtilmiştir. Gazetelerin her şeyden önce kazanılması gerektiği ve gerekirse karactersizleri batırmak gerektiği yazılmıştır. Bu Gazeteleri yaşatan en önemli gelir kaynağının ilan ücreti olduğunun bunun için bu yıl resmi bir gazete teşebbüsüne girişilmek istendiği belirtilmiştir. Dergiler arasında Fikirler Dergisinin parti prensiplerine bağlı olmasının yanında Kültür Dergisinin daha çok komünizme eğilimli olduğu yazılmıştır.²³³

²³² BCA., 490.1/664.224.1, s.34.

²³³ BCA., 490.1/664.225.1, s.4.

İzmir Parti Müfettişi Ordu Mebusu Hamdi Yalman'ın 30.11.1937 tarihli teftiş raporuna göre bazı kaza ve kamunların okudukları gazeteler şu şekildedir:²³⁴

Seferihisar: Cumhuriyet, Yeni Asır, Anadolu

Urla: Cumhuriyet, Yeni Asır, Ulus

Menemen: Cumhuriyet, Yeni Asır, Tan

Tire: Cumhuriyet, Yeni Asır

Foça: Yeni Asır

Bergama: Cumhuriyet, Yeni Asır, Tan, Mizah Gazeteleri

CHP İzmir Bölge Müfettişi Galip Bahtiyar Göker'in 1940 tarihli raporunda 1936 tarihli rapordaki bilgiler aynen verilmekte bunun yanında gazetelerin geçmişleri ile ilgili şu bilgiler verilmiştir:²³⁵

Anadolu Gazetesi: İzmir'in en eski gazetesidir. Sahibi Tunceli Milletvekili Haydar Rüştü Öktem'dir. Eskiden beri parti gazetesi sayılmaktadır. Parti binasının avlusunda gazetenin idarehanesi, yazı odaları, makine odası ve müstemlatı bulunmaktadır. Fakat parti eskiden beri hiç kira almamış hatta sürekli parti tarafından gazeteye yardım yapılmıştır. Bu nedenle de Anadolu'nun parti hayatı Halkevleri faaliyetleri hakkında daha canlı ve sürekli ilgi göstermesi beklenmektedir.

Yeni Asır Gazetesi: Zamanında Selanik'te çıkarılıp Rumeli muhitinde önemli bir yeri varken Balkan Harbinden sonra İzmir'e taşınmıştır. Şimdiki sahipleri Selanik'ten gelen Şevket Bilge ve Akhisarlı İsmail Hakkı Ocakoğlu'dur.

Halkın Sesi: Öğleden sonra tek yaprak olarak çıkar ve sabah gazetelerindeki önemli haberleri, ajans ve radyo yayınını özetle toplar. Yazı ve basım itibarıyla iyi bir şey olmadığı halde ucuzluğu sayesinde güne 700 nüsha kadar satış yapar. Sahibi Sırrı Şanlı isimli bir kişidir ve gazeteyle geçinmekte olup başka işi yoktur.

²³⁴ BCA., 490.1/664.225. 1, s.45.

²³⁵ BCA., 490.1/664.226.1, s.6.

Galip Bahtiyar Göker'in 1940 tarihli raporuna göre İzmir'de yayınlanan dergiler şu şekildedir:²³⁶

- Fikirler Dergisi- İzmir Halkevi tarafından çıkarılmaktadır.
- Kültür Dergisi- Muallimler dergisidir.
- Endüstri Dergisi- İzmir Sanayi Ustaları için çıkarılır.
- İzmir Kliniği Dergisi - Doktorların dergisidir
- Fen Dergisi- Meslek ve bilgi edinme dergisidir.

CHP İzmir Vilayet İdare Heyetinin 01.01.1943 – 30.06.1943 tarihli birinci altı aylık çalışma raporu incelendiğinde 30.11.1937 tarihli raporda verilen bilgiler değişmemiş yine İzmir'de çıkan gazete ve dergilerin genellikle parti ve hükümet lehine yayınlar yaptığı, parti hakkını savunduğu ve Yeni Asır ile Anadolu Gazetelerinin en çok okunan gazeteler olduğu yazılmıştır.²³⁷

CHP Vilayet Parti Teşkilatının 01.07.1944 tarihinden 31.12.1944 tarihine kadarki ikinci altı aylık çalışma raporuna göre; il merkezinde çıkan Anadolu, Yeni Asır, Ticaret, Halkın Sesi, ekonomik ve piyasa gündelik gazeteleriyle Halkevinin çıkardığı Fikirler Dergi, Güneş adlı ayda bir çıkan ahlak ve spor dergisi yine aylık Ar Dergisi, Bergama'da haftada iki gün çıkan Yeni Bergama adıyla edebi ve sosyal ufak bir gazete ve Bakırçay adıyla aylık bir dergi ve yine İzmir'de Temel adında aylık bir dergi de çıkarılmaktadır. Ankara'nın Ulus Gazetesiyle İstanbul'da çıkan bütün gazeteler düzenli bir şekilde gelmekte ve okunmaktadır. İzmir'in Sesi adlı dergi sahibinin ölümü nedeniyle tatile girmiştir. Bunun dışında Akademi ve Bağ dergileri de tatile girmişlerdir. İl içindeki gazetelerden Anadolu Gazetesi matbaa ve idarehane işlerini parti binasından bedava sağlamaktadırlar. Bu gazetenin sahibi eski milletvekillerinde Haydar Rüştü'dür. Yeni Asır Şevket Bilgin, Halkın Sesi Sırrı Şanlı, Ticaret'i Süha Tükel çıkarmaktadır. Ekonomi ve Piyasa'yı İlhami Kaymak, Güneş'i Mehmet Özbek, Ar Dergisini de Ziya Bingöl çıkarmaktadır. Ayrıca İzmir'de Ticaret ve Sanayi Odası'nın aylık bülteni ayda bir Vilayet Köy Bürosunca çıkarılan Köycülük adında emirler ve öğütler dergisidir. Kovan adında aylık bir

²³⁶ BCA., 490.1/664.226.1, s.7.

²³⁷ BCA., 490.1/665.230.1, S.18.

dergi ve İşçi Tekniği adında dergi çıkarılmaktadır. En çok okunan gazeteler İstanbul'dan gelenlerdir.²³⁸

CHP İzmir Vilayeti Parti Teşkilatının 01.07.1945 tarihinden 31.12.1945 tarihine kadarki durumunu gösterir ikinci altı aylık çalışma raporu incelendiğinde 01.07.1944 tarihinden 31.12.1944 tarihine kadarki ikinci altı aylık çalışma raporuna yer alan bilgilerin aynı şekilde verildiği görülmektedir.²³⁹

CHP İzmir Vilayeti Parti Teşkilatının 01.07.1945 tarihinden 31.12.1945 tarihine kadarki durumunu gösterir ikinci altı aylık çalışma raporuna göre İzmir'de önceden beri çıkmakta olan Yeni Bergama adlı edebi ve toplumsal bir gazetenin çıkartılması memnuniyet yaratmıştır. Ankara ve İstanbul'da çıkarılan gazete dergi ve kitaplar İzmir'de büyük ilgi görmektedir. İzmir'de çıkarılan gazetelerden Yeni Asır günde 11 bin Anadolu 3 bin adet basmaktadır.²⁴⁰

CHP İzmir Vilayeti Parti Teşkilatının 01.01.1945 tarihinden 31.07.1945 tarihine kadarki durumunu gösterir birinci altı aylık çalışma raporuna göre İzmir'de çıkmakta olan gazetelerin ve dergilerin dağıtılması devam etmektedir. Bu altı ay içinde İzmir'de 15 günlük İzmir'in sesi adlı dergi ile Bergama'da Yeni Bergama Gazetesinden başka Bakırçay adlı aylık bir dergi dağıtılmaya başlanmıştır. Gerek merkez gerek merkeze bağlı yerlerde en çok okunan Ulus, Tanin, Tasviri Efkar, Cumhuriyet, Tan, Son Posta, Akşam; Yeni Asır ve Anadolu gazeteleri ile İstanbul'da çıkan dergi ve mizah gazeteleridir. Yerel olarak çıkarılan gazeteler partinin prensiplerine uygun yazılar yazmaktadır.²⁴¹

CHP İzmir Vilayeti Parti Teşkilatının 01.07.1945 tarihinden 31.12.1945 tarihine kadarki durumunu gösterir ikinci altı aylık çalışma raporuna göre İzmir'de ekstra olarak bu günlerde Demokrat Parti İzmir Müteşebbis Heyeti Başkanı Doktor Ekrem Hayri Üstündağ tarafından İzmir adlı bir gazetenin çıkarılacağı reklamının yapıldığı yazılmıştır. 242

²³⁸ BCA., 490.1/665.231.1, s.26.

²³⁹ BCA., 490.1/665.232.1, s.25.

²⁴⁰ BCA., 490.1/665.230.1, s.18.

²⁴¹ BCA., 490.1/665.230.1, s.18.

²⁴² BCA., 490.1/665.232.1., s.26.

CHP İzmir Bölge Müfettişi ve Seyhan Milletvekili Kemal Satır'ın 01.10.1945 tarihli raporuna göre; İzmir'de başlıca iki gazete vardır. Bunlar Anadolu ve Yeni Asır Gazeteleridir. Bunların yanında Halkın Sesi, Ticaret Yeni Ekonomi ve Piyasa Gazeteleri mevcuttur. Anadolu Gazetesinin tirajı azami 5000'dir. Sahibi Haydar Rüştü Öktem'dir. Partili ve çalışkan biridir. Yeni Asır Gazetesi Selanik'ten İzmir'e getirilmiştir. Gazetenin tirajı, Anadolu Gazetesinin iki katıdır. Fakat gazetenin tam olarak partili olup olmadığı konusunda kesin bir şey söylenememektedir. Bu nedenle sadece Anadolu Gazetesi ile sınırlı kalmayıp İzmir'de bir gazete çıkarılması gerektiği yazılmıştır.²⁴³ Yeni Asır ve Anadolu Gazetesine ait bazı örnek sayfalar verilmiştir.

Kaynakça: BCA., 490.1/ 6651232.1, s.52.

²⁴³ BCA., 490.1/ 6651232.1, s.52.

Paşbakanın Nukundan ilhamlar...

REKİS S. İNCE

Başbakan İsmet Paşa'nın, her iki meclis toplantısında yaptığı konuşmaların, her iki meclis toplantısında yaptığı konuşmaların, her iki meclis toplantısında yaptığı konuşmaların...

945-946 pamuk mahsulüne el konuldu

Famush ezami satış fiyatları yeniden tesbit edildi

ANKARA, 7 (İ.A.A.) — Pamuk mahsulünün, bu yılki üretim miktarının, geçen yıldan %10 artacağı tahmin ediliyor. Bu artışın karşılığında, devlet tarafından pamuk fiyatları yeniden tesbit edildi.

açılmamasının çaresi...

ANKARA, 7 (İ.A.A.) — Pamuk mahsulünün, bu yılki üretim miktarının, geçen yıldan %10 artacağı tahmin ediliyor. Bu artışın karşılığında, devlet tarafından pamuk fiyatları yeniden tesbit edildi.

"İzn i", in kurtulduğu gün: 9 Eylül

Bize istisnai mücadelesini hazırlayan, 9 Eylülü yaratan hazretmelerimiz!

Yeni 8 Eylül Bayramı'nın, 9 Eylül gününde, yani 9 Eylül günü, yani 9 Eylül günü, yani 9 Eylül günü...

Balkanları tehdit eden tehlikeler Yunanistanda siyasî durum endişe veriyor

Yunan kral naibinin "Londra, ziyaretinden mühim neticeler bekleniyor..."

Londra, 7 (İ.A.A.) — Yunan kral naibi, Londra'ya yaptığı ziyaretten, Yunanistan'da siyasî durumun endişe verici olduğunu bildirdi.

Bir Alman harp suçlusu "Tokyo, da yakalandı Rus işgal bölgesinde kukla hükümet kurulduğu belli değil... Almanyada her şey kontrol hâkim - Uzak doğu zaferi "Berlin, de kutlandı"

ANKARA, 7 (İ.A.A.) — Alman harp suçlusu, Tokyo'da yakalandı. Rus işgal bölgesinde kukla hükümet kurulduğu belli değil. Almanyada her şey kontrol hâkim. Uzak doğu zaferi Berlin'de kutlandı.

Bayram

Yeni 8 Eylül Bayramı'nın, 9 Eylül gününde, yani 9 Eylül günü, yani 9 Eylül günü...

6. Sınıfı

Yeni 8 Eylül Bayramı'nın, 9 Eylül gününde, yani 9 Eylül günü, yani 9 Eylül günü...

Kaynakça: BCA., 490.1/ 665.232.1, s.53.

SAYISI HER YERDE ON KURUYUTUN
İmtiyaz sahibi ve başmüfettiş Haydar Rıfkı Ökten
Umumi müfettiş müdür: Ahmet Rıvaz ÖZGEN

İdare yeri: İktisat Binası sokak - İzmir
Ticari adresi: Anadolu - İzmir - Telefon 2718

ABONELİK: Kuruluş - senelik 20, altı aylık 14 liradır
Haricinde - senelik 24, altı aylık 16 liradır
Günlük gazetesinde (25) kuruntur

İhtisat müfettişlerinden İsmetiyek kabul edilmiş

Anadolu

HERGÜN SABAHLARI İZMİR DE ÇIKAR SIYASİ GAZETEDİR

RAMAZAN
4 EYLÜL 1945 Salı

İman	G. doğu	Öğle
S. D.	S. D.	S. D.
4:50	9:30	12:21
İhtilaf	Akşam	Yatsı
S. D.	S. D.	S. D.
16:00	19:00	21:15

Anadolu Matbaasında basılmaktadır

35 Hacı Yalı
No: 10057

Truman'ın Amerikan Ordusuna Bir Mesajı

Dünya yüzünden harbi kaldırmağa azmetmiş bulunuyoruz

Çünkü medeniyet, başka bir harpten sonra yaşayamaz

Truman, Amerikan askerlerine şunları da söyledi:

Mütesirrim, çünkü bazılarınızın askeri hizmetle daha bir müddet sürecekler

Washington, 3 (İ.A.A.) — Japonya kurtuluşu haberleri üzerine Amerika Birleşik Devletleri Başkanı Truman, askerlerine şu mesajı verdi: "Harbi kaldırmağa azmetmiş bulunuyoruz. Çünkü medeniyet, başka bir harpten sonra yaşayamaz."

Truman, askerlerine şu mesajı verdi: "Mütesirrim, çünkü bazılarınızın askeri hizmetle daha bir müddet sürecekler."

Japonya İşgal Hareketi

İmparator ve zevcesi dedeler mezarına kapanıp yenildik, dediler

General Mak Arthur Tokyoya büyük kuvvetlerle girecek, 1,5 milyonluk işgal ordusu olacak

İhraç devam ediyor. Esirler aranıyor, Hong Kong da hâdiseler oldu

Adalardaki kuvvetler de boyun eğmektedirler

Londra, 3 (İ.B.) — General Mak Arthur bugün Yokohamada. Tokyoya girecek 1,5 milyonluk işgal ordusu, adalardaki kuvvetler de boyun eğmektedirler.

Sonbahar münasebetiyle

Harcî Ticaret Konusuna Bir Bakış

Yazan: Tevfik Rüştü Aras

5 Büyükler Atom işini

C. HALK PARTİSİ

Kaynakça: BCA., 490.1/ 665.232.1, s.54.

İzmir Bölge Müfettişi ve Balıkesir Milletvekili Süreyya Örgüven'in 29.12.1948 tarihli İzmir iline ait teftiş raporuna göre İzmir'de Anadolu, Demokrat İzmir, Yeni Asır, Ticaret Gazeteleri gibi belli başlı dört adet günlük siyasi gazete çıkarılmaktadır. Bunlardan son üçü muhalefet gazetesidir. Yeni Asır ve Ticaret gazetelerinin müstakil oldukları halde Demokrat İzmir'den farkı yoktur. Anadolu Gazetesinin halkçı karşıtı yayınları bunların genel halk düşüncesi üzerindeki kötü tesirlerini azaltacak kadar yaygın bir duruma gelmektedir. Gerekli şekilde ve uygun ortam kollanarak Yeni Asır ve Ticaret Gazetelerini kendi tarafımıza çekmek gerektiği düşünülmelidir.²⁴⁴

---

²⁴⁴ BCA., 490.1/665.233.2, s.83.

7.BÖLÜM: PARTİ MÜFETTİŞLİK RAPORLARINA GÖRE İZMİR'DE EKONOMİ

1938 yılı raporlarına göre teftiş için ziyaret edilen kazaların büyük kısmında iktisadi durumun memnuniyet verici olduğu belirtilmiştir. Kuşadası körfezinde günde on bin kilo kadar balık tutulabileceğinden bu milli servetin elde edilmesi konusunda ilgili makamların gerekli tedbirleri alması istenmiştir. Bu raporlara göre İzmir civarında Balçova, Karşıyaka ve bunun gibi diğer mahallerde sebze bahçelerinde yetiştirilen sebzeler ilk çıktıkları mevsimde değeriyle satılmakta İstanbul'a sevk olursa da İstanbul'da dahi aynı mahsulün temini zamanında fiyat son derece düşerek sebzelerin yok fiyata satılmasına neden olmaktadır. Bu nedenle İzmir'de veya civarında bir konserve fabrikası tesisinin kurulmasının faydalı olacağını ve halkın da bu konuda müracaatı olduğu yazılmıştır.²⁴⁵

7.1. Tarımsal faaliyetler

01.11.1935 tarihli İzmir Milletvekili Kamil Dursun'un raporuna göre Urla, Kemalpaşa kazalarının hemen hepsi; Menemen, Seferihisar kazalarının bir kısım halkı sadece bağcılıkla geçinmekte olduklarından ve bu sene üzüm ürünü pek düşük fiyatlarla satıldığından Urla ve Kemalpaşa kazaları halkının zorluk ve sefalet içinde oldukları görülmektedir. Bu halkın isteği üzüm kurutmasında lazım olan patos, kükürt ve bağlarda kullanılan göztaşı ve emsali malzemenin üzüm fiyatlarına göre çok yüksek olduğundan bunların ucuza mal edilmesinin sağlanması ve üzümlerin gerek yurtiçinde gerek yurtdışında iyi fiyatlarla satılması ve yaş üzüm sevkiyatı için çalışmalar yapılması konusunda hükümetin tedbir alması ve tekel idaresinin ve milli müdafaa teşkilatımızın üzüm satın alması sağlanması gerektiği yazılmıştır.²⁴⁶

M. Sadettin'in 1935 tarihli raporuna göre Kemalpaşa kazasında 1935 yılında yaşanan kuraklık bağlarda üzümün az olmasına neden olmuştur. Bu kazada başka çeşit mahsul olmadığından başka yerlere oranla biraz darlıkta ve yoklukta oldukları hissedilmektedir. Bu nedenle Ziraat Bankası'na olan borçların uzun vadeye bağlanmasını istemektedirler. Bunun yanında Kemalpaşa kazası, Armutlu nahiyesi, Torbalı kazası, Urla kazası, Alaçatı nahiyesi, Dikili kazası, Seferihisar kazası ve

²⁴⁵ BCA., 490.1/664.225.1., s.3.

²⁴⁶ BCA., 490.1/664.224.1, s.122.

menemen kazası buğdayı koruma kanununun değişikliğini ve Ziraat Bankası borçlarının vadesinin uzatılmasını istemişlerdir.²⁴⁷

İzmir Milletvekili R. Köken 19.11.1935 yılında yazdığı rapora göre ovalarımızın yeşertme gücünün yüksek olduğu fakat nadas özeninin her yerde aynı olmadığı belirtilmiştir. Bunun en büyük nedeni harman uygulamasının uzaması ve yaz nadası yapmaya vakit bulunamamasıdır. Harman makineleri bu ovalarımızda yayılır ve çiftçinin hala iki ay süren harman işini üç günde bitirirse pamukçuluğumuz o zaman dünya piyasalarında rakipleriyle güçlü şekilde çarpışan ve Türk çiftçisine en çok kar getiren bir mahsul olma mevkiini sürekli koruyacağını belirtmiştir. Tarımı geliştirmek ve iyileştirmek için yapılan Nazilli istasyonundaki denemeler çok ümitlidir. İyi cins tohum üretme meselesinin halledilmesi çok yakındır. İzmir’de pamuk üzerine yapılan bu çalışmalar kısa sürede ülke sınırları dışına taşarak Liverpool’a kadar gitme zamanının geldiğini göstermektedir.²⁴⁸

İzmir Milletvekili Rahmi Köken ağaçların gelişmesi konusunda dişi aşular arasında az miktarda erkek aşının da bulunması gerektiğini yazmıştır. Bu konuda Bornova Ziraat Mektebinde küçük çalışmalar başlamıştır. Bunun yanında zeytin ve fıstığın Türkiye ekonomisinde önemli bir yeri olduğu gerekli özen gösterilirse Türkiye ihracatının en başında gelecek ürünler olduğunu yazmıştır. Bunun yanında Soma’da Nazilli pamuk istasyonundan iyi sonuç alınmıştır.²⁴⁹ Aynı rapora göre İzmir’de yetişen İncir’in Yunanistan’a göre çok daha güçlü ve verimli olduğunu hatta kıyaslama bile yapılamayacak kadar iyi durumda olduğu belirtilmiştir.²⁵⁰ Ege Bölgesi’nin pamuk ürünü itibariyle ulaşılamaz kapasitesi onun üretim hayatında en yüksek rakamın pamuktan geleceğini göstermiştir. İlk hamlede kuraklığa rağmen geçen yılın iki katına çıkan üretimin ileriki yıllarda Küçük Menderes’teki yararlı uygulama Büyük Menderes, Bakırçay ve Gediz çaylarına da yapıldığı takdirde beş altı katına çıkmasında hiçbir engel olmadığını yazmıştır. Hiç su ve gübre verilmediği halde sadece nadasına, çapasına dikkat eden ve pamuğa elverişli toprağını iyi seçen bilgili ve çalışkan çiftçilerimizin aldıkları hasıla, mısır ve Amerika’ya ait pamuk istatistiklerinde sulanmış ve gübreli pamuklarda dönüm başına aldıkları ürün

²⁴⁷ BCA., 490.1/664.224.1, s.140.

²⁴⁸ BCA., 490.1/664.224.1, s.114.

²⁴⁹ BCA., 490.1/664.224.1, s.102.

²⁵⁰ BCA., 490.1/664.224.1, s.113.

rakamından yüksektir. Tire, Bayındır, Torbalı, Bergama ovalarında bu durumu kanıtlayacak pek çok tarla bulunmaktadır.²⁵¹

İzmir Saylavı Rahmi Köken 1935 yılında Kütahya'yı ziyaret etmiş ve burada iki gece kalmıştır. Buradan Soma'ya geçen İzmir Saylavı R. Köken burada Soma Ağaç Koruma Cemiyeti'ni Kemah'ta ilk kuran ve cemiyet merkezinin Ankara'ya naklinde cemiyetlerinde birlikte üç sene çalıştığı Hamdi bey ile meyveciliğe elverişli dağ bölgelerini dolaşmışlar ve burada Antep fıstığı yetiştiren sakız (çitlembik veya menengiç) ağaçlarının bolluğunun önemini vurgulamıştır. Gaziantep'te de bulunan bu yabani sakız ağaçlarının tamamen aşılandığını ve bugün yılda 2-3 milyon kilo kadar fıstık yetiştiren ve bir, bir buçuk milyon liralık para getiren bir zenginlik kaynağı olduğunu aynı disiplinde burada ve memleketin pek çok yerinde yetişen bu yabani fıstıkları aşılandığı ve meyvesini azalmaya başladığımız zaman Türkiye'nin üzüm ve fındık gibi her sene yurda sekizer onar milyon lira getiren ürünleri gibi değeri yüksek yeni bir ihraç ürünü daha kazanacağımızı belirtmiştir. Ağaç Koruma Cemiyeti bu amaçla çalışmalar yapmış ve Antep'ten her tarafa aşı kalemleri yollasa da bu yeterli kalmayıp devletçe bu meselenin ele alınması ve aşıcıların taburlar halinde çalışması gerektiği görüşü vurgulanmıştır.²⁵²

Rahmi Köken'in raporuna göre aşı konusunda İzmir Bornova Ziraat Mektebinde ufak manada çalışmalar başlamıştır. Zeytin ve fıstığın Türkiye'de çok büyük bir istikbali olduğunu çalışmaların temelli ve geniş bir program çerçevesinde yürütüldüğü takdirde Türkiye ihracatının en başında gelecek ürünler alanına girebileceğini yazmıştır. Kırkağaç, Bergama, Soma, Dikili gibi dört ilçenin ovalarının ortasından akan Bakır Çayının ve ırmaklarının meydana getirdiği toprakların pamuğa çok elverişli olduğu ve önemli manada pamuk ekimi olduğundan bölge için önemli sonuçlar beklenmektedir.

07.11.1938 tarihli rapora göre Foça kazasında yetişen tütünlerin mahsullerini Menemen kazasındaki ambarlara koyma zorunluluğu yaşanmaktadır. Bu da hem nakliyat parası hem de tartı işinin gecikmesi nedeniyle çiftçilerin orada günlerce beklemeye ve yeme içme ile masraf etmeye mecbur olmalarından dolayı iki binden

²⁵¹ BCA., 490.1/664.224.1, s.113.

²⁵² BCA., 490.1/664.224.1., s.7.

fazla çiftçinin menfaatini sağlamak amacıyla Foça'da Tekel İdaresi tarafından ambarlar açılması çiftçinin menfaatine uygun görülmüştür. Menemen, Foça ve diğer kazalarda küçük çiftçiler elinde 1937 senesi mahsulünden bir hayli tütün kalmış olduğundan halkça tekel idaresi tarafından bunların satın alınması istenmiştir.²⁵³ Aynı raporda İzmir civarında Balçova, Karşıyaka ve bunun gibi diğer yerlerde sebze bahçelerinde yetiştirile sebzeler ilk çıktıkları mevsimde değerinde satılmakta İstanbul'a sevk olunmakta ise de İstanbul'da dahi aynı mahsulün oluşması zamanında fiyat son derece düşerek sebzelerin yok fiyata satılmasına mecbur kaldığı için halk bundan zarara uğramıştır. Bu nedenle İzmir'de ve civarında bir konserve fabrikasının yapılması ekonomik açıdan çok fayda sağlayacağı yazılmıştır.²⁵⁴ Aynı rapora göre bu sene kuraklıktan dolayı genellikle üzüm mahsulü %50 eksilmiştir. Diğer ana mahsullerden hububat, tütün, zeytin, pamuk, incir, palamut rekolteleri iyi bir durumda olup çiftçi üzümünden kazanamadığını diğer mahsullerden telafi etmiştir. Özellikle tütün, zeytin ve pamuk mahsullerinde iyi bir artış yaşanmıştır. Üzümün miktarının azlığına göre istenilen yüksek fiyat elde edilememiş olsa da İzmir'de ziraat ve İş Bankası'nın oluşturduğu üzüm kurumu vasıtasıyla Almanya ve İngiltere'ye yaş üzüm sevkiyatına başlanmasından ve tekelin misket üzümünden başka bu sene ilk defa şarap için çekirdeksiz üzüm satın almaya başlamasından bazı kazalarda çiftçinin eline çok iyi bir para geçmiştir.²⁵⁵ Bunun yanında hükümetimizin Almanya ile yaptığı yeni anlaşma sonucunda Cumhuriyet Merkez Bankası'nca Mayıs 1937 sonuna kadar yapılan ihracat malları bedellerinin ödenmesi ve son zamanlarda bankaların ihracat eşyası için kredi açmaları üzümün piyasada değerini arttıran nedenlerden olmuştur.²⁵⁶ İncir mahsulüne gelince kısa zamanda satılması mecburiyetinde olan bu mahsul bu yıl ilk aylarda Alman piyasasının açılmaması nedeniyle yeterli miktarda satılamamıştır. Bu durgunluğun devamı sırasında Başvekil Celal Bayar'ın Nazilli Fabrikasının açılması nedeniyle bölgeye geldiklerinde çiftçiye ve İzmir'de konuyla ilgili kurumlara verdikleri talimat sonucunda incir normal bir fiyatla satılmaya başlanmıştır.²⁵⁷

²⁵³ BCA., 490.1/664.225.1, s.2.

²⁵⁴ BCA., 490.1/664.225.1, s.3.

²⁵⁵ BCA., 490.1/664.225.1, s.12.

²⁵⁶ BCA., 490.1/664.225.1, s.13.

²⁵⁷ BCA., 490.1/664.225.1, s.13.

İzmir milletvekillerinin 1945 yaz tatili sırasında seçim dairelerini beraber gezmişler memleket işleri hakkında halk ve parti teşkilatı ile görüşmeler ve incelemeler yapmışlardır. Bu incelemeler sonucunda Torbalı civarında ve hala şeker şirketinin kira ile işlettiği bölüştürmeye tabi tutulacağı o muhitte söylenmiş, Torbalı'da halk ve bu çiftlik civarında oturan köylüler, bu çiftliğin kendileri için bir örnek ve bir ders yeri olduğunu, kendi ziraat işlerinden artan zamanlarında burada çalışmak ve kazanmak suretiyle de istifade ettiklerini söylemişlerdir. Bu çiftliğin bir devlet çiftliği olarak kalmasını istemişlerdir. Memlekette az görülür hakiki ve örnek bir zirai işletme olan bu çiftliğin iyi bir işletme olarak bölgesine sağlayacağı faydalar göz önünde bulundurularak bu çiftliğin bir devlet işletmesi halinde bulundurulmasının temininin yerinde bir tedbir olacağı belirtilmiştir. Bu nedenle Ege Bölgesi'nin en önemli ihtiyaçlarından bir olan tohum yetiştirme çiftliğinin kurulması gerektiği belirtilmiştir. Ayrıca Menemen ve Selçuk'ta toprak kanununun yayınlanması üzerine bazı toprak sahiplerinin önceden kiraya verdikleri topraklarını bu sefer köylüye kiralamadıkları ve bu suretle köylünün topraksız kaldığı yazılmıştır. Çeşitli yerlerde mevcut çiftliklerin biran önce bölüştürülmesi istenmiştir. Bunlara örnek olarak; Menemen'in Aliğa bucağında Arap Çiftliği, Paşa Çiftliği, Uzun Burun Çiftliği, Karaburun'da Kara Reis Çiftliği ile Foça'da çeşitli çiftlikler verilmiştir.²⁵⁸

İzmir milletvekillerinin 1945 yaz tatili sırasında seçim dairelerini beraber gezmişler memleket işleri hakkında halk ve parti teşkilatı ile görüşmeler ve incelemeler yapmışlardır. 27 Eylül 1945'ten 21 Ekim 1945 gününe kadar 25 gün süren gezi sonucunda bu yıl pamuk mahsulüne Ege Bölgesi'nde çekirdekli olarak el konması, tohumluk ihtiyacını kendisinin tecrübe ettiği ve iyi tanıdığı mahsulünden ayırttığı tohumlarla temin eden çiftçiyi bu imkandan mahrum ettiği için endişeye düşürdüğü yazılmıştır.²⁵⁹ Menemen Ovası'nda sulama tesisatı bu sene işletmeye açılmaktadır. Pamuk ziraatında tarlayı sulayarak yetiştirmenin tohum ve toprağa göre bazı hususiyetleri gerektiği ve Menemen'de bir pamuk tecrübe tarlası tesisi rica edilmiştir.²⁶⁰ Ayrıca bağcılarının üzüm fiyatlarının diğer zirai mahsullere göre düşüklüğünden dolayı bu yıl sıkıntı içinde bulunmasından dolayı ve savaştan önce

²⁵⁸ BCA., 490.1/665.232.1, s.15.

²⁵⁹ BCA., 490.1/665.232.1, s.18.

²⁶⁰ BCA., 490.1/665.232.1, s.19.

buğdayın dört beş katı bir fiyat ile satılan kuru üzümün bu yıl buğdayla neredeyse aynı fiyat üzerinden satılması savaşın yarattığı iktisadi buhranın sonuçlarından olan fiyat uyumsuzluğun en büyük örneği olduğu yazılmıştır.²⁶¹ Çiftçi mallarını koruma işlerinin de birçok yerde özellikle köylerde istenildiği gibi iyi şekilde gerçekleştirilememiş bunun nedeni olarak bazı ilçe merkezlerinde ve koruma komisyonlarında çalışanların özellikle başkanların bir ücret almamaları olduğu düşünülmüştür. Birçok köyde de muhtar ve ihtiyar heyetlerinin bilgisizliği yüzünden bir fayda sağlanamadığı anlaşılmıştır.²⁶²

02.12.1949 tarihinde İzmir Milletvekillerinin seçim yerlerinde yaptıkları gezilerde halkı dinlemiş ve bir takım isteklerinin olduğunu belirtilmiştir. Bu raporlara göre zeytinyağı ihracının men edilmiş olmasına göre fiyat koruyucu tedbirler alınarak, olanı hemen bütün İzmir kaza ve zeytin bölgesi olan köylerden talep edilmiş, Urla'nın Kızılbahçe Nahiyesinde ve Seferihisar'ın Hayfacık köyünde ağ ipliğinin Yunanistan'da kilosu 8 lira olduğu halde bizde 80-100 lira olmasının önüne geçilmesi, Kemalpaşa'nın Karabel bölgesindeki köylerde İzmir Borsasına gönderilen üzüm çuvallarından kesilen daraların fazla olduğu ve bu durumun düzeltilmesi istenmiştir.²⁶³

İzmir Milletvekillerinin seçim dairelerinde yaptıkları teftişler sonucu oluşturdukları 1950 tarihli rapora göre şehir ve belediye sınırı içerisinde zirai asayişin sağlanmasında bir eksiklik vardır. Bu eksiklik her yerde göze çarpan bir husustur. Belediyeler bu vazifeyi her yerde hakkıyla yerine getirememektedirler. Nedeni olarak da külfetli ve masraflı olan bu işe karşı yeterli gelirinin bulunmamasıdır. Köyler bile bu işi kanunlarındaki yetki ile daha iyi başarmaktadır. Bu önemli aksaklığın düzelmesi belediye vergi ve resimleri kanunu ile ve belediyeye verilecek kaza hakkı ile ilgili olduğu görülüyor.²⁶⁴ 1950 tarihli aynı rapora göre bazı nahiyelerin zirai durumları hakkında şu bilgiler verilmiştir:²⁶⁵

Bornova: Tütün ziraatı ve bağcılık orta haldedir. Biraz da zeytin üretimi yapılmaktadır. Üzüme iyi fiyat bulunmaması, şaraplık yaş üzüm alınmasında tek el

²⁶¹ BCA., 490.1/665.232.1, s.20.

²⁶² BCA., 490.1/665.232.1, s.21.

²⁶³ BCA., 490.1/665.233.2, s.41.

²⁶⁴ BCA., 490.1/665.233.1, s.5.

²⁶⁵ BCA., 490.1/665.233.2, s.23.

idaresince istisna gösterilmesi şikayetlerine karşı şaraba daha uygun ve mesela misket üzüm yetiştirilmesi ve iyi mahsul elde etmek için iyi bakım yapılması tavsiye edilmiştir

Cumaovası ve Seydiköy: Bu bölge birinci sınıf tütün bölgesi olduğu halde tekel idaresinden layığıyla yardım görmemektedirler. Yabancıların satın aldıkları tütünleri için fiyat ve kalitesini sağlamak için ayırmasının gerekli olduğu idareden istenmiştir. Bu bölgede depo yoktur ve bu nedenle halk tütünlerini İzmir'e kadar götürmek mecburiyetinde kalmaktadırlar. Her yıl mahsul zamanında buraya bir memur gönderilmesinin iyi olacağı düşünülmüştür. Zirai asayişten şikayet vardır.

Foça: Ziraat Bankası'nın Foça'daki sandığı kapatılmıştır. Bankanın burada kendi malı olarak bir binası vardır. Halkın zirai ve ticari işleri için Menemen'e kadar gidip gelmeleri çok zor olmaktadır. Sandığın tekrar açılması talep edilmektedir. Buradaki halkın geçim durumunu genişletebilmek için zirai çeşitliliği biraz daha sağlamak gerektiği söylenmiştir. Zeytini çok az olan halka zeytinlik tedariki yapılmalıdır.

Torbali: Bir bölüm arazinin sulama ihtiyacı vardır. Hükümet yardımıyla kanal açılarak bu sulama işinin çözülmesi istenmiştir. Kredi kooperatifinin yaş meyve için bir satış şubesi oluşturulması istenmektedir.

Tire: Türkiye'nin ikinci kendir mıntıkası olduğundan burada beş tane fenni havuz ve bir tane de elyaf soyma fabrikası, buğday üretiminde verimin arttırılması, mentana tohumunun dağıtılmasında hükümetin yardımı, zirai asayişin sağlanması istenmiştir.

7.2. Tarım Kredi Kooperatifleri

1936 yılı İsmail Sabuncu'nun raporuna göre tarım kredi kooperatiflerinde çok yerde şikayetler olduğu, bu kooperatiflerden birçoğunda bağ, bahçeye kira veren memurlarının da borçlanma yaptıkları ve şu an da bu paraların alınmaz bir durumda olduğunu söylemiştir. Bu konuda Sabuncu, raporuna kooperatif idaresinin çok önemli bir uzman işi olduğunu geçmişte yaşamamıza rağmen hala anlamamış olduğumuzu eğer kooperatiflerden iyi bir sonuç alınmak isteniyorsa önce kooperatif idare ve muhasebelerini üstlenecek kişilerin bölgelerinde açılacak kurslarda

yetişmesi gerektiğini yazmıştır. Bu amaçta harcanacak emek ve paraya acınmaması ve mevcut müdürlerin hepsinin denetime sokulması gerektiğini yazmıştır.²⁶⁶

7.3. Hayvancılık

İzmir milletvekillerinin 1945 yaz tatili sırasında seçim dairelerini beraber gezmişler memleket işleri hakkında halk ve parti teşkilatı ile görüşmeler ve incelemeler yapmışlardır. 27 Eylül 1945-21 Ekim 1945 tarihleri arasında yapılan gezi sonucunda saman azlığı, hayvan yemlerinin köylüce ele alınmamış olmaması bu kurak yılda İzmir bölgesi hayvan sahipleri için sıkıntı yaratmıştır. Hayvanların ıslahı kanunu bugünkü ihtiyaçları karşılayamadığından bugünün ihtiyaçlarına uygun bir kanunun biran önce çıkarılması istenmiştir. Damızlık aygır ve boğaya ihtiyaç vardır.²⁶⁷

7.4. Ticaret

1935 tarihli İzmir Milletvekili Sadettin Epikmen'in raporuna göre Ekonomi Bakanlığı'nın tavsiyesiyle üzüm kurumunun piyasaya ortaklığı üzerine piyasa yükselmeye müsait bir hale gelerek gerek üzüm kurumunun gerekse Kaliforniya'da üzüm rekoltesinin durumu tahminlerden 70-80 bin ton eksik çıkması yüzünden fiyatlar kilo başında İzmir borsasında 3-4 kuruş yükselmiştir.

26.11.1935 tarihli Rahmi Köken tarafından yazılan raporda 1.5 ay süren teftiş gezileri sırasında Ekonomi Bakanı ile Nazilli fabrikasının temel atma töreninde bulunduğunu ve Nazilli Pamuk İstasyonu'na gittiğini ve Keçiborlu Kükürt Fabrikası'nın açılış töreninde bulunduğunu yazmıştır.²⁶⁸

Giresun Milletvekili İsmail Sabuncu'nun 1936 tarihli raporuna göre tüccarların durumunu anlamak için biri İzmir diğeri Ödemiş olmak üzere tüccarlarla bölge ticaret odalarında bir görüşme yapılmıştır. İzmir Ticaret Odası'ndaki görüşmelerde ilk söz son zamanlarda kurulan üzüm kurumunun yanında ve karşısında tartışmalar yaşanmıştır. Bazıları bu üzüm kurumunun fayda sağlamadığı bazıları da kutuluk kereste ithal hakkının bu kuruma verilmesini doğru bulmadıklarını, kutuları çok ucuza mal ettiği halde %40- %50 ticaretle sattığını

²⁶⁶ BCA., 490.1/664.224.1, s.45.

²⁶⁷ BCA., 490.1/665.232.1, s.22.

²⁶⁸ BCA., 490.1/664.224.1, s.113.

toplantıda söylenmiştir. İsmail Sabuncu bu toplantıda kurumun faydalı olacağını belgelerle göstermiş ve çoğunluk bu fikre katılmıştır. Kutuluk kereste konusunda da söylenenleri gerçek olmadığını incelemeleri sonucunda anlaşılmıştır.²⁶⁹ Aynı rapora göre çimento, tuz ve şeker fiyatları ucuzlatılmış bu durum halkı çok memnun bırakmıştır. Diğer ürünler için ucuzlatma işlemi devam edebilecek nitelikte olabilecekken çimento ve şeker için alınacak tedbirin olmadığını bu ürünlerin serbest rekabet gerektiren tüccar eşyası olduğu belirtilmiştir. Bunun yanında tuz fiyatlarındaki artışı incelemiş tuzların çok yakın olmasına rağmen tüketici bu mali tuz ocağı fiyatının iki katından fazlaya aldığını görmüştür. Nedenine bakıldığında İzmir'in sahil kazalarında tek el idaresinin tuz ambarlarının olmaması nedeniyle kazalardaki bakkalların tuzu ikinci ellerden alıp tüketiciye kısmen de veresiye vermelerinden kaynaklandığı görülmektedir. Eğer tek el idaresi diğer tek el eşyaları gibi bölge ambarlarında tuz bulundursa ortadaki kişilerin kalkmasıyla sorunun çözülebileceğini önermiştir.²⁷⁰

7.5. Ulaşım

Parti Müfettişi ve Giresun Milletvekili İsmail Sabuncu'nun 1936 tarihli raporuna göre Deniz Yolu İdaresi'nin kaldırdığı İskenderiye seferinin ihracat üzerinde olumsuz etkileri olduğu yabancı vapur şirketlerinin bu fırsattan yararlanarak deniz yollarının aldığı navlunun birkaç katı navlun istemek gibi zorluk çıkardığını bu farkın ise üreticiden çıkacağını ve uzun buhranlı senelerde az çok zorla dayanarak müşteri bulan mallarımızın sürüm piyasalarını kaybetmek tehlikesi içinde olduğunu söylemiş ve İskenderiye seferinin yeniden koyulması gerektiğini belirtmiştir.²⁷¹

02.12.1949 tarihinde İzmir Milletvekillerinin seçim yerlerinde yaptıkları geziler sonucunda oluşturdukları raporda Selçuk Nahiyesiyle Şirince Köyü yollarına denk gelen tren hattı üzerine köprü yapılmasını Selçuk'un bu isteğini on yıldır tekrarladığını fakat yapılmadığı için her yıl bir ölüm olayının yaşandığını, Bayındır'ın Arslanlar Köyü, Eğerci, Şehitler, Helvacı Köyü, Çakallar, Döverlik, Havuzbaşı, Cengile ve Haksik Köylerinin faydalanacağı ve mahsullerinin sevkinde

²⁶⁹ BCA., 490.1/664.224.1, s.45.

²⁷⁰ BCA., 490.1/664.224.1, s.89.

²⁷¹ BCA., 490.1/664.224.1, s.46.

rolü olan Burgur durağının eskiden olduğu gibi istasyona çevrilmesini, Torbalı'nın 07.00'de hareketle Kızılcıllu'ya ulaşan otorayda öğrenci olduğu bunların Buca'ya okula gittikleri ve bu nedenle Buca treninin Kızılcıllu'ya gelmesinden sonra bir dakika beklemeyle hareket etmesini istiyorlar.²⁷²

7.6. Orman Varlığı

İzmir Milletvekili Rahmi Köken'in 19.11.1935 tarihinde yazdığı rapora göre Murat Dağı'ndaki ormanların geçim zorlukları nedeniyle tahrip fazlaca tahrip edildiğini en verimli olan yerlerde bile orman varlığına rastlanılmadığını belirtmiştir.²⁷³

İstanbul Milletvekili Bahtiyar Göker, 31.01.1941 tarihli raporunda Ödemiş, Tire ve diğer kazalarda orman muhafaza teşkilatındaki çavuşlardan şikayet edildiğini, bu memurların vazifelerinde dürüst olmadıklarını yazmıştır.²⁷⁴

İzmir milletvekillerininin 1945 yaz tatili sırasında seçim dairelerini beraber gezmişler memleket işleri hakkında halk ve parti teşkilatı ile görüşmeler ve incelemeler yapmışlardır. Yapılan gezi sonucunda halkın en önemli ihtiyacı kereste ihtiyacı özellikle Devlet Orman İşletmeleri tarafından temin edilmektedir. Teşkilatın yeniliği ulaştırma zorluğu, istihsalin azlığı gibi sebepler yüzünden kereste ihtiyacı yurdun her tarafında tam olarak karşılanamamaktadır. Bu durumun yanında orman işletmelerinin keresteleri büyük partiler halinde ve arttırma usulü ile satması, ihtiyacın karşılanamamasından doğan sıkıntıyı bir kat daha arttırmaktadır. En önemli ihtiyaçlarından biri olan barınma ihtiyacını karşılayacak olan kerestenin arttırma usulü ile satılarak normal ticari anlayışa göre fahiş karlar sağlanmasının izin verilmesi açıklaması mümkün olmayan hayat pahalılığını etkileyen ve halkı üzen bir hareket olduğu söylenilmektedir.²⁷⁵ Kereste satışlarında arttırma usulünün kaldırılması ve her yerde en az bir nakil masrafı ile kereste elde edebilecek bir teşkilat veya iş düzeni kurulmasının önemle gerekliliği belirtilmiştir. Bu konunun

²⁷² BCA., 490.1/665.233.2, s.78.

²⁷³ BCA., 490.1/664.224.1., s.103.

²⁷⁴ BCA., 490.1/664.227.1,s.24.

²⁷⁵ BCA., 490.1/665.232.1, s.23.

özellikle harp sonrası zamanda inşaat ihtiyaçları bakımından ayrıca önemle düşünülecek ve tedbirler alınacak bir konu olduğu belirtilmiştir.²⁷⁶

İstanbul Milletvekili Bahtiyar Göker 31.01.1941 tarihli raporunda Ödemiş, Tire ve diğer kazalarda orman muhafaza teşkilatındaki çavuşlardan şikayet edildiğini, bu memurların vazifelerinde dürüst olmadıklarını yazmıştır.²⁷⁷

---

²⁷⁶ BCA., 490.1/665.232.1, s.24.

²⁷⁷ BCA., 490.1/664.227.1,s.24.

8. BÖLÜM: PARTİ MÜFETTİŞLİK RAPORLARINA GÖRE SAĞLIK, SPOR VE KÜLTÜREL FAALİYETLER

8.1. Sağlık

Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nde devlet halkın sağlığı konusunda çalışmalar yapmış, ortaya çıkabilecek olumsuz durumları engellemek amacıyla görevlendirdiği müfettişler aracılığıyla teftişlerde bulunmuş ve alınabilecek önlemleri belirlemiştir. Buna rağmen dönemin yaygın hastalığı olan sıtma neredeyse tüm ülkeyi etkisi altına almıştır. Sıtma hastalığının büyük zarar verdiği şehirlerden biride İzmir olmuştur. Şehir merkezi, ilçe ve kasabalarda sıtma hastalığı yaygın bir hale gelerek yaz aylarında sayısı daha da artmaktadır. Türk-Yunan mücadelesi sırasında İzmir'e gelen mübadillerde bu rahatsızlık çok sayıda görülmüş ve bu durumla mücadele edebilmek için devlet kinin dağıtmıştır. Hastalığa neden olan bataklıklar İzmir'de geniş bir alana (Halkapınar, Salhane, Bayraklı, Bostanlı, Güzelyalı, Kemer, Kavaklıpınar, Talebe çayırı gibi) yayıldığı için kurutulması hem insan hem de para gerektiren bir iş olduğundan yavaş ilerlemiştir.²⁷⁸ Bataklıkların kurutulmasında karşılaşılan maddi zorlukların aşılması için Sıtma Mücadele Komisyonu halktan yardım toplanmasını istemiş fakat bu istek çeşitli yerlerden eleştiri ile karşılanmıştır. 1 Ekim 1937 tarihinde Sıhhat ve İçtimai Muavenet Vekaleti Karşıyaka'da Sıtma Mücadele Şubesi açarak Karşıyaka'yı Sıtma Mücadele Mıntıkasına dahil etmiş ve 1937 Kasım ayında şube işe başlamıştır. 1938 yılında Karşıyaka'nın Bostanlı, Bayraklı, Turan ve Bornova Çayı'na kadar olan alan Sıtma Mücadele Mıntıkasına dahil edilmiş ve çalışmalara başlanılmıştır. Sıtma hastalığı ile mücadele yıllarca devam etmiş, 7 Mart 1946 tarihinde İzmir Sıtma Mücadele Mıntıkasına dahil edilerek Sıtma Mücadele Savaş Başkanlığı kurulmuştur. Parti müfettişleri ise sorumlu oldukları teftiş bölgelerinde bu hastalığın verdiği zararları ve ilerleme durumunu denetleyerek raporlarını oluşturmuşlardır.²⁷⁹

Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanı Refik Saydam'ın 1935 tarihli raporuna göre ise İzmir'in Kuşadası, Tire, Menemen kazaları ile Karşıyaka'ya çok yakın olan sıtmal köyleri, sıtma savaşı altında olup buralardaki sıtmal hastaların bakımları takip edilmekte ve İzmir'in başka sıtmal kaza ve köylerindeki yoksul sıtma hastası

²⁷⁸ Karayaman, *20. Yüzyılın İlk Yarısında...*, s.190.

²⁷⁹ Karayaman, *20. Yüzyılın İlk Yarısında...*, s.191.

kişilerin bakımları için mümkün olduğu kadar ücretsiz ilaç gönderilmesi gerektiği yazılmıştır.²⁸⁰

07.11.1938 tarihli raporuna göre Torbalı kazasında Taşkesik Köyü gibi bazı köylerinde yeniden yapılan göçmen evlerinde yaşayan muhacirler arasında sıtma ve başka bulaşıcı hastalıklar ile sakat göçmenlere rastlanıldığından bunlar hakkında alınması gereken sıhhi desteğin takviyesi ve diğer göçmen köylerini sürekli teftiş edilmesi ve doktorların bu köylere sık sık giderek ihtiyaçlarının giderilmesinin mecburi olduğu yazılmıştır.²⁸¹

Bahtiyar Göker'in 10.10.1939 tarihli raporuna göre İzmir'de, Genel İdare'nin 320 yataklı bir hastanesi vardır. Eskiden beri Memleket Hastanesi adını taşıyan bu kurum İzmir'in belli başlı tedavi yeridir. Bunun dışında 200 yataklı Eşrefpaşa Hastanesi sadece zühreviye ve idrar yolları hastalıkları için Sağlık Bakanlığı tarafından idare olunan ve kadrosu 150 yatak olan Emrazı Sariye Hastaneleri bulunmaktadır. Şu durumuyla İzmir Memleket Hastanesi dışında halkın başvurabileceği iki özel hastanede 40, Fransızlara ait hastanede 50 yatak bulunmaktadır. Özel İdare Memleket Hastanesi için senede 80.000 lira tahsilat kabul edilmiştir. Fakat bu tahsilat düzenli şekilde tahsil edilemediği gibi genel mecliste bu kurumun idaresi konusunda da aksaklıklar yaşanınca hastane idare mali olarak kritik bir hale gelmiştir. Müteahhitlere borç birikmiş ve hastanenin fenni kısımlarında eksik çoktur. Ameliyathanelerde ameliyat masaları ve malzemeler çok kötü ve çok eksik bir haldedir. Vilayetlerdeki hastanelerin de sağlık bakanlığı idaresine alınması prensip olarak kabul edilmiş ve tatbikata başlanmıştır. İzmir Hastanesi de Sağlık Bakanlığına bağlanacaktır. Fakat İzmir'in dahili ve harici hastalıkları için değerli bir tedavi ve şifa kurumu olan İzmir Memleket Hastanesinin hemen Sağlık Bakanlığına alınması birçok kişi tarafından rica edilmiştir.²⁸²

17.10.1939 tarihli İzmir milletvekillerinin ortak bir şekilde hazırladığı rapora göre İzmir'de sağlık alanındaki durumlar iyidir. Hastaneler ve mahalli dispanserler faydalı bir şekilde çalışmaktadır.²⁸³

²⁸⁰ BCA., 490.1/664.224.1, s.125.

²⁸¹ BCA., 490.1/664.225.1, s2.

²⁸² BCA., 490.1/664.226.1, s.76.

²⁸³ BCA., 490.1/664.226.1.,s.97.

CHP İzmir Parti Bölge Müfettişi Bahtiyar Göker'in 1940 tarihli raporuna göre Dikili Kazasına bağlı Kabakum Köyünde bir deprem meydana gelmiş ve köy harap hale gelmiştir. Bu nedenle bölgeye gönderilen jeoloji mühendislerinden oluşan bir heyet bölgede yaptığı araştırmalar sonucunda köyün o civarında yamaçlardaki sağlam bir araziye taşınması kararını almıştır. Sonradan Sağlık Bakanlığında gönderilen uzmanlar bölgede sıtma hastalığının olduğunu söyleyerek köy inşasına müsait olmadığını ileri sürmüş böylece köyü taşınması meselesi de kalmıştır Kabakum Köyünün halkı bu durumun onları sosyal ve sağlık anlamında kötü duruma düşürdüğünü söyleyerek köyün inşasına ve taşınmasına izin verilmesini ısrarla talep etmişlerdir.²⁸⁴

İstanbul Milletvekili Bahtiyar Göker'in 31.01.1941 raporuna göre; Ödemiş'te sıtma hastalığı 1941 yılında yoğun şekilde yaşanmıştır. Kaza merkezinde sıtma sınırlı olarak görülse de köylerde hastalık şiddetle ilerlemiştir.²⁸⁵

İstanbul Milletvekili Bahtiyar Göker'in 31.01.1941 tarihli raporuna göre, belki de bütün İzmir vilayeti içerisinde Tire'nin bu sene sıtma hastalığının en ağır şeklini (Malacia Tropicana denilen) yaşamıştır. Başlangıçta yeterince önlem alınmadığı için hastalık gittikçe etkisini arttırmış ve köylerde neredeyse hemen herkesin sıtma hastalığı olduğu yazılmıştır.²⁸⁶

İzmir Milletvekillerininin 09.11.1942 tarihli raporuna göre İzmir'in şehir içi ve özellikle Karantina Semtinden Güzelyalı'ya kadar olan bölgelerde çok sivrisinek ve sıtma hastalığının görüldüğü ve buralarda mücadelenin hiç bitmediği yazılmıştır. Karşıyaka semti sıtma müdahale mıntıkası olarak kabul edilse de burada da mücadelenin tam olarak yapılmadığı ve tez zamanda İzmir'in bu sıkıntıdan kurtarılması gerektiği yazılmıştır.²⁸⁷ Aynı raporda Cumaovası semtinin de aynı sıkıntıları yaşadığı için sıtma mücadelesinin gerçekleştirilmesi için çalışmalar yapılmasını ve bir çocuk uzmanı doktor gönderilmesini istedikleri yazılmıştır.²⁸⁸ Çeşme'ye bakıldığında ise buraya gelen mültecilerin memleketin ihtiyacını kullandıkları gibi sıhhi durumu da bozdukları ve bulaşıcı hastalıkların oluşmasına

²⁸⁴ BCA., 490.1/664.226.1, s.3.

²⁸⁵ BCA.,490.1/664.227.1,s.24.

²⁸⁶ BCA.,490.1/664.227.1,s.24.

²⁸⁷ BCA., 490.1/665.229.1, s.14.

²⁸⁸ BCA., 490.1/665.229.1, s.15.

neden oldukları için bu mültecilerin orada bırakılmamaları halk tarafından istenmektedir. Ayrıca kaza merkezinde de bir eczane açılması için Sağlık Bakanlığı'ndan yardım istenmektedir.²⁸⁹

Sağlık Bakanı Dr. Hulusi Alataş'ın 23.03.1944 tarihli raporuna göre; Selçuk nahiyesinin sıtma durumu Aydın mıntikasının sıtma mücadele reisliğine tetkik ettirilmiş adı geçen mücadele reisliğinden alınan rapora göre sağlık memurunun her ayın 3.-4. ve 26.-27. günlerinde düzenli şekilde uğrayarak sıtma hastalarını tedavi etmektedir. Geçen sene 7 kere şube doktoru da gönderilmiş ve geçen sene bu nahiyede 758 sıtmalı tedavi edilmiş ve bunlara 2437 gr kinin, 350 gr draje kinin, 2613 adet atebrin ve 29 adet kinin ampülü verilmiştir. Burada sıtmadan ölen olmamıştır.²⁹⁰

İzmir milletvekillerinin 1945 yaz tatili sırasında seçim dairelerini beraber gezmişler ve incelemeler yapmışlardır. Yapılan incelemeler sonucunda yazılan raporda Ödemiş'in Kiraz bucağı ve dağ köylerindeki frengi hastalığı önceden beri korkunç bir haldedir. Bu hastalık karşısında yapılan mücadele yeterli değildir. Bunun yanında sıtma mücadele doktorlarının çok büyük bir fedakârlıkla çalıştıkları yazılmıştır. Sıtma hastalığı konusunda mücadeleye devam edilmesi, Selçuk'ta daimi bir mücadele doktorunun bulundurulması ve bazı bataklıkların sıtmaya neden olduğu için kurutulması istenmiştir. Bu bataklıklar arasında Aliğa bucağında Kunduz bataklığı, Dikili'de Kaynarca bataklığı, Selçuk'ta Belevi bataklığı, Selçuk'ta Çakal Gölü, Torbalı'da Nohutalan, Hasan, Temmuz, Gümüş ve Kaplangöl suları gösterilmektedir.²⁹¹ Bu konuların dışında Ödemiş'te tam donanımlı bir hastane kurulması, İzmir'in 25.000'den fazla nüfuzlu Karşıyaka bucağında acele ve ani ihtiyaçlara cevap verecek bir dispanser, Urla ilçesine bir doktor, İzmir'de nöbetçi doktor uygulamasına başlanması istenmiştir.²⁹²

İzmir Milletvekillerinin seçim dairelerinde yaptıkları teftişler sonucu oluşturdukları 1950 tarihli rapora göre İzmir'de sağlık durumu iyidir. Hastaneler ve

²⁸⁹ BCA., 490.1/665.229.1, s.17.

²⁹⁰ BCA., 490.1/665.231.1,s.33.

²⁹¹ BCA., 490.1/665.232.1., s.41.

²⁹² BCA., 490.1/665.232.1., s.42.

yerel dispanserler faydalı şekilde çalışmaktadır. Bu rapora göre bazı kazaların sağlık durumu hakkında şu bilgiler verilmiştir.²⁹³

Foça: Doğum ölümünden fazladır. Merkezde ve çoğu köylerde sağlık durumu iyi olup Gerenköy ve Bağarası olarak geçen iki göçmen köyünde sıtma hastalığı vardır. İki köyde de sıtma fazladır. Ücretsiz kinin verilmesi, kan muayenesine ve bu muayenede devrelere ve zamana bağlı olmasından geç kalan tedavi sıtmanın devamına neden olmaktadır. Bu muhacir köyleri yerlerinde gidilip görülmüş ve ihtiyaçların tetkiki sırasında önemli olarak bu sıtma meselesine ve bir de Menemen İska kanalı ameliyatı dolayısıyla bu köyler arazisinin susuz kalacağına ve içme suyu ihtiyacına değinilmiştir.

Menemen: Maltepe köyüne iskan edilmiş olan muhacirlerin bu köy civarının çoğunlukla bataklık sahasında olması ve köylünün buna bir çare bulmasının imkansız olması durumlarını çok kötü bir hale sokmuştur. Doğum asgari, çocuk zayıfatı azami derecede ve büyükleri de ölüme sürükleyen dermansız sıtma nöbetleri içinde titreyen bir sürü insan iskelet halindedir.²⁹⁴

Urla: Kazanın sıhhati genel olarak orta derecede olup köylerin bazılarında sıtma mevcuttur. Kaza sıtma mücadele mıntikasının içine girmesinin iyi olacağı belirtilmiştir.²⁹⁵

Seferihisar: Kazada sıtma vardır. Buna karşı alınan tedbir yeterli derecede değildir. Kaza sıtma mücadele mıntikasına alınmasının iyi olacağı belirtilmiştir.²⁹⁶

Ödemiş: Kazada sağlık durumu iyi derecededir. Bazı yerlerde sıtma vardır. Köylerde gezmek ve sağlık konusuyla ilgilenmek üzere seyyar doktor isteniyor ve çocuk hastalığından çok sıkıntı olduğu söyleniyor.

Tire: Sağlık çok iyi değildir. Sıtma yer yer kendini gösteriyor. Kazanın seyyar doktor ihtiyacı ve sıtma mücadele mıntikası içine alınması gerekmektedir.

Bayındır: Sağlık durumu iyi olmakla beraber yer yer sıtma hastalığı vardır.

²⁹³ BCA., 490.1/665.233.2, s.5.

²⁹⁴ BCA., 490.1/665.233.1, s.6.

²⁹⁵ BCA., 490.1/665.233.2, s.7.

²⁹⁶ BCA., 490.1/665.233.2, s.7.

8.2. Spor

09.07.1936 yılında yazılan altı aylık çalışma raporuna göre İzmir'de spor işlerinin hızla ilerlediği ve bu yıl İzmir bölgesinde 60.000 liralık içerisinde dört egzersiz alanı ile bir jimnastik evinin ve deniz istasyonlarından oluşan bir inşaat projesinin bulunduğu ve bu proje gerçekleştirildiği takdirde gençlik ve spor işlerinde önemli işlerinde önemli sonuçlar doğuracağı yazılmıştır.²⁹⁷

1936 yılı Giresun Milletvekili İsmail Sabuncu'nun raporuna göre ilçe ve köylerde her köyde parti himayesinde en az iki spor birliği bulunduğu ve²⁹⁸ bunların hepsinin futbolla ilgilendiği yazılmıştır.

1936 tarihli İsmail Sabuncu tarafından yazılan teftiş raporuna göre İzmir'de spor iki şekilde ele alınmıştır. Biri merkez teşkilatı diğeri ilçe, kamun ve köylerdeki spor teşkilatıdır. İl parti başkanı işe merkezden başlamış ve bunların bölge merkez heyetini parti merkez binasında çalıştırmayı sağlamak amacıyla sürekli sıkı bir denetimle verimli bir sonuç elde etmeyi kendisine iş edinmiştir. Merkezde planlı iyi bir spor yeri yaptırmak için belediyenin ve vilayetin en yüksek yardımı elde etmeye çalıştığı katıldığı toplantılarda görülmüştür. Bunun yanında sporcu gençlerin günlük ihtiyaçlarıyla da her zaman uğraşıldığı görülmüştür. Partinin bu ilgisi karşısında gençlerin de sevgi ve bağlılık açısından oldukça güçlü olduğu görülmüştür. İlçe, kamun ve köylerdeki spor teşkilatına gelindiğinde neredeyse her köyde parti himayesinde mahalli birer ikişer spor birlikleri bulunmakta ve bunların hepsinin futbolla ilgilendikleri görülmüştür. Aynı raporda gençlerde spora karşı çok fazla heves olduğu bunun için önemli önemsiz paralar harcadığını fakat bunlardan en yüksek faydalanmanın sağlanması için bölge merkezindeki deneyimli sporculardan yardım alınmasının uygun olacağı yazılmıştır²⁹⁹.

İzmir Parti Müfettişi Hamdi Yalman'ın 30.11.1937 tarihli teftiş raporuna göre bazı kaza ve kamunların sportif ve kültürel faaliyetleri hakkında verilen bilgiler şu şekildedir:³⁰⁰

²⁹⁷ BCA., 490.1/664.224.1., s.3.

²⁹⁸ BCA., 490.1/664.224.1, s.31.

²⁹⁹ BCA., 490.1/664.224.1, s.31.

³⁰⁰ BCA., 490.1/664.225. 1, s.45.

Ödemiş: Ödemiş ve Altınova isminde iki spor kulübü birleştirilerek Halkevinin spor kolunu oluşturmuşlardır.

Ödemiş'e bağlı Bademli Köyü: 120 üyesi olan bir spor kulüpleri var fakat çalışmıyor. Gençler hevesli değil, kimse para vermek istemiyor.

Dikili: Gençlik teşkilatı yok. Spor sahası var.

Tire: 300 üyeli bir idman yurdu var. Halkevinin spor salonunu kullanıyorlar.

Bayındır: 200 üyesi olan bir gençler birliği teşkilatı vardır. Spor, gösteri ve müzik kollarını oluşturmuşlardır. 16 kişilik bandoları vardır.

30.11.1937 tarihli Hamdi Yalman'ın raporuna göre önceden İzmir'de federasyona dahil 9 adet kulüp varken sonradan bu sayı Üçok, Doğanspor, Yamanlar isimleri altında üçe indirilmiştir. Altı aylık bir devreden sonra 3 kulübün yetersizliği anlaşılacak bunlar beşe çıkarılmıştır. Şuan Üçok, Alsancak, Doğanspor, Ateşspor ve Yamanlar adını taşıyan kulüpler vardır. Bunların dışında bir de Devlet Demiryollarına bağlı olan Demir Spor vardır. Fakat bu kulüp sıralama dışındadır. İzmir'de sahasız kulüp yoktur. Karşıyaka'da bir saha inşasına başlanmıştır. 10.000 lira ile müteahhitte verilmiştir. Bu saha inşası bir aya kadar bitecek ve açılacaktır. Eşrefpaşa'da Dağmallaı içindeki Talebe Çayırı denilen meydan boşaltılarak saha haline getirilecektir. Saha işleri bittikten sonra da denizcilik işine başlanacaktır. Yüzme birincilikleri İzmir'de yapılmıştır. İzmit, Antalya, Mersin, İstanbul yüzücüleri, yelkencileri ve kürekçileri İzmir'e gelmiştir. Celal Bayar, Karşıyaka'da belediyenin banyoları civarında bir yüzme havuzu yapılması emrini verdikten sonra Liman İşleri İdaresi bu havuzu yapmış ve yüzme müsabakaları burada yapılmıştır.³⁰¹

30.10.1937 tarihli Hamdi Yalman'ın teftiş raporuna göre güreş faaliyetleri fazlaşmıştır. Balkan Güreş Şampiyonasının İzmir'de yapılması buna çok etki etmiştir. Genel Merkez bir ring ve bir minder yaptırmış, minder Türkiye'nin birinci minderi olmuştur. Öğretmeni uzmandır. Güreşe çıkan sporcular da vardır ve bu sene de bir güreş salonu yapılacaktır. Bu salonun 7000 lira belediyeden, 10000 lira vilayetten, 15.000 lira genel merkezden olmak üzere 32.000 liralık bütçesi vardır.

³⁰¹ BCA., 490.1/664.225.1, s.22.

20.06.1940 tarihli İstanbul Milletvekili Bahtiyar Göker'in İzmir ikinci teftiş raporuna göre; Beden eğitimi genel direktörlüğü İzmir bölgesi teşkilatının kurulmasından sonra İzmir'deki federe kulüpler bölgeye devredilmiştir. Federe olmayan kulüpler önceden dağılmıştır. Beden eğitimi teşkilatının dışında kalan kısımları ve mesela jimnastik için şehirde bir iki idman yerine ihtiyaç vardır. Bergama da atlı spor, cirit ve kalkan çok revaçtadır. Egenin her yerinde olduğu gibi İzmir'de de avcılık çok ilerlemiştir. Spor hareketleri bölgenin her tarafında görülmektedir. Ödemiş'te Halkevinin yanında bir spor salonunun yapımına başlanmıştır.³⁰²

CHP İzmir Vilayet İdare Heyeti'nin 1944 tarihli birinci altı aylık çalışma raporuna göre yerel spor teşkilatıyla bütün kazalar ilgilidir. Fakat bazı kazalarda spor teşkilatı henüz tamamlanmamış ve spor sahaları eksik kalmıştır. Bu kazalarda sporun gelişmesi teşvik edilmekte ve zaman zaman spor faaliyetlerinin arttığı görülmektedir. Beden terbiyesi genel müdürlüğü İzmir bölgesi başkanlığının yeni spor sahaları hazırlıkları mevcut olup, deniz sporlarına özel savunma yerleri, kayıkhanesi gibi önemli tesisatın temelleri atılmıştır.³⁰³

CHP İzmir Vilayet İdare Heyeti'nin 31.12.1943 tarihli ikinci altı aylık çalışma raporuna göre partinin spor teşkilatıyla ilgisi çok derin ve ciddidir. Fakat bazı kazalar spor alanı olmamasından şikayetçidir. Çeşme ve Torbalı buna örnektir. Kuşadası'nda aktif bir spor kuruluşu yoktur. En azından deniz sporlarıyla ilgili çalışmalar yapması istenmiştir. Menemen'de spor teşkilatı iyi durumdadır. Bayındır Beden Terbiyesi Teşkilatı tarafından 6000 TL harcanarak oluşturulan sahanın bitmesi için Beden Terbiyesi Bölge Başkanlığından yardım istenmektedir. Dikili'de spor alanı bulunmamasına rağmen halkevinin spor kolunun çalışmaktan geri kalmadığı görülmüştür. Karaburun Gençler Birliği Spor Teşkilatının bir faaliyeti olmadığı bildirilmiştir.³⁰⁴

CHP Vilayet Parti Teşkilatının 01.07.1944 tarihinden 31.12.1944 tarihine kadarki ikinci altı aylık çalışma raporuna göre; mahalli spor teşkilatıyla bütün ilçeler ve gençler derin ve yakın bir ilgi içerisinde. Karaburun'daki gençler birliğine

³⁰² BCA., 490.1/664.227.1,s.120.

³⁰³ BCA., 490.1/665.230.1,s.17.

³⁰⁴ BCA., 490.1/665.230.1,s.17.

kaymakamlık vasıtasıyla sarf edilen paraların parti kanalından yapılması halinde daha iyi sonuç vereceği düşünülmektedir. Bayındır beden terbiyesi teşkilatı tarafından yapılan sahanın tribünleri bittiği için memnuniyet göstermiştir. Foça'da vilayetin para yardımıyla spor kulübünün eksikleri tamamlanmış ve çalışmıştır. Bergama'da spor hareketleri Halkevi spor şubesi ve beden terbiyesi gençlik teşkilatıyla birlikte yürütülmektedir.³⁰⁵

8.3. Kültürel Faaliyetler

30.11.1937 tarihli teftiş raporuna göre Halkevlerinde okunan eserlerin başında romanların geldiği ikinci sırada ise tarihi ve edebi eserlerin olduğu belirtilmiştir. Bu tarihte İzmir Milli Kütüphanesinde bir araştırma yapılmış ve şu sonuçlara ulaşılmıştır.³⁰⁶

Birinci sırada: Roman ve Tiyatro

İkinci Sırada: Tarih ve Tercüme-i Ahval

Üçüncü Sırada: Edebiyat ve Edebi Eserler

Dördüncü Sırada: Doğa Eserleri

Beşinci Sırada: Matematik Konulu Eserler

Altıncı Sırada: Dini Eserler

Yedinci Sırada: Musiki eserler gelmektedir. Bu eserlerin okuyucu kitlesi şu şekilde sınıflandırılmıştır:

Öğrenciler: 11.898

Serbest Meslek: 1553

Memur: 896

Öğretmen: 432 adet okumuştur.

³⁰⁵ BCA., 490.1/665.231.1., s.24.

³⁰⁶ BCA., 490.1/664.225.1, s.20.

Yaş sınırlamasına göre bakıldığında:

10-20 yaş arası= 11.787 kişi

20-30 yaş arası= 2383 kişi

30-40 yaş arası= 230 kişi olarak belirlenmiştir.

İzmir Bölge Müfettişi ve Seyhan Mebusu Dr. Kemal Satır'ın 03.02.1944 tarihli raporuna göre, İzmir merkez kazası ekonomik düşüncelerin her çeşit fikir hareketlerine hakim olduğu büyük, gelişmiş ve aydın kişisi bol bir merkezdir. Taşı, toprağı ve bütün varlığıyla Türk olan bu şehirde göze batan en önemli şey geçmişte yapılan iskan siyasetinin ileriye görmeden ana dilimizden başka dil kullanan zümreleri bir arada oturtması ve aynı bölgelere dağıtmasıdır. Eski devirlerin “Gavur İzmir’inden” kalan en büyük miras karışık dil kullanılmasıdır. Merkez kazada kozmopolit bir yapı vardır.³⁰⁷

8.4. Hayır Kurumları ve Yardım Cemiyetleri

CHP İzmir Bölge Müfettişi Galip Bahtiyar Göker'in 1940 tarihli raporuna göre İzmir’de kurulan cemiyetler, faaliyetleri ve parti idare heyetinin cemiyetlere karşı tutumları aşağıdaki gibidir.³⁰⁸

Kızılay Cemiyeti: Vilayet merkezinde kurulan Kızılay Cemiyeti muhitte mevkii sahibi olmuş, yurdun her yerinde olduğu gibi burada da halkın hürmetini ve sevgisini kazanmış bir cemiyettir. İdare heyeti partili ve partiye bağlı kişilerdir. Kızılay İzmir Şubesi iyi çalışmalar yapmaktadır. Bu seneki gelirleri 37.000 liradır. Son Erzincan felaketinde de Kızılay İzmir Şubesi harekete geçmiş ve depremzedelerin yardımına koşmuştur. Ayrıca okul talebelerine, muhtaçlara, malullere yardım etmiş, ameleler için açtığı aşhanelerde ucuz yemek dağıttırıştır. Kızılay İzmir Şubesi biri Karşıyaka’da iki şehrin yukarı mahallelerinde olmak üzere üç dispenser idare etmektedir. Bu dispenserlerde bir senede 20.000 kadar hasta tedavi edilmiştir. Vilayet parti idare heyetinin Kızılay’a sevgi ve ilgisi büyüktür. Kazalarda da bu durum aynıdır.

³⁰⁷ BCA., 490.1/665.230.1,S.59.

³⁰⁸ BCA., 490.1/664.226.1, s.7-9.

Çocuk Esirgeme Kurumu: İzmir Çocuk Esirgeme Kurumu 1939 senesinde verimli bir şekilde çalışmamış ve gelir yetersizliğinden dolayı süt damlası ve kreş gibi hizmetlerini gerçekleştirememiştir. Bu nedenle halkta ilgi uyandıramamıştır. Bu seneki kongrelerinde sadece 10 üye var ve idare heyeti de partili kişilerden oluşmaktadır. Başkanları Dr. Fikret isimli kişidir. Parti idare heyeti desteklese de gelir yetersizliğinden dolayı bu sene yardım yapılamamıştır. Kazalarda ise kurum varsa da faaliyet yoktu.

Çocuk Himaye Cemiyeti: İzmir'in bazı semtlerinde gündüzleri işe giden kadınların küçük yaştaki çocuklarını korumak ve bakımlarını yapmak için kurulmuş olan bir cemiyettir. Parti doğrudan yardım etse de bu sene mali sebeplerden dolayı bu hizmet yapılamamıştır

Verem Mücadele Cemiyeti: Cemiyet oldukça düzenli çalışmalar yapar, genel merkezde sıhhi konferanslar verir ve halka veremden korunmak için sıhhi öğütlerde bulunur. Projeksiyon makinesi ile filmler izletir. Büyük Millet Meclisi'nin eski üyelerinden Dr. Suat Bey, aktif olarak çalışmaktadır. Bu cemiyet Yamanlar koruluğunda henüz birinci devrede bulunan hastaların tedavisi için bir kamp oluşturmuş ve kampa ilgi çok fazla olmuştur.

İstanbul Milletvekili Bahtiyar Göker'in 09.02.1942 tarihli teftiş raporuna göre İzmir'de kurulan hayır cemiyetlerine İzmir ve kazalarında gerek gösteriler yaparak gerek konserler vererek gerekse halktan bağışlar toplanarak yardım edilmesi hakkında isteklerde bulunulmuştur. CHP hayır cemiyetleri merkez yardım komitesi üyeleri şunlardır:³⁰⁹

1. Dr. Hulki Cura
2. Merkez Bankası Müdürü Nazif İnan
3. Emlak Bankası Müdürü Sedat Dikmen
4. Esnaf Bankası Müdürü Atıf İnan
5. Tüccar Selahattin Sanver
6. Tüccar Hakkı Balcıoğlu
7. Tüccar Kazım Taner
8. Tüccar Suphi Erkin

³⁰⁹ BCA., 490.1/ 1577.423.1, s.15.

9. Sarraf Bancuya

10. Tüccar Haki Erol

İstanbul Milletvekili Bahtiyar Göker'in 09.02.1942 tarihli teftiş raporuna göre İzmir'de 1934 yılına kadar İzmir'de çeşitli hayır cemiyetleri ve eski kuruluşlar müsamere, balo ve her türlü bağış vesilesiyle müesseselere, ticarethanelere, bankalara sık sık müracaat ederlerdi. Bu müesseseler ve kişiler nereye ne kadar yardım yapılacağını tahmin edemediklerinden adeta bezmişler ve diğer taraftan da sosyal yardımları çok fazla olan hayır cemiyetleri kendilerine yapılacak olan bağışlardan hakkıyla yararlanamıyorlardı. Bu durumun önüne geçmek gerekliliği o vakitler hissedilmiş ve her sene belirlenmiş bir zamanda İzmir'den yapılacak maddi yardımların bir elden teminiyle bunların aynı şekilde hayır cemiyetlerine aktarılması kararlaştırıldı. Bu amaçla parti içerisinde "CHP Hayır Cemiyetleri Merkez Yardım Komitesi" adıyla bir kuruluş oluşturulmuştur. Şuan 8. yılını dolduran bu kuruluş her bakımdan çok verimli sonuçlar elde etmiştir. Komitenin bugüne kadar olan faaliyetlerine rakamlara dayanarak gösteren 1934-1941 yani sekiz yıllık bilançoları takdim edilmiştir. Bu vaziyette aşağıdaki noktalar görülmektedir:³¹⁰

1. Yardım komitesi adına her sene yapılmış olan bağış miktarı
2. Bağış miktarları 1934'ten 1938 senesine kadar toplam miktarıyla ve 1939 ile 1941 "dahil" gerek muhtelif kollar ve gerek müessese itibariyle ayrıntılı olarak gösterilmiştir.
3. 1934-1941 tarihine kadar bağışlanan miktarın hangi müesseselere ne miktarda verildiği ayrıca vilayetlerde gösterilmiştir. Genel olarak komite 1934-1941 senesine kadar toplam 172.617.15 lira tahsil etmiş ve bu gelir ilgili yardım cemiyetlerine dağıtmıştır.³¹¹

³¹⁰ BCA., 490.1/1577.423.2, s.16.

³¹¹ BCA., 490.1/1577.423.2, s.17.

Tablo 15: 1944-1945 Yılında İzmir İl Merkezinde Bulunan Hayır Ve Meslek Kurumları

Kurumun Adı	Mevkii	Başkanın Adı
Kızılay	İzmir	Bahaettin Nasuh Yörük
Yeşil Kulüp	Bornova	Kazım Musal
Orta Ve Teknik Öğretim Koruma Cemiyeti	İzmir	Hilmi Selvili
Güven Kulüp	Bayraklı	Suat Yurtkoru
Türk Maarif Cemiyeti	İzmir	İbrahim Gökyayla
İşçi Esnaf Ve Cemiyeti Birliği	İzmir	Hakkı Kiper
Terziler Cemiyeti	İzmir	Zihni Boztepe
Esnaf Cemiyetleri	İzmir	Zihni Boztepe
Karşıyaka Kulübü	Karşıyaka	Avukat Refik İnce
Ressamlar Cemiyeti	İzmir	Nihat Acemi
Ordu Maluller Birliği	İzmir	Nuri Anadolu
İzmir İli Öğretmenleri Yardım Cemiyeti	İzmir	Cahit Pars
Çocuk Esirgeme Kurumu	İzmir	Halim Alanyalı
Bakırcı Ve Kalaycılar Cemiyeti	İzmir	Ahmet Mordoğan
Hazır Elbiseciler Cemiyeti	İzmir	Hamdi Bayraktar
İzmir Fırıncılar Cemiyeti	İzmir	Mehmet Öztürkmen
Yük Araba Sahipleri Cemiyeti	İzmir	Halim Gözükara
Fırın İşçileri Cemiyeti	İzmir	Kadri Ataman
Yorgancılar Cemiyeti	İzmir	Adil Öptemtürk
Güzel Sanatlar Cemiyeti	İzmir	Bekir Erbüke
Türk Hava Kurumu	İzmir	Hasan Şevki
Avcılar, Atıcılar Cemiyeti	İzmir	Cenap Artemiz
Liseden Yetişenler Cemiyeti	İzmir	Hilmi Ergün
Sanayi İşçileri Cemiyeti	İzmir	Hüsnü Morey

Otel, Pansiyoncular Cemiyeti	İzmir	Ali Rıza Kırpikli
Kolonya, Baharatçılar Cemiyeti	İzmir	Sadettin Enhoş
Emekli Subaylar Yardım Cemiyeti	İzmir	H. Hicrani
Küçük Kulüp	İzmir	B. Sabri Süley
Tecim Okulu Bitirenler Cemiyeti	İzmir	Faik Onural
Balıkçılar Cemiyeti	İzmir	Ali Reis Karasmanoğlu
Milli Kütüphane	İzmir	Celal Bayar
Bornova Avcılar Cemiyeti	Bornova	Süleyman İmregün
Kız Lisesinden Yetişenler Cemiyeti	İzmir	Rahmi Balaban
Ayakkabıcılar Cemiyeti	İzmir	Mehmet Emir
Müzayede Bedesteni	İzmir	Hasan Filibeli
İzmir Spor Gençlik Kulübü	İzmir	Haydar Arya
Manifaturacılar Birliği	İzmir	Hasan Fehmi Serter
Yardımsenler Cemiyeti	İzmir	Vekil Latife Bekir Çeyrekbaşı
Göztepe Gençlik Kulübü	İzmir	İhsan Kayın
İlkokulları Koruma Cemiyeti	İzmir	Ahsen Gürtin
İzmir Sanayi Birliği	İzmir	Mehmet Ruşen
Karataş Hastane İdare Cemiyeti	İzmir	Davit Atyas
Kültürpark Tenis Kulübü	İzmir	Ali Halim Bayer
Milli İktisat ve Tasarruf Cemiyeti	İzmir	Hasan Fehmi Serter
Emekli Subaylar Yardım Derneği	--	H.Hicrani Akakıncı
Gümrük Komisyonlar Birliği	--	Fahri Berker
Göztepe Gençlik Kulübü	--	İhsan Kayın
Güven Kulübü	--	Suat Yurdkoru
İlk Okulları Koruma	--	Lütfü Krom
Kız Lisesinden Yetişenler	--	Rahmi Balaban
Kızılay	--	Baha Yörük
Karşıyaka Gençlik Kulübü	--	Emin Birsell
Karşıyaka Kulübü	--	Talat Muşkara
Küçük Kulüp	--	Kazım Musal
Kültürpark Tenis Kulübü	--	A. Halim Bayer

Karataş Hastahanesi Derneği	--	Aron Bengiat
Lisede Yetişenler	--	Hilmi Erdim
Milli Kütüphane	--	Celal Bayar
Manifaturacılar	--	Hasan Serten
Ulusal Ekonomi ve Arttırma	--	Hasan Fehmi Serter
Harp Maluller Birliği	--	Seyfi Soykubut
Öğretmenler Yardım Sandığı	--	Cahit Pars
Türk Hava Kurumu	--	Hasan Serter
Türk Maarif Cemiyeti	--	İbrahim Gökyayla
Ticaret Lisesi Mezunları	--	Faik Onural
İzmir Verem Mücadele	--	Ali Halim Bayer
Yeşil Kulüp	--	Kazım Musal
Yardımsenler Cemiyeti	--	Latife Çeyrekbaşı
Yetim ve Fakir Çocuk Okutma	--	İlyas Katalan
Hazır Elbiseciler	--	Hamdi Bayraktar
Buca Güzelhava Kulübü	--	Osnald Barker
Ayakkabıcılar	--	Mehmet Emir
Berberler	--	Ali Karaosmanoğlu
Bakkallar	--	Kadri Özüt
İşçi Esnaf	--	Ahmet Özdorul
Ekmekçiler	--	Mehmet Öztürkmen
Güzel Sanatlar	--	Bekir Erbüke
Gümrük Hamalları	--	Halil Şallı
İmtiyazlı Şirketler Memur ve Müstahdemler Derneği	--	Kemal Dirika
Kutucular Cemiyeti	--	Hayati Çalışkan
Kahveciler Derneği	--	Muharrem Özkardeşler
Kolonya ve Baharatçılar	--	Sadettin Enhoş
Müzayede Bedesteni	--	Mustafa Özalp
Tütün İşçileri	--	Cemal Özbek
Terziler	--	Hulusi Şakım
Ticarethane Memur	--	Mustafa Kavasoglu
Sütçüler	--	Esat Adar
Sanayi İşçileri	--	Hüsnü Meray
Şoförler	--	Ahmet Özdanık
Yük Arabacılar	--	Halim Gözükara
Otelciler	--	A. Rıza Kirpikli
Şekerciler	--	Mehmet Ortan
Yorgancılar	--	Muzaffer İkinci
Atış Athspor Kulübü	--	Fevzi Karaosman

İzmir Spor Gençlik Kulübü	--	Haydar Aryal
Altay Gençlik Kulübü	--	Haydar Dünder
Avcular ve Atıcılar Derneği	--	Cenap Artemiz
Altınordu Gençlik Kulübü	--	Nazif Çağatay
Bornova Avcular Kulübü	--	Tevfik Laçın
Çocuk Esirgeme Kurumu	--	Halim Alanyalı
Deniz Nakliyeciler Cemiyeti	--	Şarl Petter
Orta ve Teknik Okulları K. C.	--	Avhi Atanal
İzmir Ressamlar Derneği	--	Kadri Atanal
İzmir İncir Üzüm T.S.K.B. Teşkilatına Bağlı Memur ve Müstahdemlere Yardım Cemiyeti	--	Hüsnü Üçüncü
Tütün Eksperleri Derneği	--	Muvaffak İyimen
Belediye Memur ve Müstahdemleri Ailelerine Yardım Derneği	--	Mehmet Okurer
İşçi Sağlığını Koruma Derneği	--	Hüseyin Kavalalı
Sağır ,Dilsiz ve Körleri Himaye ve İnkişaf Cemiyeti	--	Muzaffer İmre
Ticaret Borsasına Dahil Tellallar Cemiyeti	--	Hüsnü Rıfkı Ataca
Ege Turizm Derneği	--	Bahçet Uz
Fotoğrafçılar Derneği	--	İbrahim Can
Şarapçılar Derneği	--	Salih Zeybek
Mesleki Teknik Okulları Yardım Derneği	--	Hamdi Karaçivi
Demokrat Parti	--	Ekrem Hayri Üstündağ

Kaynakça: BCA., 490.1/665.231.1., s.26-27.

8.5. Diğerleri

8.5.1. Panayır

1935 yılında İzmir Saylavı Rahmi Köken İzmir'in uluslararası panayırı ile komşu memleketlerin uluslararası sergi ve panayırını karşılaştırmak ve birçok ürünü bizimle aynı olan Yunanistan'ın ziraatı hakkında yakından bir fikir sahibi olmak amacıyla seçim dairesi haricinde Selanik Uluslararası Panayırına ve Yunanistan'ın üzüm ve incir bölgelerine gitmiştir. Selanik'e İzmir Belediye Başkanı ve İzmir Panayır Başkanı Dr. Behçet Uz'la birlikte gitmiştir. Selanik panayırına göre İzmir

panayırının daha güzel bir mevkide, daha planlı, temiz ve teşhir sanatının yüksek olduğunu, İzmir panayırının asfalt yollarının, büyük ve güzel gazinosunun, bahçe ve havuzlarıyla sevimli ve cazibeli olduğunu fakat Selanik panayırının bunlardan mahrum olduğunu yazmıştır. İzmir panayırının eksiğinin sanayicilerinin katılımının az olmasıdır. İstanbul gibi en önemli endüstri merkezinden bile panayıra katılanların sayısı çok azdır. İzmir sayı R. Köken bu soruna çözüm bulunması gerektiği ve sanayicilerin panayıra katılması için gerekenin yapılması gerektiğini belirterek sadece memlekete değil bütün dünyaya ilan ettiğimiz uluslararası panayırımıza yüz binlerce yurttaştan başka birçok yabancıların da ziyaret etmesi gerektiğini, on sene içinde çok ilerleyen ziraat ve sanayimiz bu panayırdan yararlanılarak milletimiz ve cihan milletleri önünde bütün varlığı ile gösterilmesi gerektiğini raporunda dile getirirse de panayırın bugünkü haliyle bu isteğin çok gerisinde olduğunu ve bu panayırdaki ziraat ve sanayinin çok eksik temsil olunduğu yazılmıştır. Selanik'teki panayırdaki Yunanistan ürünlerinin çok iyi sergilenmekte olduğunu bizim ürünlerimizin bu kadar güçlü gösteriminin yapılmadığını yazmıştır.³¹² Gelecek yıl yine bu sergiye katılım sağlanacaksa şimdiden hazırlanmak ve daha geniş bir pavyon yapmak zorunluluğunun var olduğunun gösterilenlerden çok gösterilmesi gereken ürünlerimizin olduğunu yazmıştır. Selanik'teki Türk pavyonunda üç amaca göre hazırlanmak ve çalışmak gerektiğini şöyle açıklamıştır:³¹³

1. Yunanistan ile olan ticari münasebetlerimizi göz önünde tutarak
2. Kemalist Türkiye'nin kısa zamandaki inkılap ve terakki hamlelerini göstererek
3. Türkiye'ye seyyah celbi emelini güderek çalışmalar yapılması gerektiği yazılmıştır. Fakat yapılacak tüm çalışmaların tek başına İzmir Belediyesinin başarmasının mümkün olamayacağı, hükümetin şimdiye kadar yaptığı kadar yaptığı yardımları iki katına çıkarması gerektiğini ve özellikle sanayicilerin orada bulunması gerektiğini yazmıştır.

8.5.2. Bayındırlık

28.11.1938 tarihli teftiş raporuna göre Bergama Kaza merkezinde şuan için ihtiyacı karşılayabilecek güzel bir otel yapılmıştır. Burası tarihi eserleriyle meşhur olduğu için birçok yerli ve yabancı turistlerin ziyaret yeri olmuştur. Bu nedenle halk

³¹² BCA., 490.1/664.225.1., s.9.

³¹³ BCA., 490.1/664.224.1., s.10.

temsilcilerinin en büyük arzusu Bergama'ya pek çok seyyah geldiği için ve belediye gelirinin yetersizliğinden dolayı şehrin imar ve süslenme işleri için yerel belediyeye yardım edilmesidir. Öncelikle turistik yolların inşalarının yapılmasında bu ihtiyaç kendini çok hissettireceği için özellikle bu durumun dikkate alınması istenmiştir.³¹⁴

1938 tarihli rapora göre İzmir Belediyesinin programlı çalışmalarıyla İzmir yangın yerlerinde meydana gelen bayındır yerlerde ve onun önemli kısmını oluşturan Kültürpark ve uluslararası İzmir fuarı İzmir'in çehresine müstesna bir güzellik vermiş ve yerli yabancı yüzbinlerce ziyaretçinin İzmir'e gelmesine neden olmuştur. Bu ziyaretçiler Cumhuriyet Türkiye'sinin büyük ilerlemesini ve iktisadi durumunu yakından görmek gibi faydalar temin ettiği gibi eski tarihin en değerli hazinelerini bünyesinde taşıyan Bergama, Selçuk, İzmir harabelerini görme isteklerini arttırmaktadır. Bütün dünyada tanınan bu kıymetli yerlere geniş oranda turist çekmek ve turistik ihtiyaçları tamamen temin edebilmek için Genel İdare'nin ve Belediye'nin durumları müsait olmadığından devlet bütçesinden yardım ihtiyacının olduğu yazılmıştır.³¹⁵

1939 tarihli M. Sadettin'in teftiş raporuna göre Kemalpaşa ve Bayındır'daki Hükümet Konağının tamir edilmesi gerektiği yazılmıştır.³¹⁶

İzmir Milletvekillerinden Benal Arıman, Kamil Dursun, M. Aldemir, Nazmi İlker, Reşad Mimaroglu ve Dr. Hulki Cura'nın 09.11.1942 tarihinde seçim dairelerinde yaptıkları teftiş sonucunda yazdıkları rapora göre bazı kaza ve nahiyelerin eksikleri ve istekleri şu şekilde belirtilmiştir:

Yenifoça: Yenifoça–Bağarası karayolunun üç kilometrelik bir kısmı tamamlanmadan kalmıştır. Halk kışın bu nedenle çok sıkıntı çekmekte olduğundan bu yolun biran önce yapılması istenmiştir. Yenifoça'nın Değirmen ve Süvelik Taş Ocakları imtiyaz şartlarına saygı göstermeyen bir müteahhidin elinde olduğu için kötü bir duruma düşmekte ve bu nedenle milli bir servet ziyii olmaktadır. Bu

³¹⁴ BCA., 490.1/664.225.1, s1.

³¹⁵ BCA., 490.1/664.225.1, s.14.

³¹⁶ BCA., 490.1/664.224.1, s.139.

nedenle bu müteahhidin imtiyaz kurallarına uyması için gerekli işlemlerin yapılması halk tarafından istenmiştir.³¹⁷

Kemalpaşa: Kaza halkı hızlıca büyüyen Armutlu'da bir postane binasının, bir şaraphane tesisinin, bağcılıkla uğraşanlar için bir zirai sigorta tesisinin kurulmasını istemektedir.³¹⁸

Urla: İzmir ile Urla arasında bir vapur seferi oluşturulması Deniz Yollarından rica edilmiştir.³¹⁹

Karaburun: Karaburun'un vapur iskelesi yıkılmıştır. Buranın yeniden düzeltilerek yapılması istenmiştir. Ayrıca civarındaki köylerden çok alan ve İzmir'e doğrudan sefer yapan Yeni Liman'a da vapur uğratılması Deniz Yolları İdaresi'nden rica edilmiştir.³²⁰

Torbalı: Torbalı kazasının Hasan, Nohut ve Gümüş Göllerinin suları su işleri idaresince düdenler vasıtasıyla kısmen akıtılmışsa da bu düdenler yağmur mevsiminde fazla suları çekememekte olmasından dolayı göller yine bataklıklar yapmakta ve kurumamaktadır. Bu fazla suların bir kanalla Küçük Menderes Nehri'ne akıtılması yerleşmeye uygun birçok arazi meydana çıkaracağı için bu konuda çalışmalar yapılması istenmiştir.³²¹

Bayındırlık Bakanı Ali Fuat Cebesoy'un 03.03.1942 tarihli raporuna göre yaşanan deprem sonucunda yeniden yapılmak zorunda kalan Dikili Kasabası için depreme uygun şekilde düzenlenmiş, büyük ve orta tipteki ikametgahlarıyla, iki odalı, ahır ve samanlığı bulunan köy evi projesi yapılmıştır.³²²

1945 yaz tatili sırasında İzmir milletvekilleri seçim dairelerini beraber gezmişler ve incelemeler yapmışlardır. Yaptıkları gezi sonucunda Küçük Menderes Ovası ile Büyük Menderes Ovasını yukarı kısmından birbirine bağlayacak olan Beydağı – Nazilli yolunun yapılmasının önemli olduğu yazılmıştır. Kuşadası – Söke yolunun çok fena hale geldiğinden şikayet edilmiştir. Ödemiş'te, Beydağ'ı bucağını

³¹⁷ BCA., 490.1/665.229.1, s.15.

³¹⁸ BCA., 490.1/665.229.1, s.16.

³¹⁹ BCA., 490.1/665.229.1, s.16.

³²⁰ BCA., 490.1/665.229.1, s.17.

³²¹ BCA., 490.1/665.229.1, s.18.

³²² BCA., 490.1/665.229.1, s.55.

ve bir bölgeyi ilçe merkezine bağlayan tek köprü Beydağ'ı Köprüsüdür. Köprünün durumu çok kötüdür. Mahalli halkın bir miktar yardımıyla düzeltilmesi gerektiği yazılmıştır.³²³

02.12.1949 tarihli İzmir Milletvekillerinin seçim yerlerinde yaptıkları gezilerde halkı dinlemiş ve bir takım isteklerinin olduğu belirtilmiştir. Bu raporlara göre Seferihisar'da Hızırlık Camii'nin tamiri, Foça Camii'nin yıkılan minaresinin yaptırılması, Yeni Foça Camii'nin depremde harap olan minaresinin tamiri, Bergama'daki harap olmuş mabetlerin tamir edilmesi, Ödemiş'in Birgi Nahiyesinde bakanlıkça yaptırılacak köprünün inşasına geçilmesi, Kınık'ta askerlik şubesi binasının yaptırılması, Ödemiş Kuvvetli Köyüne anayoldan su verilmesini ve elektriğin bağlanmasını, Ödemiş Belediye sınırına bağlı yerlerdeki köprülerin yaptırılmasını, Kemalpaşa'nın Karabel yolunun daha iki kilometresiyle mevcut üç köprünün beton olarak yapılması, Tire Halkevi inşaatının tamamlanması istenmiştir.³²⁴

İzmir Milletvekillerinin seçim dairelerinde yaptıkları teftişler sonucu oluşturdukları 1950 tarihli rapora göre İzmir Belediyesindeki faaliyet imar itibarıyla son dört beş yıldır görülen gayret ve yeni yapılan ve yapılmakta bulunan binalar ve yollar bakımından güzellik ve memnuniyet göstermiş ve bu durum takdir edilmiştir. Şehir ve Belediye sınırları içinde imar faaliyetleri çok iyi ilerlemektedir.³²⁵

³²³ BCA., 490.1/665.232.1, s.28.

³²⁴ BCA., 490.1/665.233.2, s.52-55.

³²⁵ BCA., 490.1/665.233.2, s.5.

SONUÇ

Türk siyasi yaşamında 27 yıl boyunca tek söz sahibi olarak ülke yönetiminin esaslarını belirleyen ve kadrosundan birçok parti çıkaran Cumhuriyet Halk Partisi, kurulduğu günden günümüze pek çok siyasi ve politik faaliyetin içerisinde olmuştur. Cumhuriyet Halk Partisi Osmanlı Devleti'nin yıkılmasından sonra Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşu ve ülkenin rejiminin yapılandırılmasında etkili olmuş, devrimlerin gerçekleştirilmesinde ve uygulanmasında önemli bir misyon yüklenmiştir.

Ülke yönetiminin tek partisi olmak zaman zaman sorumluluklarının ve omuzlarındaki yüklerinin artmasına, her daim bir sonraki zaman diliminin planlarını yapmasına neden olmuştur. Halkçılık ilkesini kendisine esas alan Cumhuriyet Halk Partisi, ülke sınırları içerisinde yaşayan her kesimden halkı tek bir çatı altında toplayarak ortak paydada buluşmayı ve büyüyerek ilerlemeyi kendisine ilke edinmiştir. Bu amaç doğrultusunda iktidarda kaldığı süre boyunca halk ile bağıni koparmamaya özen göstermiş ve bunun için gerekli çalışmaları yapmıştır. Bunun sonucunda Cumhuriyet Halk Partisi çalışmalarına hız kazandırmak, parti içi denetimi sağlamak, kaza ve nahiyelerdeki parti çalışmalarını kontrol etmek, seçim faaliyetlerini denetlemek, halkın istek ve şikayetlerine en kolay yoldan ulaşip çözüm bularak partiye bağlılıklarını sağlamak ve bölgenin sosyal, kültürel, eğitim, sağlık gibi konularda gelişimini takip etmek amacıyla, 1923 yılında parti müfettişliğini kurmuş ve günümüze parti denetmeni olarak gelen bir oluşuma imza atmıştır. Bu oluşum doğrultusunda müfettişler kendi intihap (seçim) dairelerine ve görevli buldukları teftiş bölgelerine belirli periyotlarla giderek önceden belirlenen plana göre teftişlerini yapmışlar ve edindikleri tüm bilgileri veya olumsuz durumları raporlar halinde Genel Sekreterliğe göndermişlerdir.

Teftiş raporları içerisinde teftiş bölgeleri ve parti müfettişlerinin teftiş ve intihap (seçim) dairelerini gösteren bir liste mevcuttur. Bu listeye göre her mebus kendi seçim bölgesi üzerine belirli periyotlarla raporlar yazmanın yanında, bir de birkaç vilayeti kapsayan belirli teftiş bölgeleri vardı. Teftiş bölgeleri Genel Sekreterlik tarafından o bölgenin mebusu (milletvekili) olmayan kişilere veriliyordu. Örneğin; İstanbul Milletvekili Galip Bahtiyar Göker İzmir bölge müfettişliği görevinde idi. Bu durum bizlere müfettişlerin tarafsız, objektif ve yerinde denetimler yapmasının sağlanması için çalışıldığını göstermenin yanında

seçim dairesi raporları ile teftiş raporlarını karşılaştırmanın da amaçlandığını gösterir. Seçim dairesi ve teftiş raporları 1930'lu yılların başlarından çok partili hayata geçişe kadar olan dönemde sayıca artmıştır. Teftiş bölgelerinin 1935'ten 1940 yılına kadar rakamsal olarak arttırılması 1939-1945 yılları arasındaki raporların yoğunluğunu da arttırmıştır.

1935 ile 1950 yılları arasında yazılan teftiş raporları incelendiğinde bazı durumlar göze çarpmaktadır. Dönemin iktidar partisi olan Cumhuriyet Halk Partisi, ülke içerisindeki her vilayet ya da kazadaki parti örgütlenmesine, çalışmalarına ve büyümesine çok önem vermiş ve teftişleri sırasında dikkatle incelenmesi istenilen durumlar arasında göstermiştir. Kısa sürede büyük ilerleme gösteren CHP örgütlenmesinin bazı yerleşim yerlerinde bulunan parti binalarının eksikliği ve hatta çoğu zaman Belediye ve Halkevi ile birlikte kullanılması ve yetersiz teçhizata rağmen azaların seçim çalışmalarına ve örgütlenme çabalarına özveri ile devam etmeleri sayesinde ilerledikleri belirtilmiştir. Parti örgütü ve müfettişler arasında partinin düşüncelerini topluma aktarmak konusunda bir yönlendirme vardır. Parti müfettişleri, parti örgütünün daha önemli bir konuma gelmesine etkide bulunmuş, toplum içindeki bireylerin partiye olan sadakatini arttırmıştır. 1931 yılında Cumhuriyet Halk Fırkasının Nizamnamesinde parti müfettişliği ile ilgili bilgilerde azalma görülmüştür. Hatta bazı çalışmalarda parti müfettişliği kurumunun kaldırıldığına dair yorumlar mevcuttur. Fakat partinin tarihçesinde böyle bir bilgiye rastlanılmamıştır. İlerleyen yıllarda ise parti müfettişlerinin daha önemli bir konuma gelerek icraatlarını arttırdıkları görülmektedir.

Bunların yanı sıra parti toplantılarının düzenli şekilde yapılması konusunda Tire Boğaziçi Nahiyesi, Ödemiş Adagide Kasabası, Kuşadası gibi bazı yerleşim birimlerinin gerekli özeni göstermediği ve seçim çalışmaları konusunda çalışmaları yetersiz olduğu 1935 yılından 1950 yılına kadar istenilen seviyeye çıkılamadığı fakat parti aleyhinde durumların da olmadığı belirtilmiştir.

Parti müfettişlerinin özenle üzerinde durduğu ve teftişleri esnasında yoğun incelemelerde bulunduğu alanların başında Halkevleri gelmektedir. Cumhuriyet ideolojisi ve 1930'lu yıllarda sosyal ve ekonomik koşulların bir ürünü olan Halkevleri, kent sakinlerine yönelik reformlara destek olmak amacıyla bir aydınlanma projesi olarak modern Türkiye'nin kurucusu Mustafa Kemal Atatürk

tarafından planlanmıştır. Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş sürecinde, İkinci Meşrutiyet dönemi tecrübesi ve birikiminin, Türk Ocakları modelinin Halkevleri üzerinde önemli bir payı vardır.

1912 yılında Türk Ocakları inkılapların bekçiliği ve vatanın müdafaası konusunda Mukaddes Türklüğü ve onun şanını, şerefini temsil ettiği düşüncesiyle kulüpler açmak, okuma yazma kursları ve konferanslar düzenlemek, kitap ve broşürler yayınlamak, Türk folklorunu araştırıp yaygınlaştırarak konserler düzenlemek amacıyla bu hedeflerini gerçekleştirmek için önemli bir misyon üstlenmiştir.

Cumhuriyet ilan edildikten sonra da bu misyonunu devam ettiren kurum 1927 yılından sonra Cumhuriyet Halk Partisi'nin kontrolüne geçmiş ve 1931 yılında kapatılmıştı. Türk Ocakları'nın tecrübesi üzerine inşa edilen Halk evleri ise, 1932'de açılmıştır. 17 Şubat 1932'de Adana, Ankara, Bolu, Bursa, Çanakkale, Denizli, Diyarbakır, Eskişehir, İstanbul, İzmir, Konya, Malatya ve Samsun'un içinde bulunduğu 17 ilde Halkevleri şubeleri açılmıştır. Ancak, sayı daha sonradan 478'e yükselmiştir. 1940'a doğru, köyler de projeye dahil edilerek alt branşlara Halkodaları da açılmıştır.

CHP aynı zamanda Halkevlerini kendilerinin bir organı gibi görmekle birlikte parti içi yayımcı çalışmalarını da Halkevleri aracılığıyla yapmayı amaçlamıştır. Partinin yüzü olarak görülen Halkevlerinin idarecileri de bu ideale uygun aydın ve gelişime açık kişiler arasından seçilmektedir. Fikirler dergisi gibi halkın kültürel gelişimini sağlamak için bazı dergi ve gazetelerin çıkarılması görevini de üstlenmiştir. Raporlardan edindiğimiz bilgilere göre Halkevleri CHP'nin halk önündeki yüzü olmasının yanında halkın sosyal, kültürel, eğitim ve sportif alanlarda gelişim merkezi olma görevini de üstlenmiştir. Açtığı okuma-yazma kurslarıyla yeni doğan Türkiye'nin aydın, tahsilli, değişime ve gelişime açık kişilerden oluşması yolunda önemli adımlar atmıştır. Bazı merkezlerdeki Halkevleri bina sıkıntısı yaşamasına rağmen parti ile aynı binayı kullanarak çalışmalarını yurdun her köşesini sarmış, partinin düşüncelerini yayma merkezi konumunda olmuştur. Raporlarda üzerinde durulan bir diğer konu ise eğitimidir. Halkın ve parti üyelerinin eğitim durumu ve okuma-yazma faaliyetleri sürekli takip edilmiş, iyileştirilmesi konusunda önemli çalışmalar yapılmış, okul ve malzeme eksikleri tamamlanmaya

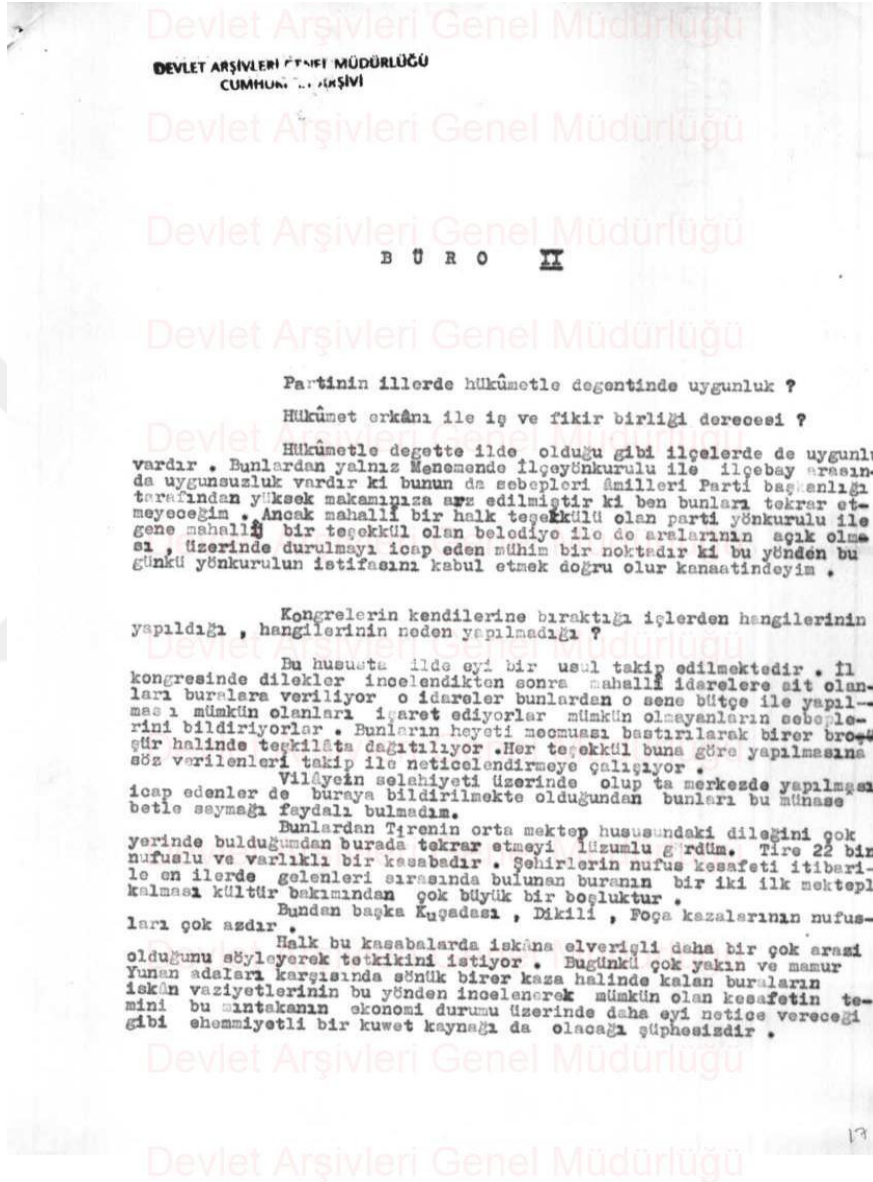
çalışılmıştır. Raporlar incelendiğinde bu konuda Halkevlerinin de üzerine düşen görevi en iyi şekilde yapmak için çabaladığı ve sürekli kurslar açarak aydın bir Türkiye oluşturmak konusunda gerekli her türlü atılımı yaptığı görülmektedir. Raporlar incelendiğinde ulaşım sıkıntısı, ödenek azlığı ve ulaşım araçlarının pahalılığı bazı yerleşim birimlerinde denetim mekanizmasının aksamasına, müfettişlerin ilgili yerlere gidememelerine ve bu anlamda eksikliğine neden olmuştur.

Parti müfettişlerinin yaptıkları teftişler sonucunda oluşturulan raporlar bizlere İzmir'in sosyo-ekonomik, sağlık, eğitim, spor, kültürel faaliyetler, parti örgütlenmesi, basın-yayın hayatı ve Halkevleri çalışmaları hakkında geniş bilgiler vermektedir. Aynı zamanda bu sistem ile halkın temel problemleri devlet tarafından fark edilmiş, yapılan çalışmalar konusuna bilgilendirme sağlanmış ve dönemin partisi olan Cumhuriyet Halk Partisi'nin çalışmalarını da öğrenme fırsatı elde edilmiştir. Raporlardan elde ettiğimiz bilgilere göre İzmir, günümüzde olduğu gibi geçmişte de önemi fazlasıyla fark edilen bir şehir olmuştur. Ülkenin sosyo-ekonomik faaliyetlerinin simgesi olması yanında parti teşkilatlanmasında da önemli yere sahiptir. CHP'nin müfettişlik raporları yurt genelinde örgütlenmek ve varlığını ispat etmek açısından halk ve toplum ilişkisinin gelişmesinde önemli bir yere sahiptir. Birçok bilgiyi ilk elden kaynaklar ile elde etmemizi sağlayan bu raporlar, cumhuriyet tarihi ve İzmir için çalışmalara ışık tutarak çok önemli bir boşluğu doldurmaktadır.

EKLER

Parti Müfettişlerinin Ve Milletvekillerinin Düzenlediği Raporlara Örnekler

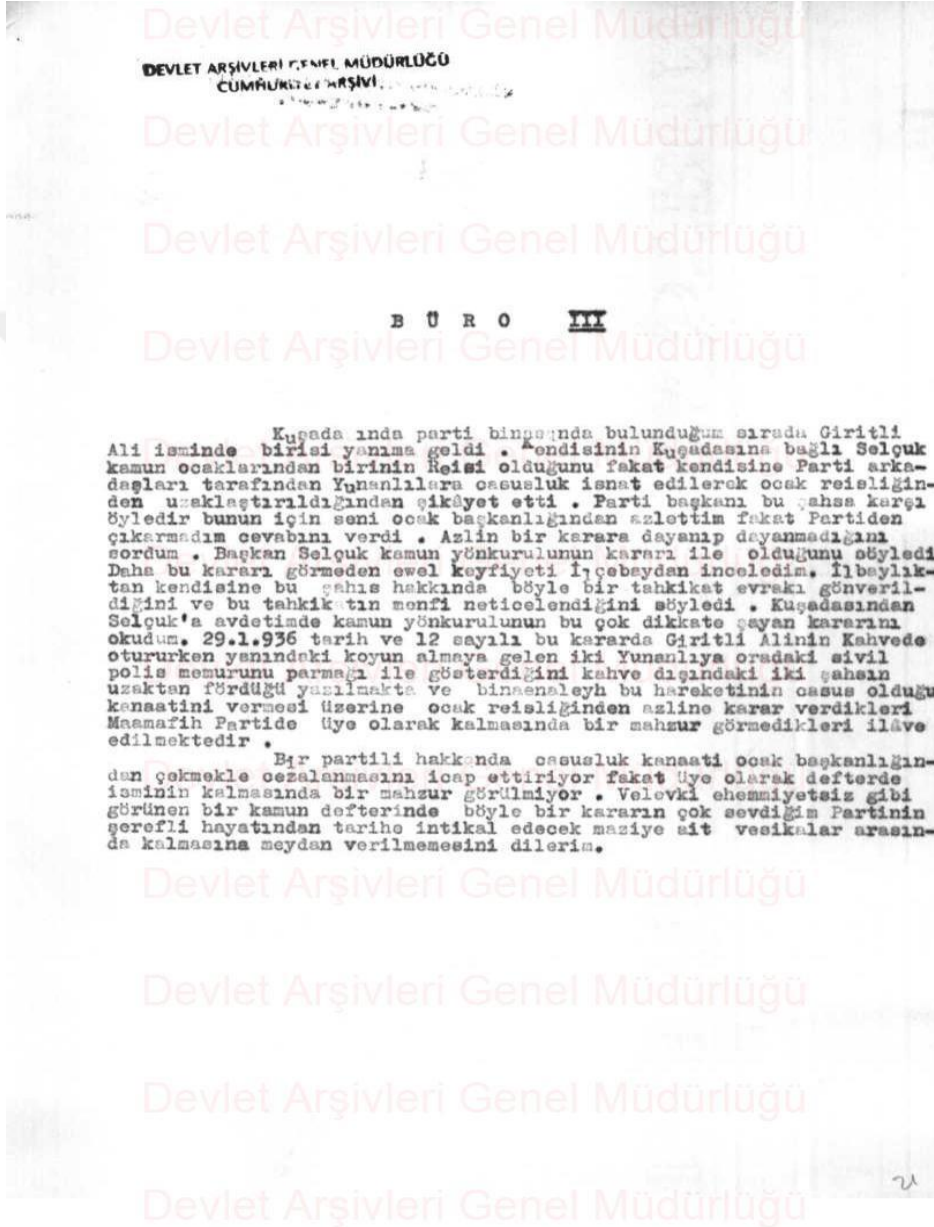
EK 1: Giresun Milletvekili ve Parti Müfettişi İsmail Sabuncu'nun Şubat-Mart 1936 tarihli teftiş raporu

Fon No: 490 1 0 0 - Kutu No: 664 - Dosya No: 224 - Sıra No: 1

326

EK 2: Giresun Milletvekili ve Parti Müfettişi İsmail Sabuncu'nun Şubat-Mart 1936 Tarihli Teftiş Raporu

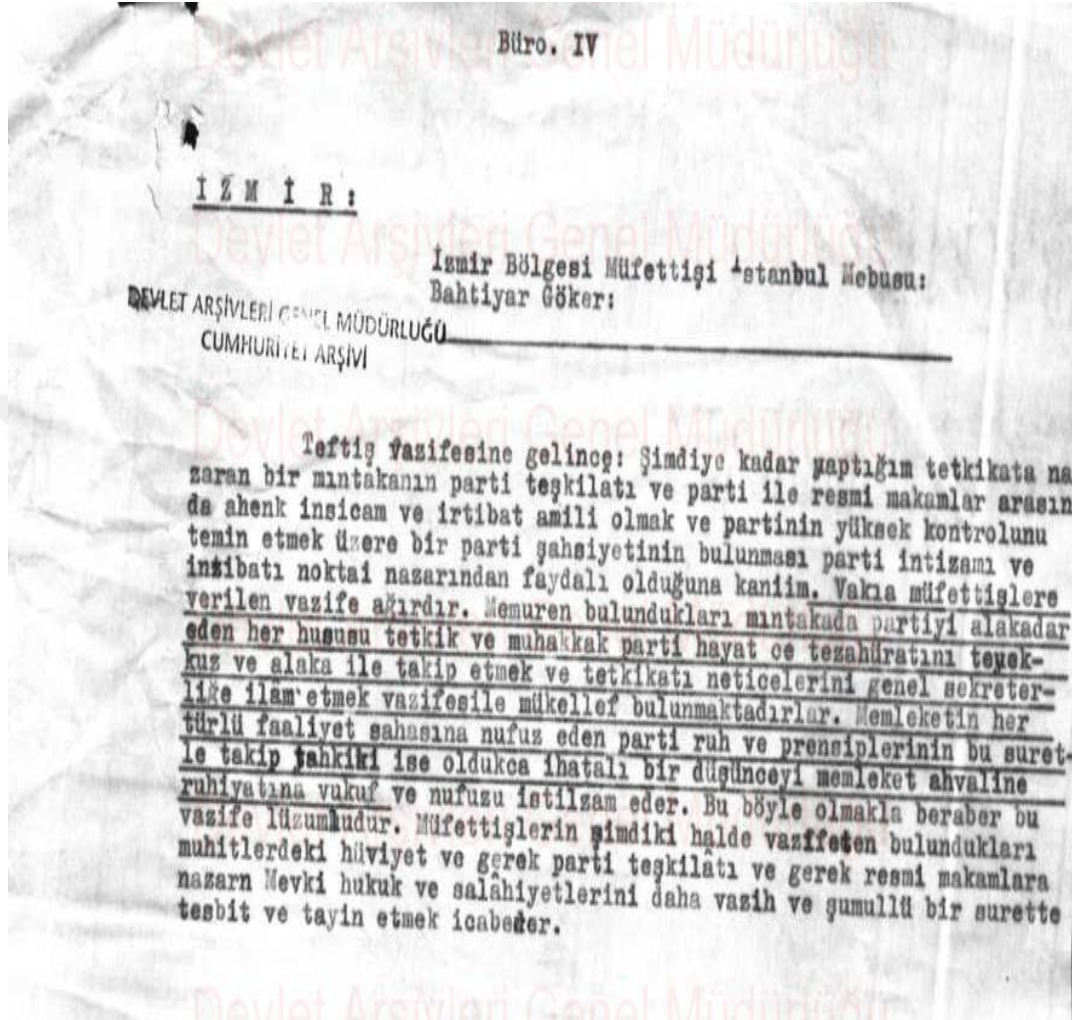

Fon No: 490 1 0 0 - Kutu No: 664 - Dosya No: 224 - Sıra No: 1

327

EK 3: İstanbul Milletvekili ve İzmir Bölge Müfettişi Bahtiyar Göker'in 24.01.1940 Tarihli Teftiş Raporu

328

EK 4: İstanbul Milletvekili ve İzmir Bölge Müfettişi Bahtiyar Göker'in 24.01.1940 Tarihli Teftiş Raporu

Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü

C. H. F.
İZMİR BÖLGESİ
MÜFETTİŞLİĞİ
Sayı

İzmir .....14/12/.....19 39

Umumi teftiş raporu .
DEVLET ARŞİVLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
CUMHURİYET ARŞİVİ

İzmir vilayetindeki vilayet merkezi ve kazalarla bazı nahiye ve köylerde de parti muamelelerini tedkik ettim . Bu def'aki teftiş aynı zamanda parti teşkilatı ile tanışmak ve halk ile mümkün mertebe temas edebilmek gayesini istinad etmiştir .

Bu itibarla bu rapor umumî mahiyettedir . kaza üzerine hazırlanmakta olan mufassal rapor Bergama , Karaburun kazalarının teftişi şeklinde ayrıca tekdin olunacaktır .

Parti idare heyetleri :

İ - İzmir şehrinde : Vilayet ve merkez kaza idare heyetlerinin halk tarafından sevilmeğe olduğunu kaydederim . tedkik ettiğim merkez nahiye idare heyetleri de iyi telakkî olmaktadır . Vilayet idare heyetinde bulunan bazı İzmirde içtimai bakımdan yüksek seviyede bulunmaktadır .

Mülhakatda Torbali ve Bayındırdan başka kaza idare heyetleri aleyhinde bir cereyan görmedim .

Torbali'deki biraz aykırı vaz'iyet eski idare heyeti ile kaymakamlık ve malmüdürlüğü arasında hadis olan ihtilafdan doğmadır . Birde eski idare heyetinin parti işlerine lakayt kalması şikayeti mucip olmuştur . Bu def'aki intihapta eski idare heyetinin parti işlerine lakayt kalması sebebiyle çekilmiş ve yeni bir idare heyeti kurulmuştur . ve şimdilik ihtilaf kapamıştır .

Bayındır da ise mes'ele başkadır : geçen sene seçilen idare heyetinde bulunan zevatın hemen hepsi mübadil olarak oraya yerleşenlerden yani Rumeli unsurundadır . Esas yerliden kimse yoktur ; Reisleri ise Selanikli bir eczacıdır . Asıl Bayındırlılardan bir gurup idare heyetinde bulunan zevat arasında mufuzlu tacirler mübayaacılar bulunduğunu ve bunların nahiye ve ocağ intihabında mahallerindeki adamları vasıtasile te'sir yaparak kendilerine taraftar müessiller seçtirdiklerini ve böylece henüz kaynaşmadıkları Anadol unsurunu parti bağından ekarte etmek gayesini güttüklerini ve şimdiki reis bulunan Selanikli bir eczacı olan Vasfi Ergunun Serbestçiler zamanında Serbestçi fırkasına Bayındırda lideri olup o buhranlı zamanda halkı parti aleyhine teşvik hususunda çok çalıştığını ve dükkânında elektrikli afiglerle bir takım vecizeleri tertip edip partiye karşı ağır mahiyette reklamlar yaptığını ve partideki mevkiinden istifade ile bahalı ecza sattığını iddia etmektedirler .

İdare heyeti taraftarları ise Bayındırda bulunan yerli halkın bir iki istisnadan başka parti işlerine tamamen lakayt bulduklarını ve bu istisnalarda parti teşkilatında vazife teklif olundugu zaman kat'i bir istisna

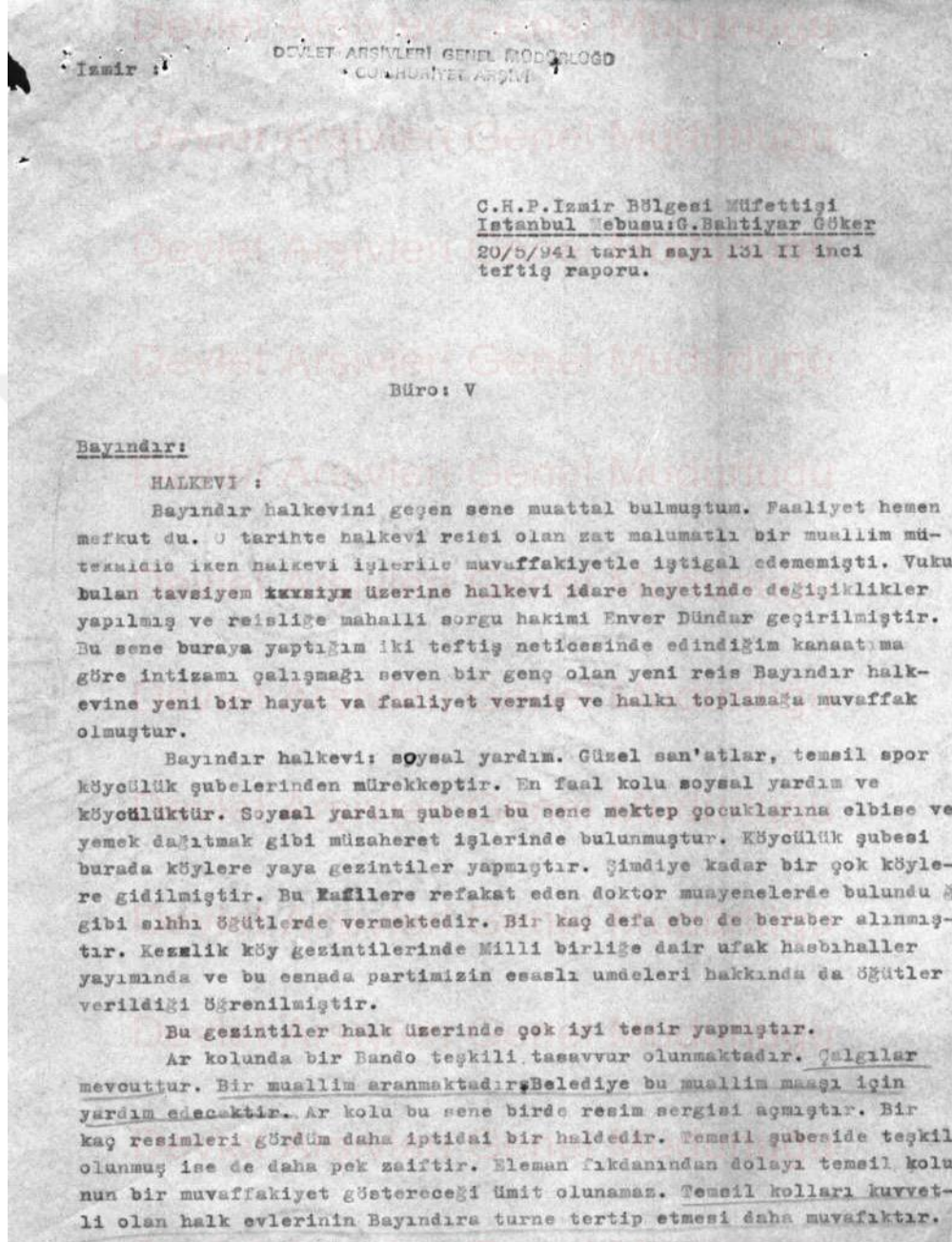
Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü

Fon No: 490 1 0 0 - Kutu No: 664 - Dosya No: 226 - Sıra No: 1

329

EK 5: İstanbul Milletvekili Ve İzmir Bölge Müfettişi Bahtiyar Göker'in 06.06.1941 Tarihli Teftiş Raporu

330

KAYNAKÇA**Başbakanlık Cumhuriyet Arşivleri**

BCA., 490.01/664.222.01

BCA., 490.01/665.230.01

BCA., 490.01/665.225.01

BCA., 490.01/665.226.01

BCA., 490.01/665.227.01

BCA., 490.01/999.859.01

BCA., 490.01/1577.423.02

BCA., 490.01/665.229.01

BCA., 490.01/612.128.01

BCA., 490.01/665.231.01

BCA., 490.01/665.232.01

BCA., 490.01/665.233.01

BCA., 480.01/665.233.02

Kitap, Makale ve Bildiriler

AKYOL, Yaşar, **İzmir Halkevi (1932-1951)**, İzmir Büyükşehir Belediyesi Yayınları, İzmir, 2008

ALPARSLAN, Erhan, “*CHP Parti Müfettişi Mitat Aydın’ın Raporuna Göre Maraş (1940-1942)*”, **Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi**, Sayı:22, Güz:2015.

ARIKAN, Zeki, *Halkevlerinin Kuruluşu ve Tarihsel İşlevi*, **Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü, Atatürk Yolu**, Sayı:6 Cilt:23, Ankara, 1999.

ARIKAN, Zeki, **Siyasette İzmir'in Kadıncıları-I Milletvekilleri- Belediye Başkanları- Belediye Meclis Üyeleri**, İzmir Büyükşehir Belediyesi Yayınları, İzmir, 2014

ATATÜRK, Mustafa Kemal, **Nutuk 1919-1927**, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi Yayını, Ankara, 2006

AYBEK, Şahin, **CHP Tarihi**, Maya Yayınları, Ankara, 2009

BAL, Serhat, “*CHP Parti Müfettişlik Raporlarının Değerlendirilmesi: Balıkesir Örneği*”, **Belgi Dergisi**, Sayı:6, Yaz:2013.

ÇETİN, Hüseyin, **CHP Parti Müfettişlik Raporlarına Göre Tek Parti Döneminde Aydın**, Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Aydın, 2015

DEMİREL, Ahmet, **Tek Partinin İktidarı:Türkiye’de Seçimler ve Siyaset (1923-1946)**, İletişim Yayınları, İstanbul, 2014

GOLOĞLU, Mahmut, **Türkiye Cumhuriyeti (1923)**, Başnur Matbaası, Ankara, 1971

GİRİTLİOĞLU, Fahir, **Türk Siyasi Tarihinde Cumhuriyet Halk Partisi'nin Mevkii**, C.I, Ayyıldız Matbaası, Ankara,1965

GÜNEŞ, Günver, “*Türk Devrimi ve İzmir Türk Ocağı*”, **Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi**, 3(8), 1998.

KARAYAMAN, Mehmet, “*CHP Parti Müfettişleri Raporlarına Göre Bayındır*”, **İzmir Araştırmaları Dergisi**, Sayı:4, Yıl:2016.

KARAYAMAN, Mehmet, “*CHP Parti Müfettişlik Raporlarına Göre Tire*”, **Timurlu Tarihine Adanmış Bir Ömür 75.Doğum Yılında Prof. Dr. İsmail Aka'ya Armağan**, Editör: Musa Şamil Yüksel, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara, 2017.

KARAYAMAN, Mehmet, “*CHP Teftiş Raporlarına Göre Uşak (1935-1950)*”, **Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Yıl:2017, 10/3.

KARAYAMAN, Mehmet, **20. Yüzyılın İlk Yarısında İzmir’de Sağlık**, İzmir Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları, İzmir, 2008.

KOÇAK, Cemil, “*Tek Parti Döneminde Cumhuriyet Halk Partisi’nde Parti Müfettişliği*”, Yayına Hazırlayan: Cemil Koçak, **Geçmişiniz İtinayla Temizlenir**, İstanbul, İletişim Yayınları, 6. Baskı, 2011.

KOPAR, Metin, “*CHP Teftiş Raporlarına Göre II. Dünya Savaşı Yıllarında Gaziantep*”, **Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt:10, Sayı:3, Gaziantep, 2011.

MAYAK, Mayak, “*Adnan Menderes’in Teftiş Raporuna Göre Cumhuriyet Halk Partisi Antalya Örgütünün Çalışmaları*”, **ÇTTAD**, VI/15, 2007/Güz.

OLGUN, Kenan, *CHP Müfettişlik Raporlarına Göre Birinci Yılında Halkevlerinin Gerçek Durumu*, 1931 Halkevleri VI. Uluslararası Atatürk Kongresi, C.I, Ankara, 2010

ÖZSARI, Mustafa, *Ege Bölgesi Ege Bölümü Halkevleri ve Yayın Çalışmaları*, **Atatürk Yolu Dergisi**, Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Dergisi, C.23, Ankara, 2003.

ŞEKER, Kadir, “*CHP Parti Müfettişlerinin Isparta ve İlçe Halkevi Raporları (1940-1942)*”, **Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Aralık 2011, Sayı:24.

UYAR, Hakkı, **Tek Parti Dönemi ve Cumhuriyet Halk Partisi**, Boyut Yayınları, İstanbul, 1998

UYAR, Hakkı, *Türkiye’de Tek Parti Döneminde İktidar ve Muhalefet (1923-1950)*, Yayınlanmış Doktora Tezi, **Dokuz Eylül Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılapları Enstitüsü**, İzmir, 1998.

**TBMM Albümü 1920-2010, I. Cilt:1920-1950, IV. Yasama Dönemi-1939-1943,
Ankara, 2010.**

